

M 13526

3

წერა-კითხვის გამავრც. საზოგად. გამოცემა № 243.

№ 784-6-02-62

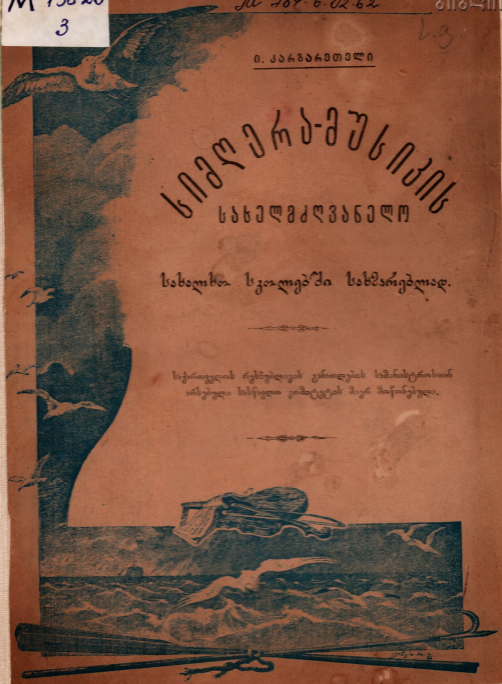
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ი. კარბაჩიძე

სიღმერა-მუსიკის სახელმძღვანელო

სახელმწიფო სკოლებში სწავლებლად.

საქართველოს რესპუბლიკის განათლების სამინისტროსთან
არსებულ სასწავლო კომიტეტის შერეული შედეგით.

ი. კარზარეთელი

სიღმერბ-მუსიკის სახელმძღვანელო

სახალხო სკოლებში სასმარებლად.

საქართველოს რესპუბლიკის განათლების სამინისტროსთან
არსებული სასწავლო კომიტეტის მიერ მოწონებულია.

საქართველო
ბიბლიოთეკა
თბილისი

თბილისი

საქართველოს სსრ სტამბალთბოგრაფიი.

1921

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
საზღვრო
სამართლებრივი
სამსახური

ნება დართულია საზღვრო ცენტრისაგან, 1921 წ., თბილისი.

მასწავლებლებს

შ მ ს ა ვ ა ლ ი

მე სიმღერა-გალობის მასწავლებელი ვარ.

სახელმძღვანელო სიმღერების კრებულითურთ, რომელიც თქვენ წინ სდევს, უკვე ნაცნობია, სიმღერები მოსმენილია ბავშვებისაგან; ამ სიმღერებს და სამუსიკო ელემენტარულ კნობებს იგინი მეცადინეობის დროს გულმოდგინედ და სიამოვნებით ისმენენ და ითვისებენ.

შემიმჩნევია: ბავშვს რომ სიმღერა მოაწონო და შეაყვარო, თვითვე უნდა გიყვარდეს სიმღერა და, ჩემის ღრმა რწმენით, ეს ფარული სიყვარული შენში გოარაკცებულ და დაცული უნდა იყოს მის სწავლების დროს; ამიტომ მე საჭიროდ დამისახავს, მეცადინეობის დროს სიმღერა გადაცემული იყოს გრძნობით, ფაქიზით და გაცაცებით, რომ ამ გზით მოიხიზლოს მოზარდის არსება, რომ ამნაირად მის უმანკო, შენ წინაშე გადაშლილს გულზედ, — როგორცადაც მხატვარს თეთრი ქალაღის ფურცელზედ, — გამოგყავდეს და აჩუქართმებდე იმ სურათებს, რაც შენ გეხატება და გესაჭიროება. გეახსოვდეს, რომ მხოლოდ ამისთანა გადაცემით სიმღერის დროს ხმა მეტყველებისა და ბგერისა ჩასწვდება მოზარდის გულისყურის უფსკრულს და იქ, იმ სიღრმეში, ხმა ბგერისა და მეტყველებისა აიძულებს სამოქმედოთ იმ თანაგრძნობათა წყებას, რომელთაც შენ უხზობდი და გულისხმობდი.

ჩემს დიდის ხნის პრაქტიკაში შევხვედრივარ იმისთანა მოზარდს, რომელიც ბუნებისგან სმენით არ ყოფილა დაჯილდოვებული, მაგრამ ბავშვს რომ სიმღერა არ ჰყვარებოდეს და მისი გული არ იზიდებოდეს ტკბილი სიმღერისადმი, ამას კი არას დროს და არსად არ შევხვედრივარ. პირიქით, მინახავს უსმენო, მაგრამ ხმით დაჯილდოვებული, ბავშვი აღერებულყოფის; რასაკვირველია, ამისთანა ხმიანი ყრმა მესვეურად და თვითსამოქმედოთ სიმღერაში არ გამოდგება, ხოლო გუნდს შეიძლება მან დახმარება გაუწიოს რადგანაც სხვებთან ერთად იგი მტოლოდის კვალიდან არ ამოვარდება და ვერსად გაღუბნებს. ამას იორათ მოგახსენებთ: ბევრს მასწავლებელს ჩვეულებად აქვს, კლასში, მეცადინეობის დროს, გამოჰყოს მომღერლები არა მომღერლებისაგან, სმენით დაჯილდოვებულნი უსმენოებისგან და ამნაირად აწარმოებს იგი კლასში მეცადინეობას ბავშვებთან. *)

ამისთანა მეთოდი სწავლისა და ამნაირი დაყოფა ჯგუფებად მოწაფეებისა მე ყოველად შეუწყნარებელ საშუალებად მიმაჩნია სწავლა-ღრმადი საქმეში და, ვფიქრობ, მას ვერ გაამართლებს ვერავითარი ვერც პედაგოგიური, ვერც ეთიკური მოსაზრება. განა საზრალო არ არის ის ჯგუფი მოწაფეებისა, რომლებიც მომღერლებსაგან გამოიყოფიან და, მიუყუენონ ერთ მხარეს, შურით უსმენენ ამნაინების მეცადინეობას? მე ჩემს ხანგრძლივ პრაქტიკაში არ ამოლიან რჩეულნი და არა რჩეულნი; კლასმა მთელი შემადგენლობით თანაბრათ უნდა იმღეროს; აი, ამიტომაც იყო ხოლმე, რომ კლასში ორმოც

*) წარსულს წიგნს, ნომბრის 17-18-ში ქართულ სამუსიკო სკოლაში შესდგა თბილისის სსწავლებლებში სიმღერა-გალობის მასწავლებელთა კრება, სიდაც ერთხმით ურყოფილი იქნა გამოყოფა იმ ორ-სამი უსმენო მოწაფის, რომელიც შეიძლება აღმოჩნდნენ კლასში მეცადინეობის დროს.

კაცში თუ ორი ან სამი უსმენო გამოცემა, სიმღერის ტალღა დანარჩენი ამხანაგების
 ამითაც ამოძარავედა სამოქმედო და სათქმელად და ამნარად უსმენო და უსმენო
 მათ და უნებლიეთ და უმწველად, მონაწილენი ხდებოდნენ სიმღერისა და ლხინის
 მასწავლებლებს უნდა ასოვდეს, რომ შილად სმენასა და ხმის მოკლებული ადამიანი ბუ-
 ნებაში არ არსებობს; მართალია გარემოება, რომ უსმენო და უხმო ადამიანს,—ამს კი
 ძალიან და ძალიან ხშირად შეხვედებით და ვეხდავთ,—ფრიად მოსწონს კარგი სიმღერა-
 მუსიკა, საწინდარია იმისი, რომ საცალა, ღრმად მის არსებაში დამარბულია მუსიკობა;
 მასსადამე, კლასში მგეადინეობის დროს არა მომღერლების გამოყოფა მომღერლებისა-
 გან პირდაპირი დასჯაა უდანაშაულო ერთი ჯგუფისა მეორე ჯგუფის სასიამოვნოდ.

მასწავლებლებს ესტე ასოვდეს: მგეადინეობის დროს იგი ნუ ეცდება მოწაფეებს
 სიმღერის მოძახილი შეასწავლოს; ღვე, სმენით დაჯილდოვებულმა ბავშვმა თითონ ეძიოს
 მეორის აწყობა; კარგია ამ გზით იმუშაოს უხელომღვანელოდ მისმა სმენამ; ანაირი ეარჯი-
 შობა უფრო გაავითარებს, გააღვიძებს და ვაღვივებს მოზარდის მიყურებულ მუსიკალობას.

მომეტებულ ნაწილს ამ კრებულში მოთავსებული სიმღერებისას იწყებს თქმული
 ეს ჩვენ განზრახ მოვაწყეთ ასე, ვინაიდან გვიწოდდა მოზარდის აღზრდის რთული საქმი-
 სთვის აწონილ-დაწონილ სიმღერასაც ვაგწია ერთნაირი ხალხური, რასაკვირველია, იმის
 გარეშე, რაც ბუნებით აქვს მას დანიშნულება. ამა თუ იმ სიმღერის დაწყება, სხვისა
 დაუხმარებლად, ყრმის არსებაში ზრდის არა განზრახ ავახაკურს, არამედ პატიოსნურ გამ-
 ბედაობას, რომელიც ესე საჭიროა, შინ თუ გარეთ, ყველა მოქალაქისათვის; სიმღერის
 დაწყება აჩვენებს და ზრდის ყრმის არსებაში დამოუკიდებლობას, სთარგუნავს მასში არავის-
 თვის საჭირო და ვადაქარბებულს მოკრძალებას, ზრდის ბავშვის სითამამეს, ვაეკაცობას,
 უფრო კი მზან, როდესაც ხალხურ სიმღერას ესა თუ ის ბრანწული და დინჯი ხალხურივე
 სიტყვები აქვს აწყობილი; ამ მიზნით სიმღერის შემეგლება ქართველი მოზარდი თაობის
 აღზრდის საქმეში კი შეტად საჭიროა, რადგანაც ასის წლის განმავლობის სივრცეზედ მო-
 ნობის უღელწი ყოფნამ ქართველი ერის ოჯახსა თუ საზოგადოებაში ჩაჰყლა და მიწასთან
 გაასწორა ყველა პატიოსნური ვაბედულობაც, ვაეკაცობაც და სითამამეც.

ამსთანავე, ამ სახელმძღვანელოს შედგენის დროს საჭიროდ ესტანი თ ყრმა ვასტო-
 ბოდა და განზიარებოდა შიშობელი ერის ცხოვრებას არამც თუ მართო ხალხური პანგების
 სინაზე-სიტკობებით, არამედ ეროვნული პოეზიის ზეპირ-სიტყვაობის კეთილსურნელოვ-
 ნობითაც; ამიტომ ამ კრებულში მოთავსებული სიმღერების მომეტებულს ნაწილს აწყობილი
 აქვს ჩვენი მიერ ხალხში შეტრებილი ლექსები, რომელთა უმრავლესობა ჯერ არასდ არის
 დაბეჭდილი. რაოდენიმე ჩვენი პოეტების ლექსები კრებულში აღნიშნულია ვარსკლავით.
 ამ სახელმძღვანელოში შეტანილია აგრეთვე ის ელემენტარული სამუსიკო ცნობები,
 რომლებიც შეხვედბა მოწაფეს აქ მოთავსებული სიმღერებისა და ერთობ ნორების შეს-
 წავლის დროს.

შემდგომისადგვირად აქ თავი მოვუყარეთ იმ ქართულ სამუსიკო ტერმინებსაც, რომ-
 მელიც ოდესღაც ჩვეულებრივის მოქალაქობრივობის უფლებებით სარგებლობდნენ ქარ-
 თული მწერლობაში და ჩვენი ცხოვრების მოდუნებასთან ერთად ესენიც თითქმის დავი-
 წყებებს მიეცნენ.

დასასრულ, რამდენათ ამ კრებულში მოთავსებული სიმღერები ნამდვილი ქართული
 სიმღერები არიან, ერთი-ორი ვეროპული პანგის გარდა, რომლებიც შეეიტანეთ ზოგო-
 რითაც ვაერთკლებულნი და ნაცნობნი, და რამდენათ ამ სიმღერებს ხალი და სასურვე-
 ლი მასალა აქეთ აწყობილი, ღვე, პირველში გამსაჯონ ჩემი პროფესიის ამხანაგებმა,
 ხოლო მეორეში—ქართველი ერის ზეპირ-სიტყვაობის მოცნდეთ.

ი. კარგარეთელი.

ყრმათათვის საჭირო ელემენტარული საგუნიო ცნობები.

მასწავლებელი მოწაუყვებს: ემწვილებო, თქვენ წინ სდევს კრებული
სიმღერებისა; ეს სიმღერები შეეისწავლოთ; რომ უფრო გაგვიადვილდეს ამ
სიმღერების შესწავლა, საჭიროა გავეცნოთ ერთნაირ ასოებს, რომელთაც
უწოდებენ ნოტებს. ნოტი ლათინური სიტყვაა და ჩვენს ენაზე რომ ვად-
მოთარგმნოთ: ნოტი—ნიშანი, ესე იგი, სასიმღერო ნიშნებია.

ამბობენ,—ეს სასიმღერო ანბანი, ანუ ნიშნები გამოიგონა იტალიაში, ქალ.
ბიამონაში, წმ. ბენედიქტეს მონასტრის სასწავლმა ბერმა გვიდო ბრეტ-
ნიელმა; როდის დაიბადა ეს სასწავლი კაცი, არავინ იცის, სოლო დანამდვი-
ლებით კი ვვამდნევენ, რომ იგი 1023—1036 წლებში ბერათ იყო შემდგარი.

ესევე კი უნდა ვთხოვათ, რომ ნოტების სმარება შესივა-სიმღერაში შემო-
ვიდა უფრო გვიან—მეთორმეტე საუკუნის ბოლოში, ესე იგი ორასის წლის
შემდეგ მათი გამოგონებისა. ამ დაგვიანების მიზეზი ის იყო, რომ ნოტების
გამოგონებამდის სიმღერის აღსანიშნავად შემუსიკები სმარობდნენ ფრწილე-
ბიან ნიშნებს და, ხომ ვგავიგონებთ,—ჩვეულება რუულთ უმტკიცესიაო—ამა-
თაც არ უნდოდათ შევლთა-მეფელი ნიშნებისთვის თავი დაეხებებინათ.

ხომ ვასწავლოთ „დედა-ენაში“ რომ შეისწავლეთ ანბანი? ამ ასოების წვა-
ლობით ესლა თქვენ წიგნებს კითხულობთ, სწავლობთ სეპირად მშენიერ
ლექსებს, შეკიდლიანთ წერილი მისწეროთ დედან, მამას, მძან, მეკობარს. სა-
სიმღერო ან-ბანის ცოდნა კი გაგვიადვილებს როგორც ამ კრებულში მოთა-
სებული სიმღერების შესწავლას, ისე სხვა სიმღერებისასაც. ამასთანავე, რაკი
სასიმღერო ან-ბანის, ანუ ნოტების კითხვა და მართლ-წერა გეცოდინებთ,
შეკიდლიანთ ჩასწეროთ უბის წიგნში, ან რვეულში სხვა მრავალი სიმღერაც—
აი თუნდა ის სიმღერები, რომლებსაც იტევიან მკაში, ბარეაში, თონხაში და
სხვა მუშაობის დროს.

მაშასადამე, ამ ასოების შესწავლით თქვენ გეცოდინებთ ორნაირი „ან-
ბანი“: საკითხავი და სასიმღერო.

„დედა-ენა“-ში ასოებს რომ სწავლობდით, ეჭვი არა მქვს, დნთვლიდით,
—რამდენი ასო იყო იქ „ან-ბან“-ში; თუ არა ვცდები, იქ თქვენ ოცდაცამეტი
ასო შეისწავლეთ; სასიმღერო „ან-ბან“-ში კი სულ შეიდი ასოა და, ვუჭირობ
რომ, საცა ოცდაცამეტი ასოს სახელი შეისწავლეთ, ამ შეიდა-ასოიანი ან-ბა-
ნის გასეპირებაც დიდი არაუფერი ბეჯენაა და არ ვაგვიტრდებთ.

სასიმღერო ნოტების, ანუ ასოების სახელები შემდეგია: დო, რე, მი, ფა, სოლ, ლა და სი. ეს სახელებიც კვილა არეტიხელმა მოუქმენსა და დაწინაურა.

მეორეა, თუმცა სასიმღერო „ან-ბან“-ში შვიდი ასოა, მაგრამ ეს ასოები ნაწირობისდა მიხედვით, იოიუიან ნაწილ-ნაწილად და, ცოტა არ იყოს, ეს ართულებს საქმეს. აი, თქვენ კრებულში რომ სიმღერებია, იქ შეგხედებთ სასიმღერო ანბანიდან შთელი ასოც, ნახევარიც, მეოთხედიც, მერვედიც, მეოთხედმეტედიც და სხვა. ამ ნაირად სასიმღერო ასოება უოიუიან: შთელები, ნახევრები, მეოთხედები, მერვედები, მეოთხედმეტედები და სხვა.

სასიმღერო ასოები, ანუ ნოტები იყურებან: სუთ ხაზზედ, სუთი ხაზის შუა, ხაზებს გარეთ და ამ სუთი ხაზის დამატებითი მოკლე ხაზებზედც-კი. განსოვდეთ, რომ ხაზების რიგი შიდას ქვემოდან ზევით:

მართლ-წერა ნოტებისა

ანუ საბალოგაი ასოებისა

(უკვლა ზომის ნოტი, ანუ საგალოგაი ასო, ნახევრები: ხაზებზედ, ხაზებშუა, ხაზებს გარეთ და დამატებითი ხაზებზედ).

შამასადამე სასიმღერო ან-ბანი რომ დაწერილი იქმნება ასე:

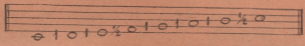

ზაწიებო, მინდა გითხრათ, რა ჰქვიან სმების ამისთანა რიგს, სადა და ან
 ააწო ეს რიგი. სმების ამისთანა რიგს, რომელიც შემთ ადვინსტრუქციას
 სადაც სმები ერთმანეთს განსაზღვრულ, ესე იგი, უბრა ცნობილ სიმორე-
 ზედ მოსდევს, ეწოდება გაშპა. გაშპა ბერძნული სიტყვაა და რომ გადმო-
 ვთარგმნოთ ქართულად, იქნება კლდე, კიბე. ერთი სიტყვით, რადგანაც სმების
 მადლა მსგელობ. წაგავს კიბეზედ, ან კლდეზედ ასვლას, ამიტომ სმების
 ამისთანა რიგს, როგორც ვთქვით, უწოდეს გაშპა.

ამბობენ, ამისთანა რიგი ბგერათა, ანუ ქვერათა ააწო საბერძნეთის გა-
 მოხენილმა ფილოსოფოს-მათემატიკოსმა ჰითაგორმა, რომელიც სცხოვ-
 რობდა მესუეთ საუკუნეში ქრისტეს დაბადებამდე. ამხედ ისტორიული გადმო-
 ცემა იხილეთ ამ წიგნის ბოლოში.

რომ უფრო ნათლად წარმოიდგინოთ, რას ნიშნავს ეს ერთი-ერთმანეთზედ
 განსაზღვრულ სიმორეზედ ბგერის, ანუ ქვერის მოდევნა-მსგელობა, იცო-
 დეთ, რომ გაშპაში სმები ესეა ერთმანეთზედ დაშორებული: დო-დან რე-მდის
 I ტონი, რე-დან მი-მდის I ტონი, მი დან ფა-მდის $\frac{1}{2}$ ტონი, ფა-დან სოლ-
 ამდის I ტონი, სოლ-იდან ლა-მდის I ტონი, ლა-დან სი-მდის I ტონი და
 სი-დან დო-მდის $\frac{1}{2}$ ტონი.

მავალითი ნოტებით

მამსადამე გაშპაში სულ ექვსი ტონია; მათში ხუთი შთელი, ორიც ნახე-
 ვარ-ნახევარი; ნახევარ ტონი მადის შესამესა და მეოთხეს და მეშვიდესა და
 მერვე საფეხურების შუა. ტონ ბერძნული სიტყვაა და, ქართულად რომ გად-
 მოვთარგმნოთ ნიშნავს ბგერას, ანუ ქვერას. ტონი მიღებულია სმის სახომად,
 ანუ სმის ერთნარი საზომავი ოდენობაა, როგორცდ, მავალითად, ვერძოცი,
 არმინი, საყენი—სიჭრძისა; მისხალი, გირვანქა, ფუთი—სიმძიმისა და სხვა.

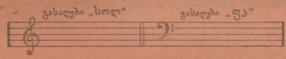
ჩემო მეგობრებო, თქვენ მოვისმენიათ სიმღერა შეპაი, თონხაში, ბარვაში,
 კლიოზედ, ვუთანზედ, სუფრანზედ, ფერსული, ცხატალა, სელსავი, ნადური,
 სასანბეგური და სხვა მრავალი. აი, ამ სიმღერის დროს შეამჩნევდით, რომ
 ამ თქმაში ზოგი ბასს ეუბნება, ზოგი მოძახილს და ზოგიც სულ მადლად ფარ-
 დამი მღერის. ამხარად, როგორც ხედავთ, ეოფილა სმა მადლიც, დაბალიც;
 და აი სწორედ მადალია და დაბალი სმის ადინამიწავად სიმღერა-მუსიკაში
 მიღებულია ორი სიძანი, რომლებითაც ადინიშებიან მადალი და დაბალი სმა;
 ამ ნიშნებს უწოდებენ „გახალკებებს“, ესე იგი, ამ ნიშნების წვალობით

წვენიერად, გამოვიცნობთ,—ესა თუ ის სიმღერა დაბალი, თუ მაღალი სმისთვის არის დაწერილი. ეს ნიშნები იწერებიან ამა თუ იმ სიმღერის თავში. აი მაგალითად, თქვენ შესვედით წიგნების მძღვანის და ეუბნებით: მიბოძეთ სიმღერა „მურმან-მურმან“, ან „ბრძანა სოლომონ მეფემან“. ნოქარი გაძღვთ ერთსაც, მეორესაც; დასედათ—სიმღერის სათავეში სწერია დაბალი სმის ნიშანი; თქვენ ეუბნებით: არა, კვიბოძეთ მაღალი სმებისთვის სსსიმღერით დაწერილი; რასაკვირველია, თუ აქვთ, მაშინათვე გაძღვით და მოგართმევენ, სოლო, რომ არა ვცოდნოდით გასაღების მნიშვნელობა, თქვენ წამოიღებდით დაბალი სმებისათვის დაწერილს სიმღერას და, შეიძლება, დაბლა ფარდებში დაწერილი თქვენ გუნდს არ გამოსდგომოდა.

მაღალი სმების გასაღები, ანუ გამოსაცნობი, იწერება მეორე სახესედა, დაბალი, ანუ ბანის გასაღები—მეოთხე სახესედა; ზირველს ეწოდება: გასაღები „სოლო“, მეორეს—„ფა“.

აი მათი მართლ-წერა:

ჩემო ზაწიებო, შეაძინევედით აგრეთვე, რომ სიმღერის დროს სოციერთან ხმა ადრე იწიებს მღერას, სოცი შეძვედ შეუერთდება; ხან ზირველი, ხან მეორე, ხან მესამე ხმა სიმღერაში გზადგუა ისევეებენ. ეს შესვენება ხან კარგა ხანს გრძელდება სოლომე, ხან კი ძალე უერთდება და აი სიმღერა-მუსიკის ანბანში მიღებულია ერთნარი ნიშნები, რომლებიც აღნიშნავენ დიდს, საშუალო და მოკლე შესვენებას სიმღერაში. ამ შესვენების ნიშნებს ეწოდება „ზაუსა“. ზაუსა ლათინური სიტყვაა და ქართულად ნიშნავს: შესვენებას, შექაქებას, სულის მობრუნებას. ეს შესვენების ნიშნები, ანუ უფრო კარგი სახელი რომ ვუწოდოთ, სასულეები, როგორათაც სასიმღერო ნოტები, არიან მთელი, ნახევარი, მეოთხედი, მერყედი და სხვა. სასულეები იწერებიან სახესედა და სახესედა შუა. მთელი სასულე იწერება მეოთხე სახესედა ქვეშ, ნახევარი—მესამე სახესედა, მეოთხედი—მეორესა და მეოთხე სახესედა შუა, მერყედი, მეთექვსმეტედი—მეორე და მეოთხე სახესედა შუა.

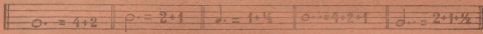
სასულეების მართლ-წერა:

მთელი	ნახევარი	მეოთხედი	მერყედი	მეთექვსმეტედი
—	—	/	/	/

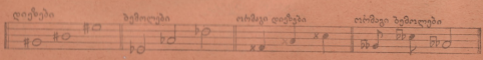
რასაკვირველია, შექმნილი გაქნებათ აგრეთვე ისიც, რომ მომდევნო თავის სმას აგრძელებს სოღმე ერთ ხაზზე და ხსნაძან ამისთანა სმას გრძელება მიველ ნოტზედ რამდენიმე მეოთხედით არის სოღმე მეტი; ოცნა უნდათ აღნიშნან სიმღერაში, რომ ესა და ეს სმა აგრძელებს ერთი ბგერით სმას, მაშინ მის წინ სწერენ წერტილს; თუ წერტილი სწერია მთელი ნოტის წინ, მაშინ ამ ასოს ზოგადად სიგრძეთ თაჲისი ნახევარი, ესე იგი, სიმღერაში იგი უნდა გაგრძელდეს ექვსი ხელის დარტემა, ან დოჲლა. ციფრებით ეს გადიდება გამოიხატება ასე: 4+2; თუ წერტილი სწერია ნახევარ ნოტის წინ, მაშინ სიმღერაში იგი უნდა გაგრძელდეს 2+1, ანუ სამი ხელის დარტემა, თუ მეოთხედს უწერია წერტილი, გაგრძელდება 1+ $\frac{1}{2}$ და სხ. ერთი სიტყვით წერტილი უმატებს ნახევარს იმ ასოს სიგრძისას, რა ასოს წინაჲც იგი სწერია. ხსნაძან შეხედებით, რომ ერთ ნოტს უწერია რიგზედ ორი წერტილი; მაშინ მეორე წერტილი მოუმატებს სიგრძეს—ნახევარს ზირველი წერტილისას.

წერტილების მაგალითების მართლ-წერა:

სასიმღერო-სამუსიკო ანბანში მიღებულია აგრეთვე ასამადლებელი და დახადაბლებელი ნიშნები. თუ უნდათ სიმღერაში სმა ცოტა ასწიოს, მაშინ იმ ნოტის მარცხენა მხარეს, რომელიც ასამადლებელ სმას გამოიხატავს, სწერენ ერთხაირ ნიშანს, რომელსაც უწოდებენ „დიეზ“; თუ სურთ დაუშვან მირს სმა, მაშინ ნოტის მარცხენა მხარეს სწერენ ნიშანს, რომელსაც ეწოდება „ბემოლ“; დიეზი ბერძნული სიტყვაა, ბემოლი იტალიურია. დიეზ—მაღლა ასწი, შეისროლოთ, ბემოლ—დასწი, დაუშვიო; არიან ორმაგი დიეზებიც და ბემოლებიც; ერთიც და მეორეც იხმარებიან მაშინ, როცა სმა აიწვევა ან დაიწვევა დროებით სიმღერაში მთელი ბგერით.

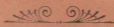
მ ა რ თ ლ - წ ე რ ა

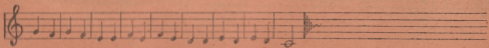
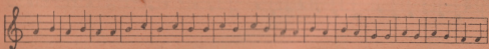
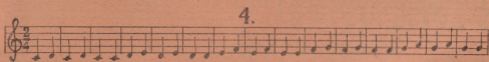
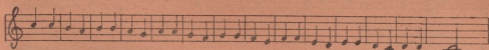
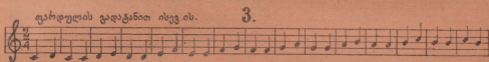
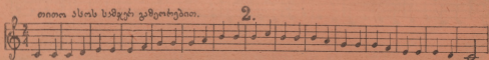
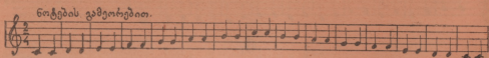
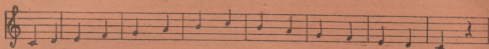
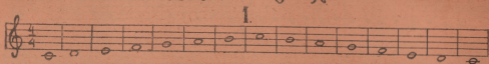
სიძღვრის მოძრაობა

გმაწვილებო, უკვლავ სიმღერას აქვს თავის მოძრაობა. ზოგი სიმღერა ჩქარა ითქმის, ზოგიც მდორეთ, წუნარბათ; სიმღერის სათავეშივე გინახავთ ამისთანა ციფრები: $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ და სხვა. აი ეს ციფრები აღნიშნავენ სიმღერის მოძრაობას. რის მანქანებელია ეს ციფრები? ამ საათში გეტყვით. ვთქვათ ხმის ვაგონებლებო; საათი რომ ამოვიღოთ და დავხედოთ, შევამჩნევთ, რომ ამ ხმის გაბმის დროს ვუუუურებდით საათსა და ვთვლიდით წაძებებს. სხვანაირად რომ ვსთქვათ, ხმის გაბმაში გადაიღა დრო; ძამასდამე ხმის გაბმა გავსომეთ წაძებით, დროთი; ანუ ხმა თხოულობს დროსა, ხმა გაიწომება დროთი. სიმღერაში ხომ ვაგრძელებთა ხმებისა დროთა განმავლობაში და სხვა არაფერი. ჰო—და, აი ამ ხმების გაბმის დროს სთვლიან ხან ოთხს, ხან ორს, ხან სამს. სიმღერების სათავეში მოთავსებული ნაწევრები მანქანებელია სწორეთ აი ამ დროს მიმდინარეობისა. $\frac{4}{4}$ ნიშნავს: მთელი გუოფილია ოთხად და სათვალავში აღებულია ოთხი. $\frac{3}{4}$ —მთელი გუოფილია ოთხად და სათვალავში აღებულია სამი. როგორც გითხარით, ზოგი სიმღერა ჩქარა ითქმის, ზოგი მდორედ, წუნარბად. ვთქვათ ერთ სიმღერას სათავეში უწერია $\frac{3}{4}$, მეორეს $\frac{3}{8}$, ეს იმის მანქანებელია, რომ სამ-მერვედიანი სიმღერა უფრო ჩქარა ითქმის, ვიდრე სამ-მეოთხედიანი. რათა?—იკითხავთ. რათა და იმიტომ, რომ ზირველში მთელი გუოფილია რუად და სათვალავად აღებულია სამი წილი რვისა, მეოთხეში—მთელი გუოფილია ოთხად და თვლბში აღებულია სამი წილი მთელისა. ესლბ მითხარით, ერთი მერვედი მთელისა უფრო დიდი და გქელი იქნება, თუ ერთი მეოთხედი? რასაკვირველია ერთი მეოთხედი გრძელია ერთ მერვედსჯედ. ძამასადამე სამ-მეოთხედიანი სიმღერა შესრულებული უნდა იქმნას უფრო დინჯათ, ვიდრე სამ-მერვედიანი.

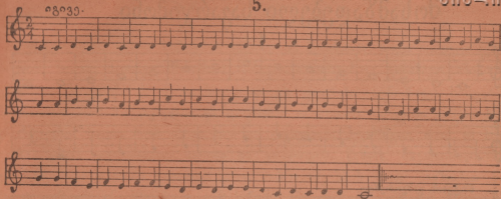

მოსამზადებელი საკარგიშონი

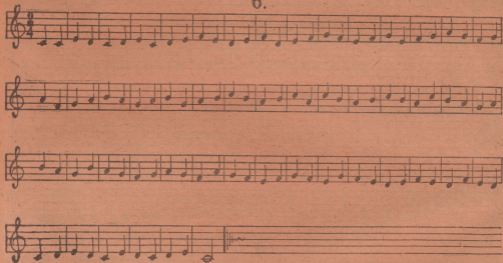

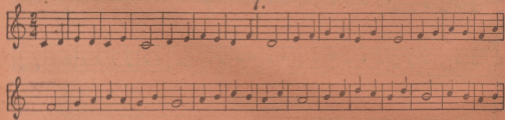
5.

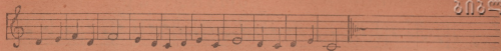

6.

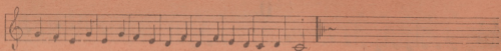
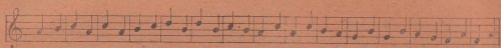
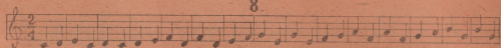

7.

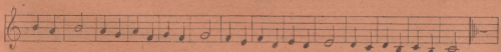
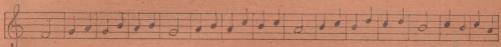
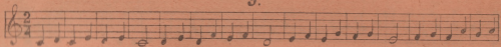

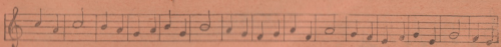
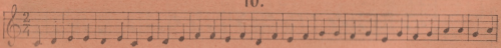
8.

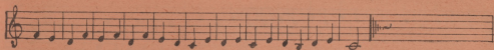
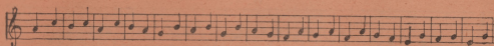
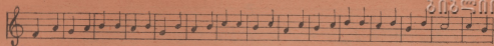

9.

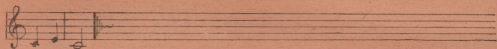
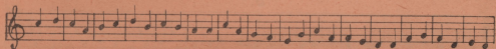
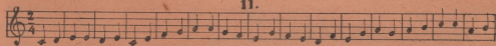

10.

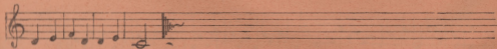
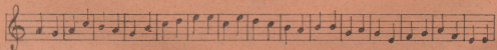
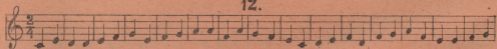

11.

12.

ვარჯიშობა სიტყვებით

ორი ასოს ფარვალში: ღო ტ რე

1

ამ - ბო - ბენ, ეს წერ - ტი - ლე - ბი სიმ - ლე - რის ან - ბა - ნი - ა - თ, ა - ბა, მო - ღი,

ბი - ზო, ვცა - ღოთ, იქ - ნებ ვის - წავ - ლით რა - მა - თ.

2

ი - სიც სოქცემ წერ - ტი - ლე - ბით სიმ - ლე - რა რა - ი - წე - რე - ბა, შე - ვის - წავ - ლით

წე - რა კით - ხვა და, თუ ჩავ - წე - რეთ უხ - მუ - ლი, ნათ - ქვა - ში და - ი - ჯე - რე - ბა

3

ა - ი ჩვე - ნი ბა - ღის ი - ა, რა კვე - ლუ - ცი ყვა - ვი - ლი - ა! ა - შის ვარ - ღა

ჩვენს ბაღ - რა - ში სხვაც ბევ - რი რა - მა სთე - სი - ა.

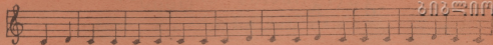
4

გუ - შინ თამ - რო და ნა - თე - ლა ჩვენს ბაღ - რა - ში შე - სუ - ლი ცვენ, გა - ვე - რი - ფათ

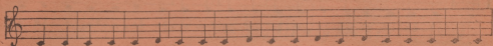
თეთ. რი ვარ - დი, არ - ხე - ი - ნათ წა - სუ - ლი ცვენ.

5

გუ - შინ დი - ლას ბი - ძა ჩე - მი ვე - ნახ - ში გა - და - სუ - ლი - ყო, თქვე - ნი ძალ - ღი

შიგ ე - ნა - ხა ვა - ზებ - ში გა - ნა - ბუ - ლი - ყო. თურ - შე იმ მსუ - ნაგ მუ - რი - ახ

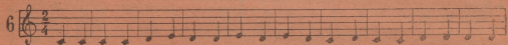
ყურ. ძნის სვლე. მა ჰევა. რე - ბი - ა, მო - ეგ - ლი - ჯა ბი - ძას სა - რი, კარ - ვათ და - ემ -

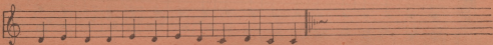
ვარჯიშობა სიტყვებით

ყუ - ე - ბი - ა.

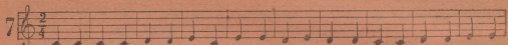
სამი ასოს ფარგალში: დო, რე ჭ მი.

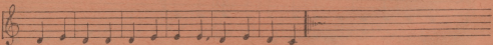
6 გო - დერძას გო - გო ღრუ - ბე - ლა კლას - ში არ და - ი - ა - რე - ბა, შე - იძ - ლე - ბა

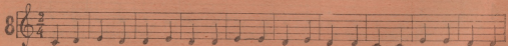
ა - ვათ ა - რის ლხინ - ში - აც ა - ლარ - სად ჩნდე - ბა.

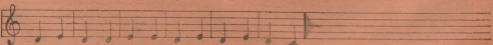
7 მარ - თა - ლი რომ ვსჭვათ, ღრუ - ბე - ლა დი - დი კუდ - რა - ჯა რამ ა - რის, რო - ვიჩქ ის კლას -

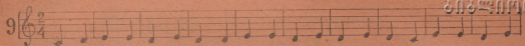
- ში ვაჩნ - ლე - ბა, მო - სვე - ნე - ბა ა - ლარ ა - რის.

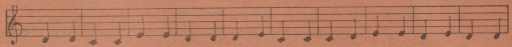
8 გეს - მო - დათ გუ - შინ თა - ბუ - ლა კა - ლო - ზედ რომ კა - კა - ნებ - და? ი - სე, დაბ. ყავ -

- და ხა - რე - ბი, სახ - რეს არ მი - ა - კა - რებ - და.

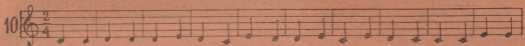
9 თა - ბუ - ლას ლექ - სე - ბი ვი - კვირს ნე - ტა რა სა - კვირ - ვე - ლი - ა. მეც შევ - რი ლექ -

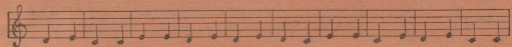
- სე - ბი ვი - ცი. ღლი - შის შინ - დორ - ზედ ვქე - ლი - ა. თუ ვინ - და ში - ნაც გა - გა - ტან

მო - ვან - ყვე - ტი - ნო ნე - ლი - ა.

10 ტრა - ბა - ხი, კვეხ - ნა ა - რა მწამს ვინ - დაც რომ გუ - ლით ვინ - დო - ლეს, ეგ - რე შე - ლექ -

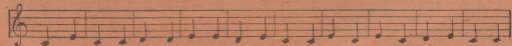
- სე. ა - ლექ - სო. სა - ნამ მა - შა - ლი ყი - თ - ლეს. ა - სე გა - ვიხ - დი საქ - შე - სა,

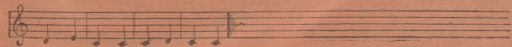
- ლებ - ში თუ - ლი გლი - თ - ლეს.

11 შექ - რა, ტრა - ბა - ხი ეგ ა - რის, ე - ნამ წაპ - ვრა ალ - სა - ნა - სა. შენ შე - ირ - ში

ვერ მა - გო - ბებ. თა - ვი ვი - გავს ჩაღ - ხა - ნა - სა. კარ - ვი, ვმა - რა, გა - ვა - თა - ლთ,

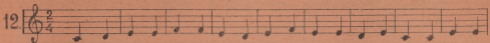

ეს გვე - ყო - ფა ამ ხა - ნა - სა.

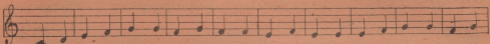

ვარჯიშობა სიტყვებით

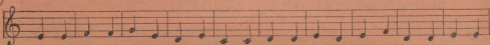
ხუთი ასოს ფარგალში: დო, რე, მი, ფა და სოლ.

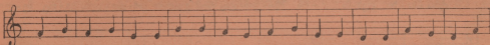
კა - ცი გა - უფ-თხი-ლე-ბე-ლი, ფა-თე-რანს წა-ე - კი-დე - ბა, მტე-რი

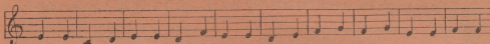
მო-იგ-ღებს ხელ-ში - ა, მო-სის-ხლედ შა-ე - ჰი - დე - ბა, უგრ-ძნობ-სა მა - შინ არ

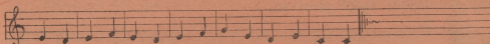
არ-გებს მე-ტი სიმ-ძლავ-რე, დი-დე - ბა, ვაუ-კა-ცად ი - გო მი-ქი - ა, ვინც მტერ-

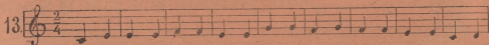
-სა გა - უფრ-თხილ-დე-ბა, მე - თ - შა - რი უგრ-ძნობ-ბე-ლი სიკ-ვდილს მუტყ ა - ე - კი -

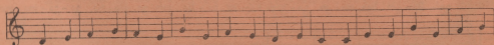
-დე - ბა, უ - გუ - ნურს კაც-სა ლა - ჩარ-სა კე - თი-ლი და - უმ - ძვირ-დე - ბა, ვით ვირ-

-სა მუჯე-სა, უ - სუ - სურს სა-ბაღ-ნე და - უმ - ძიმ - დე - ბა.

რა მუჯე-ნი - ე - რი ლექ-სი - ა, ნე - ტა ვის გა - უ - ლექ-სი - ა, კარ-ვი

ლექ-სე - ბის შეს-წავ-და, ამ - ბო - ბერ, ყველ-გან წე - სი - ა, მამ შე - ვის-წავ-ლოთ ეს

ლექ-სი ჩვენ-თვის ეს უ - კე - თე - სი - ა.

14.

ა - ხალ წე - ლი - წადს სა - ლა - მის გვე - წვი - ა - ერ - თი მეს - ტვი - რე, ყვე - ლას

თი - თო ლექ - სი უთ - ხრა, თუ - თა - ნას, მე - ლას, მა - რი - ნეს, ერ - თი ლექ - სი მო - მე -

- წო - ნა რ მეს - წავ - ლა და - ვა - პი - რე; ა - ბა, იქმნ - ებ მო - მა - ეონ - დეს და - მა -

ცა - დეთ სა - ნი მცი - რე; ა - შე - ნე - ბა და დოვ - ლა - თი ამ თქვე - ნი ო - ჯა - სი:

- სა - ო. ქა - ბა - მის პუ - რი გეო - ნი - ათ და დვი - ნოც ბა - და - ვი - სა - ო. ი - ე -

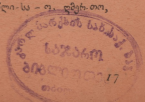
სო ქრის - ტე, მად - ლი ჰქენ, მის - მი - ნე ცოდ - ვის შვილ - სა - ო. ა - ცოცხ - ლე სახ - ლის უფ -

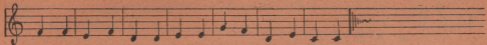
- რი - სი, ნუ მის - ცემ წო - ლა ძილ - სა - ო, ნუხც უც - ნა - უბ - სა სივე - დილ - სა, ნუხც სალ -

- მო - ბა - სა ძვირ - სა - ო, კე - თი - ლის თვა - ლით მოხ - ხე - დე ა - მის წვირისა და მსხვილ -

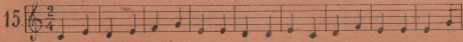
სა - ო, ჯა - ნი მი - ე - ცი სალ კლდისა სი - ცოცხ - ლე ა - სის წლი - სა - ო, დმერ - თო,

M 13526
3

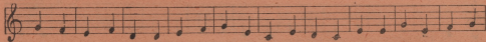

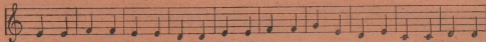
შე - ნა ხარ მიწ-ყა - ლე, მომ-ცე-მი ნუ - გე - ში - სა - ო

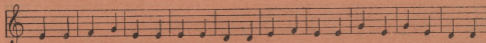
შექ - რა, მას - წავ - ლებ-ლის სიტყვა სწო-რედ მარ-თა - ლი გა - მოდ-გა; აღ-ვი-

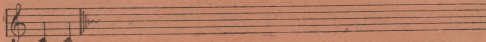
- ლი - ა - ო ნა - ტე - ბი, ყო - ველ-თვის ა - მას ამ-ბობ-და. ჩვენ-თვის სი-კუ - თე ე -

წად-ნა და გუ - ლით ა - მას ღა - მობ-და, გა - უ - ორ - კვეც - დეს სი - ცოცხ-ლე, ო - ფაბ-

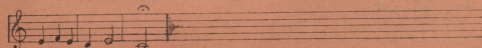
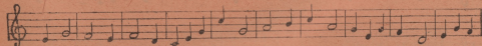
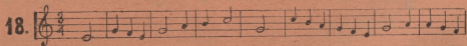
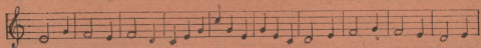
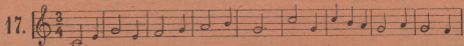
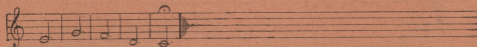
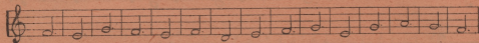
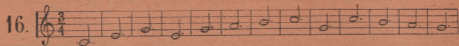
- ში მუ - დამ ხა - რობ-და, მი - სი პა - ტა - რა მუ - რა - ბიც შო - თა რუს-თა - ველს ჰვა

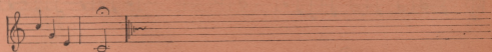
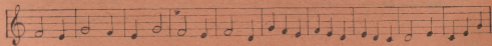
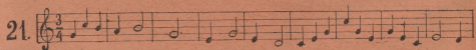
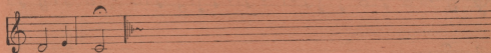
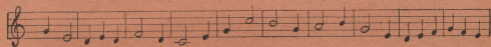
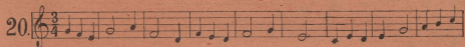
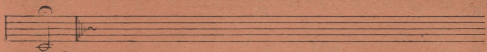
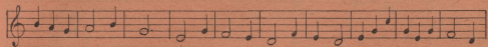
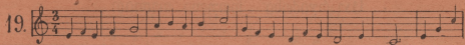

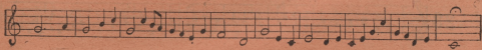
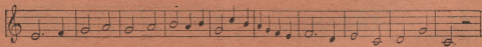
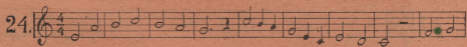
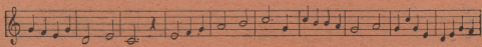
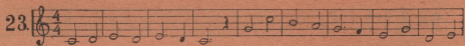
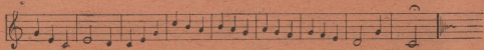
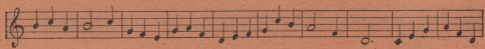
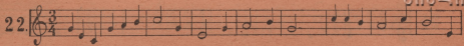
- ნობ - და.

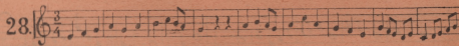
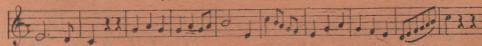
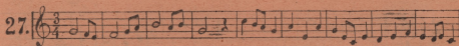
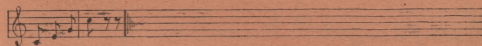
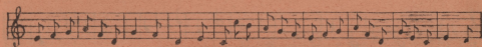
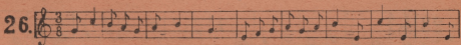
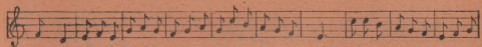
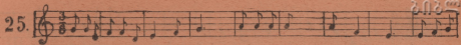

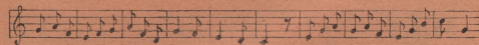
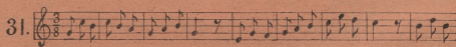
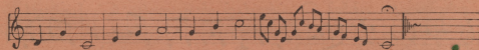
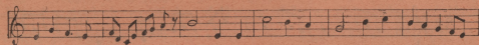
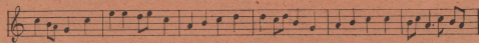
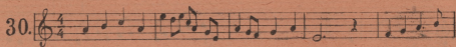
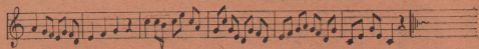
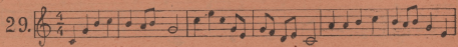
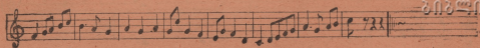
სავარჯიშონი რთული თვლით

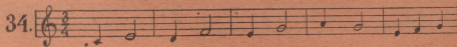
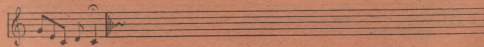
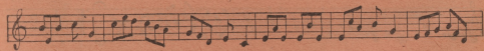
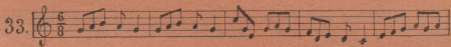
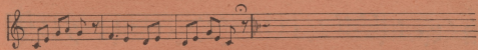
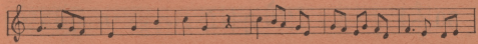
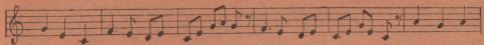
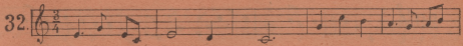
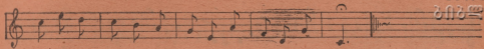

პატარა მოძღვრლებო, თუშცა კარეკნულად აქ მოყვანილი სავარჯიშონი რთული თელისთვის არის დაუოფილი, მაგრამ მათი ასრულება კი ფრიად ადვილია და სასიამოვნოც; სავარჯიშო თითო სავარჯიშოში ერთი წინადადება წაიკითხოთ, რომ იგრძნოთ, რომ იგი ნაწილია რაღაც მთელისა. ეს გრძნობა კი გამოძრავებთ და გიწვევთ მთელი სავარჯიშოს წასაკითხვად; რომ წაიკითხეთ სავარჯიშოს, იგრძნობთ, რომ იგი არამც თუ წასაკითხად, დასასრულებლადც კი ადვილია; რათა.—და იმიტომ რომ ეველი სავარჯიშო შელოდიანა, რომელიც ჩვენ სმენას და გრძნობას საამოდ ადაყრიშებენ.

სავარჯიშოების დაბოლავებაში შეგვადგებთ ნიშანი; იტალიანურად ამ ნიშანს ეწოდება „ფერმატა“, ხოლო ქართულად ვიხმაროთ „დამუხლება“.

იცოდეთ აგრეთვე, რომ გამში რვა ინტერვალა, რასაკვირველია პირველი ასოდან; ინტერვალ ქართულად—ხანა, ხარვეზი; ერთი ნოტიდან მეორე ნოტიმდე მანძილს ეწოდება „ინტერვალი“; სახელები ამ რვა ინტერვალისა: პრიმა, სეკუნდა, ტერცია, კვარტა, კვინტა, სექსტა, სეპტიმა, ოქტავა—ქართულად: პირველი ხანა ანუ საფეხური, მეორე, მესამე და სხვა, როგორც სიტყვა ინტერვალი, აგრეთვე ინტერვალის სახელებიც ლათინური სიტყვებია.

მასწავლებელი მაწაფევს.

ჩემო პატარა მოძღვრლებო, მინდა ვიფიქრო, რომ სიმღერის ან.ბანი, ანუ ნოტები თქვენ უკვე იცით; აი, თქვენ ავი წაიკითხეთ ამ ასოების წვალობით

რამდენიმე სავარჯიშო; არამც თუ სავარჯიშო, თუ თქვენ ურადღებას მანუ-
ქებით და ბუკითობას არ დასოგებთ, იმედი მაქვს, სიმღერებსაც პაღე
თსხვით და ვიმღერებთ.

ესლა მინდა თქვენი ურადღება მივაქციო სიმღერის ერთ კლემენტს, ურო-
მლისოდაც არამც თუ სიმღერა, არამც სიტყვიერი მეტყველებაც კი არ იქნე-
ბოდან ბუნებაში; ეს კლემენტი სიმღერისა არის კრინტი და აბა, თუ კრინტი არ
იქნებოდან, სიმღერაზედ ფიქრიც კი შეუძლებელია. გულს იღვეთ და განსოფეთ,
რომ ბუნებაში აუარებელი ხმა ეოფილან. ეს რომ მართალი ეოფილან, აი ამი-
სი დამამტკიცებელი მაგალითებიც: აი, ჩემს ველს შეუძლიან გამოსცენ რამ-
დენიმე სხვადასხვა სიმღერის ხმა (მანწავლებელი იწუებს გამძას დაბალი
სმიდან და მიდის ზევით, სადამდინაც შესწევს, მადალ ხმადე). ამ ჭიანურს
შეუძლიან გამოსცენ აი, ამდენი ხმა (ახვენებს ჭიანურზედ მაგალითით). აი,
თუნდ დავარტეთ მავიდან კალამი, ეს ხმა არის, არა? (მავიდან დაჰკრავს კა-
ლამს). ტაში რომ დავკრათ, ხმა გეუფრებათ, თუ არა? (დაარტყამს ტაშს).
(ჰეურცლავს წიგნს) ამ კადეურცვლაში გეუფრებათ ხმა, თუ არა? დილით
სასწავლებელში რომ მიდინართ, ხომ გინახვით ბოძებზედ გაბმული მავთულე-
ბი,—გაგიგონიათ, რა ნაირათ წუწუნებენ ეს მართულებით? ესეც ხომ ხმა არის,
არა? აი, თქვენი თათის ფანჯრებს ქარი რომ დაუბრავს, რა გეუფრებათ
ხოლმე? რასაკვირველია, ზმუილი! გუშინ თქვენი სოფლის თავზედ რომ ჰქარო
ჰლანმა გადაიარა, ზმუილი შემოგესმიათ, არა? დიანს, ესეც ხმა იქნება. წვალი
რომ მოქმუის, ნიღვარი, ღვართქაფი რომ მიავარდება ხოლმე, რა შემოგესმე-
ნიათ? რასაკვირველია, ხმაურობა შემოგესმენიათ! ერთის სიტყვით, ჰაწიებთ,
ბუნებაში, რიკორც ესლა ვსახეთ, აუარებელი ხმა არის.

ხოლო აბა ერთი მითხარით: აი ამ ხმას და ამ ხმას შორის რა განსხვა-
ვებან ამხვეთ? (დაარტყამს მავიდანზედ ხელს და გამოსცემს სიმღერით ხმას
ან თავის ეელზედ, ან ჭიანურზედ). იქნება ვერ გაიგეთ ჩემი ვითხვა? მამ, აბა,
ესე გეტყვით: აი, ამ ხმას და ამ ხმას შორის (ახვენებს მაგალითით) რომე-
ლი უფრო ესინამოვნა თქვენს სმენას? რომელი უფრო ესინამოვნათ?

ჰო და ასე, ჩემო მეგობრებო, ბუნებაში აუარებელი მრავალი ხმა არის;
მაგრამ ეს ხმები ზოგი სასინამოვნო მოსახმენია, ზოგი არა; განა შეიძლება
სიმღერაში არა სასინამოვნო ხმას უკლთ უფრო? ან ჭიანურზედ უმნოდ სიმე-
ბის წრინის სასინამოვნო მოსახმენია? რასაკვირველია, არა! მაშასადამე, ეო-
ფილან სასინამოვნო და არა სასინამოვნო ხმები; ეოფილან ხმები, რომლებსაც
შეიძლება უკლთ უფრო აი, სიმღერაში ჭიანურზედ, რთილზედ დაკვირის დროს
და იმითხან ხმებიც,—რომლებსაც ჩვენი სმენა ვერ აიტანს.

და აი, იმისთანა სმები, რომლებსაც შეიძლება უკვლავ ეური, რომელიც ჩვენ გვასიამოვნებენ, გვაბეჭდენ,—ჭკვიანთ სამუსიკო სმები; სოლო ის სმები რომლებიც ჩვენ სმენას არ ეგუებიან, არ აძებენ,—იქნებიან არა სმები.

მაშასადამე, ეს აუარებელი ბუნებაში არსებული სმები დაიყოფა ორ ჯგუფად; ერთი—სასიამოვნო სამუსიკონი, მეორე—არა სასიამოვნო, არა სამუსიკონი.

ესლა ერთ რასევედ კიდევე უნდა მივაჩქათ თქვენი ურადღება. სომ გაცოცონით, აი სოფლად, ბაჭები რომ შემოსძახებენ სოლმე სიმღერას,—უთქვამთ: უჭ, რა ძაღლა შემოსძახათ; რა ძაღლა დაძახა ან დაიწყო სიმღერათ; რა ძაღალი სმა აქვსო. ამნაირად,—სმა ყოყილა ძაღალი, ესე ვთქვამთ — სმას ჭქონია სიმღლე.

გაციონებდით ასევე სადმე: რა ძაღალი სმა აქვსო; მაშასადამე, სმას ჭქონია სიმღლეს. ღაზარაჟში გაციონებდით აგრეთვე: რა მწასეთ, რა მდგირათ, ძმღაგრად შემოსძახათ. მაშასადამე სიმღლისა და სიმღლის გარდა, სმას ჭქონია სიმღლერც.

როგორც სედავთ სმას ჭქონია სამი თვისება: სიმღლე, სიმღლე და სიმღლერც. რომ ჩამოვუღლებდით ჩვენი აქ ნათქვამი, ვიტყვით ასე: ის სმები, რომლებსაც აქვთ სიმღლე, სიმღლე და სიმღლერც, ანუ ის სმები, რომლებიც გაციონებდით სიმღლით, სიმღალით და სიმღლირით, იქნებიან სამუსიკო სმები.

უმაწვილებო, მინდა ესეც იცოდეთ, რომ ნასწავლების გამოკვლევით, სამუსიკო სმები სმასს არ აღემატება; რასაკვირველია, ეს ამოღენა სმები ბევრი არ აძებენ ჩვენს სმენას; აი მაგალ. ორთქლმავლის სმა; თუმცა ამ სმას სიმღლე და სიმღლერც აქვს, მაგრამ მისი სიმღლერც ისეთი სიდიადისაა, რომ ჩვენ სმენას არ ძალუმი აიტანოს ეს სიდიადე და მის გაცონების დროს სიამოვნების მაგიერ, მტკიანეულობას ვგრძობთ, სძირად ეური გვტკიავს სოლმე. ამიტომ ამისთანა სმები, თუმცა სიმღლე და სიმღლერც აქვთ,—არ არიან სიმღერა-მუსიკაში სმარებულნი. სოლო ის სამუსიკო სმები, რომლებიც სასმარებლად მიღებულია მუსიკაში, აწეობილია როიალზედ, ან ზინანისზედ. აქ რომ დთვდით თეთრი და შავი თვლები, შეიტკობთ, რომ როიალზედ გაბეულია 84 სიმი; ამნაირად სიმღერა-მუსიკაში მიღებულია 84 სმა.

ს ი მ ლ ე რ ე ბ ი ს ა თ ვ ი ს

პ ა ტ ა რ ა მ ო მ ლ ე რ ლ ე ბ ს .

ჩემო მეგობრებო, ქართული სიმღერა ისევე უნდა გვეუარაღვს, როგორც ტკბილი ქართული ენა.

მეკითხებით, რათა?

— რათა და იმიტომ, რომ ჩვენმა საეუარეღმა და სხაატრეღმა დედამ ზირეღად გვიძღერა „ნანიანანა“ ისევე, როგორადაც, როდესაც ზირეღად აკენიდგან აკუკუნა, ზირეღად გვითხრა „შენ გენაცვალე“. შე არ მახსოვს, ჩემმა სმენამ რომელი უფრო ადრე დაჰკოცნა და მოისმინა—ჩემი დედის „ნანა“ თუ „შენ გენაცვალე“, არც ის შემძლიან ვსთქვა, რომელი უფრო ადრე დაიბადა ჩემი მშობლის გულში ჩემდამი სათქმელად,—ზირეღი თუ მეორე, ხოლო აი, გაჭადარავებულს ესლაც კი რადაც უსილაგი ძალა ჩაშურსულეებს უფრო და მეუნება: ძაგ სიტყვებით დედაშენი ლოცულობდა შენთვისო. დედის „შენ გენაცვალე! და განა ამ ლოცვას, ამ ვედრებას აქვს კიდეთა სივრცე? ამაზედ უდიდესი, ამაზედ წმინდა და ამაზედ წრეული ლოცვა არის კიდევ რომელიმე?

ჰო და აი, ამ ლოცვას იგი „ნანიანანა“-თი აღმაღლებდა ცის სივრცეში მოქათქათე მთვარე-ვარსკვლავებთან. ვინ იცის, დედის გულიდგან კატორცნილი, რომელი უფრო წინ მიისწრაფოდა—„ნანა“ თუ „შენ გენაცვალე“, რომელი უფრო გულწრფელი იყო „ნანა“ თუ „შენ გენაცვალე“, რომელი უფრო მბრწყინავი ზღოთ იწოდა იქ, ვარსკვლავთა შორის, და რომელი უფრო გულმხურვალედ ინთებოდა დედის გულიდგან—„ნანა“ თუ „შენ გენაცვალე“—ამ კითხვებზედ ჩვენი ტკბილი დედის მეტი ზანუსს ვერავინ გავცემს, ხოლო ამას კი ვგონობ, რომ ჩემთვის ერთიცა და მეორეც ძვირფასი მოსაგონია და როცა ვძღერი „ნანა“-ს, ჩემი ენა ისრება უნებლიეთ „შენ გენაცვალე“-ს კამოსათქმელად; აი, დაიბადა მშობლის ენაზედ „შენ გენაცვალე“-ც და ეს სიტყვები ისევე უნებლიეთ აესვია და ჩადნა „ნანა“-ს ჰანგებში.

და განა მართო „ნანიანანა“?

ოს, რომ შეგვეძლოს ოცნების ფრთებით მანაც ავაძღვებულევათ და იქ, სიმღერების მწვერვალდგან გარემო მიმოგველო თვალი,—რა დიდებული და თვალწარმტაცო სანახაობა გადიღებოდა ჩვენს წინ!

აგერ, გესმით სიმღერა? იგი გვიხატავს თვალს წინ დედით წოდებულს ქართველი მკვლევართა მოსილს თამარს, რომელიც მაკალითია ქართველი ქალბატონისა. ბასილით, სიმონით, სიუხით, დარბილბატავთა გამკითხვაობით, სათნოებით, თავისის ერთგულობით, რომლის მსხეობამაც გაძლიერა სამშობლო, აუკვავა მსეღრობა, მწერლობა, ამწეებლობა, სურათ მოძღვრება, ქანდაკ-სურათობა და სხვა.

აგერ დავითის,—აღმაშენებლად წოდებულის,—ქება-დიდება, რომელმაც გაათავისუფლა მრავალი წლის განმავლობაში მტრის უღელ ქვეშ მტკიცად ქართველი ერი და საქართველოს სერგულნი ცისე-ქალაქნი ფენიქსებრ აღადგინა, განახლა და განახლებდა.

დაუგდეთ ყური, გესმით ძველი სიმღერა?—„აზგის ცისევე მადლო, მუჟნოვარო მტრისაო“... აგერ, დარბილ-შეინარადებული დანი და დანი მუჟნობისა მიემართება ცისისკენ; აქ შეუფარებიათ თავი მამულისათვის თავადგებულთ, აქ სდებენ ფიცს უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე ბრძოლისთვის და თანახმობის ნიშნად სუამენ ვერცხლით ჩაფერილ დვინოს, აქ გაამსწვევს კარგი ემა კარკ უმას იმედინი სიტუებით, აქედან მოიგერიებენ უნჯნი ემა-მომარნი სამშობლოზედ მოხვავებულ მტერს.

აი დიდნი კაბერის ცისეხედაც!.. აქ სსსოვრებდნენ გმირი მშები,—ბანჯურა, შკელა, გოდერმა თავის ერთადერთი ღამაში დით დრუებლათით; თუ დავუჯერებთ სიმღერას, მათ არ სცოდნიათ—რა არის სიკვდილი და, აქამომდე უფლავებს, ძალი და ღონე წართმევით მაშინ, როდესაც ბარის თემს მათ წინ გაუტარებია მკედარი კაცი. „გასწორდეს მისკან ეოველი, სუსტი და ძალგულოვანი“,—ესეც მათ ქვასზედ სწერიან,—ასე ათავებს სიმღერა.

აი ჩვენი მესტეარეც წართქმით დაჭლულუნებს თავის სტვირს. და, მერე, იცით რასხედა? გვიანობის ერთი ჩვენი კეთილი და მსხე გულს-კაცის ნახივარს და ნატირაღს; შუენივლია:

კოლი გამიხდა ავითა, კოლი მისს ამოშავალი,
 დავჯექ და ბევრი ვეტირე, თავში ვიკემე მრავალი,
 კოლი, ქმარ-შვილის მალამო, სახლის იაზმა გულისა,
 დამტირალ-შემზარაღებელი ობლისა, დიაგრულისა;
 ის არა ჰგავდა სხვა კოლსა, კოლსა ღეთის რისხვას ქმრისასა;
 მტერიც რომ მკედარი ენახა, საბრალოთ ატირდებოდა,
 თავს მოიკლავდა ქეთინით, ცრემლებით დაიდვრებოდა.
 ხელში ამყავდა, დამყავდა, შორ მგზობლებთან მიმყავდა,
 იქ ნუგემს სცემდა ავადმყოფს ისეც შინისკენ მომყავდა;
 მკითხავმა მითხრა: წამლები არ არგებს, მოგიკვდებოა,
 ვავაზის წმინდა გიორგი ალოცე, მოგირჩებოა.

წმინდა გიორგის მივლენიანთ ყველანი სალოცავთა,
 ცოლი ურემში მიკენესი, მზე მჩვენება შავათა.
 შევები კობტა მოხერები, ჩემი წაბლა და ღვინია,
 ჩემი ქალ-ვაიცი შივ ჩავსხი, მამის თვალი და ჩინია.
 ალაზანი შეველ ურმითა, არსათ უჩანს პირია,
 გღმით ვასელსა ვფიჭრობდი, თუმც ცხრა გზით ვასაქირია;
 ფონს დავსციდი, მორვეს ჩავვარდი, არსათ იყო შევლანი,
 ცოლ-შვილი, წაბლა, ღვინია, წყალმა დამიხრჩო ყველანი;
 წყლის პირას თვალი გავადე, ვეგდე და სული მხდებოდა,
 კინალამ დამიღუბეთ,—მენავე წეუბნებოდა.

შენ ღმერთი არა გქონიათ, ეუბნება ჩვენი მიწის მსვენელი, დაღუპვა რო-
 გორი და უნდათ, თუ დამცინი, მე მაგას ვერ მოვითმენ, ამ სსჯლით შეაჩუდ
 გაგაუფადი, როგორც მხოვრსათ; აეს ვსთქვი და წყლისკენ გაბობდდი,
 დასრნობა შენატრებოდა, შენავემ სელი დამტაცა, ქოხისკენ მიწიდებოდა...
 დაჯდა და დამიწყო მომდვარეით ქადაგიო,—ამბის,—შენ ვერ უმაწვილი კაცი
 სარ, სიმდრდესაც და ცოლ-შვილსაც მოეწვიო, მხოლოდ თავი რომ მოიკლა
 მაგითი დაკარგულს ვეღარ იზოვი და „სიცოცხლეს ვერსად იშოვნი, ცაძინ
 რომ აჭუთ ხელია, ბედიც და უბედურობაც გულის ფიცარსედ სწერია“—ო ეუ-
 ბნება შენავე და სხვა და სხვა.

აი როგორ დაჭდულებს მესტვირე მეთხავის სიბეჩავესა და სიგლხა-
 კესედ, რომელმაც თავის უგუნურის რჩევით მთელი ოჯახი დაღუპა.

ამა ასლა დაუგდეთ ეური, ასლწელიწად დღეს მეკვლეს, თურმე როგო-
 რი მილოცვა სცოდნია:

შემოვდი ფეხი, გწყალობდეთ ღმერთი,
 ფეხი ჩემი კვალი ანგლოხსათ.
 იესო ქრისტეც, ისინე სიტყვარამ ცოდვილისათ:
 გვიცოცხლე სახლის უფროსი, ნუ მისცემ წოლა-მილსათ,
 ნურც უტნაურსა სიკვილსა, ნურც საღმობსა ძვირსათ,
 სწყალობდე სახლის ჯალბსაც, იმის წვირისა და მსხვილსათ,
 მოვე ასის წლის სიკოცხლე და ჯანიც სალის კლდისათ.

და შემდეგ, როცა ერთი-ორი ძამა-ზანური გადაუსვა, კიდევ დაუმატა:

აშენება და დოვლათი ამ თქვენი ოჯახისათ,
 ქაბაბის ჰური გქონიათ და ღვინოც ბადავისათ,
 ამობენ,—ამ ღვინით მთვრალი ყირახედ ვადაღისათ,
 (და) ღმერთო, შენა ხარ მოწყალე, მომცემი ნუგეშისათ.

დაუგდეთ ეური, გესმით? ეს ჩვენი მუერმე ამბობს ურმულს; ღრმად ათხო-
 ვთ გულის ეური ამ სიმღერას; რამდენ რასმე ეუბნება ჩვენს არსებას მისი
 საშუესრო ჰარგი? საიდგან მომდინარეობს და სად არის მისი სათავე? ან ვინ
 გუბრევის, სად იქნება მისი დასაბამი? სად დამორტება მისი კლოვის სა-
 რის რეკვა?

ეს სიძღვრა სამწესრო გაუქრობელი კანდელიციტ იწვის მის ნიშნად, რომ იგი მოწამეა იმ დიადი და გრძელი ისტორიისა, რომელიც ქართველთა ერთ-დაბურულ ტექსავით საუკუნეთა განძავლობაში შექქმნა.

რღა ვითხრათ „ჭერიო, ჭერიო“-სედ, „ნადურ“-სედ, „სელსავა“-სედ. ერთის სიტყვით, ხალხური სიძღვრა სიდა წარსულისა და აქმეთს მორის, იგი გვაუვარებს წარსულს და გვაერთებს მასთან უხილავის ძაფით, მათში ვკითხულობთ ბევრ იმისთან სტრიქონებს, რომელიც ჩვენი ერის შემატანე გამჭრის თვალს გამოვპარა და დაავიწყდა.

სიძღვრა მოწამეა ჩვენ წინაპართა ცხოვრებისა, მოწამეა, რომელიც არარა თქროთი არ დაიქრობა და არ მოისეიდება, ამიტომაც სიძღვრისა და ჭეშმარიტების ძღაღღებელია.

სიძღვრა უფრცელია ჩვენი ერის დღეორისა, ხადაც რიგში და რიგში ანრდილიციტ გავლიან ჩვენს თვალწინ ქართველი ერის გძირნი და თვდადებულნი, ჯიდა დადგულნი და ქებით შექმულნი.

ასეთი თვისება აქვთ, ჩემო ზაწიებო, ხალხურ სიძღვრებს: ერთში გამოინატება ქართველი ერის სწავრეულებანი, მეორე უძღვრს ქართველ დედას, მის მოვალეობას შვილისა, ოჯახისა და მამულის წინაძე, შესამენი ამოწმებენ წინაპართა სიძაძეც და საგძირო საქმეთ, რომელთაც შექქმნეს ჩვენი ბრწეინვალე ისტორია, მეოთხენი შეაქებენ თვდადებულ გძირებს, რომელთა სასელებიც ვანსკვლავსავით ბრწეინავენ ქართველი ერის ისტორიაში, მესუთეში ჭერთის და თინათინებს ქართველი ქალის სიღამაზე, თავახინობა და სხვა და სხვა და სხვა.

ასეთი მნიშვნელობა აქვს ხალხურ სიძღვრა-ლექსობას და აი ამიტომაც განათლებულ ქვენებში მას შეცნიერნი და ნახწავლნი შეისწავლიან, სწერენ უოველსავე ხალხურს: ლექსს, სიძღვრას, ანდაზას, სღაპარს, თქმულებას, გამოცანას, ჩქარა გამოსათქმელს, მახვილ-მოსწრებულ სიტყვას და სხვა. რასაკვირველია, ჩვენც გეძირთებს გულმსურვალედ მოვკვიდით მის შესწავლას-გამოკვლევას; ამისთანა მუშობა აქამდისაც უნდა დაწეებულიყო ჩვენში, ხოლო, თუ დღეპანდღამდე ამ საქმეს თავგანწირული მსურველი არვინ გამოხენია, მინდა ვიუირო, რომ თქვენ იქნებით ამის მოთავენი და ქართული ხალხური სიძღვრა-ლექსოა ჩაწერით დასწერთ ქართველი ერის სულიერი ცხოვრების ისტორიას.

მაშ თუ ესეა, ზატარა მოძღვრებო, შევუდგეთ საქმესა და ჯერ-ჯერობით ჩვენც ეს სიძღვრა-ლექსები შევისწავლოთ.

სიმღერების ფერადობისთვის

პატარა მომღერლებო!

სომ გინახვთ განთიადი? რა კვიღ-სივილით ეგებება შის ამოსვლას უოველი ფრინველი! შის ამოსვლა საზოგადოთ ეგვლას ახარებს; ამასთანავე რა მოსაწეენი იქნებოდა, რომ ცახედ ღრუბელი მის დღეში არ გაჩენილიყო და ჰანანაქ შის სსივებს არა გადაჭლობებოდრა წინა! მაშინ სომ მთელი დედაბიწის ზურგზედ უოველი მცენარე გადიწოდა უზომა გვაღვისგან და ვერა სულდგმული ვერ შესძლებდა სიამოვნებით სიცოცხლეს.

ეგრევეა სიმღერა! რა მოსაწეენი უნდა იეოს უურისთვის სიმღერა, თუნდაც მშენიერის ხმით, რომ ერთ ნმაზედ გაჭკიოდე და გაჭკიოდე; და რომ სიმღერა მოსაწეენი არ იეოს, ივი უნდა ააწრელო, სმის გამომეტეველებით, ამაღლებ-დადალებით ისე უნდა მოქსოვო, როგორც თქრომევედით აღმოსავლეთის ხალხს, ან ქართველი ქალის თავსკრავ-სარტყელ-გულისწირი.

რა არის არსებითად სიმღერა?

სიმღერა იგივე ლექსია, გამომხატველი სულის ძერათა სამფლობელოსი, იმ სამფლობელოსი, სადაც იბადება სიმშათია და ანტიშათია-სიუვარული, შობა, ერთობა, შტრობა, ქიმშობა, სოლო იქ თუ სიტყვებით, აქ სმებით.

მაშასადამე, სიმღერაც ისევე უნდა გააფერადო სმის ტაღდით, როგორც თაც გრმინა-შეტოკეული სიტყვების მადლა-დაბლა წარმოთქმით წაიკითხავდე ამა თუ იმ ლექსს.

განვითარებულ ვეროზულ მუსიკა-სიმღერაში სმის ტაღდათა ფერადობას საში ხარისხით აღნიშნავენ აი ამ სიტყვებით: Piano, Pianissimo და Piano pianissimo; სოლო თუ ვეროზულ მუსიკაში სმარობენ ამ ლათინურ სიტყებს, ჰვენ სმების ფერადობა აღვნიშნოთ ჰვენივე ტუბილი ენით.

იქ ნაშმარი ლათინური ფერადობის აღსანიშნავად სიტყვები ქართულად იქნება ასე:

Piano—დიდინი; Pianissimo—ღუღუნო; Piano pianissimo—ღუღუნო; Forte—შუსეთ; Fortissimo—ჰეჰეთ; Forte fortissimo—შედგრად; Trell—რეკრავი; Staccato—კაკანი.

აქ მოეხანილ ქართულ სიტყვებს თქვენ სოფლად ძალიან შსირად გაიკონებთ; მაშასადამე, როცა გეჰონინა შშობლიურ ენაზედ სიტყვები, რომლებიც სავსებით გამოხატავენ სმის ფერადობს, რათ უნდა ვისყსნოთ სსევა ხალხისგან და ან რა ნება გეჰქვს არ ვისმაროთ შშობლიურ ენაზედ ჰვენივე სიტყვები.

შენიშვნა: გაგეგონებათ სიტყვა „ჩურჩული“; ეს სიტყვა ჩურჩული არ შეროთ დუღუნთან. ჩურჩულს ხმარობენ მაშინ „როდესაც სიტყვები წართქმით ჰუმით წარმოითქიან, დუღუნს—როდესაც ვაბმით ხმა ოღნავ სასმენათ შობრაობს.

სიმღერების აწყობა ხმებზედ.

ემსწილებო, თქვენ წინ გადაიძლება მთელი რიგი სიმღერებისა სიმღერებისა და ორ-სმიანი სასიმღეროებიც; გაცეკონათ სოფლად—ჩვენი ხალხი რომ შერის; იქ სიმღერას იტყვიან სამ ხმასზედ; ამ ხმებს ეწოდება: მთქმელი, ესე იგი ზირველი, მოძახილი—შეორე და ბანი; ასე ეწოდება ხმებს, როცა დიდი მამაკაცები იტყვიან სიმღერას.

აქ გვინდოდა მოგვეთავსებინა ოთხ-სმიანი სასიმღეროებიც; ეს სიმღერები უფრო რთულია, ხანამ სამ-სმიანები; როცა ოთხ-სმიანს სასიმღეროებს იტყვიან დიდი მამაკაცები, მაშინ ამ მთქმელ ხმებს უწოდებენ: ზირველი გამძვიანი, შეორე გამძვიანი, ზირველი ბანი (ძალალი ბანი) და შეორე ბანი.

ეს ოთხ-სმიანი სიმღერები ითქმის შერეული ხმებითაც, ესე იგი, როცა დიდ მამაკაცებთან ერთად იმღერიან ზარბებიც; მაშინ ამ ოთხ-სმიანს სიმღერებში მოქმედობენ ხმები: კრინი, ზილი, გამძვიანი და დგრინი ანუ ბანი.

კ რ ა ნ — ქართული სიტყვაა, ეძახიან წვრილ ხმას—(რუსები რომ დისკანტს უწოდებენ). კრინით მღერიან და სიტყვაც დიდ ხმარებაშია დასავლეთ საქართველოში; იქ კრინით სიმღერას ეძახიან „კრინანჭულს“; „კრინანჭული“ შესდგება ორი სიტყვისაგან: კრინტი და მანჭვა ანუ კრინტის გრეხვა. კრინანჭულით იტყვიან და საუცხოვოდაც უსდება გურულ-შვრულ ცქციტ სიმღერებს.

ზილი—არაბული სიტყვაა, ჩვენში შემოტანილი; ზილი ლათინურად—აღტ; არაბულად ზილი—ზილი; ზილი ნიშნავს წვრილად, სუფთა ხმას; ჩვენში დილის ქარას გარშემო რომ წვრილად ეფხვები და ლიფლიფები ასხია, ამეებს ეძახიან ზილიფებს, ესე იგი წვრილად საჯნები. სიმღერაშიაც ზილი უნდა სუფთა, ზარივით ხმა იყოს, რადგანაც იგი ამეფხვებს და აფერადებს სიმღერას.

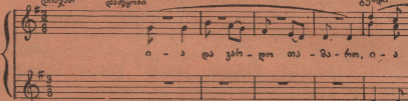
გ ა მ ე ი ვ ა ნ ი — (ტენორ) ეს ქართული სიტყვაა; ესლაც დიდ ხმარებაშია ეს სიტყვა დასავლეთ საქართველოში; სიმღერის დროს ხშირად გაიგონებთ: აბა, ბიჭო, ერთი გამეივანით მითხარი შენათ და სხვა.

ბანი ანუ დგრინი, ანუ დუმი. დგრინი და დუმი ქართული სიტყვებია; დგრინვა—დგრინავს—დგრინი; დუმივა, დუმივა—როგორც მაჩვენებელი ბოსი ხმისა; აქედან წარმოსდგა დუმი; გურიაში არიან განთქმულნი მომღერალნი დუმიბები და შეიძლება ეს სიტყვა მაჩვენებელი იყოს ამ მომღერალი გვარეულობისა. რაც შეეხება სიტყვა „ბანს“, ეს საერთაშორისო სიტყვა უნდა იყოს, ესე იგი, ეს სიტყვა ვეგლა ხალხებს ეკუთვნის; ლათინურად—ბანს, აქედან უნდა ეწოდებოდეს, გერმანულადაც ნიშნავს დაბალ ხმას; ბანს—არაბულათ, სწარსულად, თურქულად ამასვე ნიშნავს; საინგილოში და ჩანქეთში იტყვიან „ბანს“; ბანს-ბრძანებითი კილოა და, ქართულად რომ გადმოვიტანოთ, ნიშნავს—დასწი ძირსათ, დაუძვია.

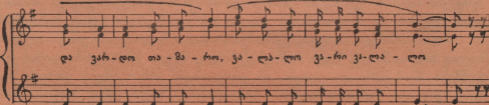
ხოლო აქ მოვეხილი სიმღერები, ზაწიებო, თქვენ იმდგრეთ კრინითა და ზილითა, რადგანაც თქვენს წილოვანობას ჯერ, ეს ხმები შეეფერება.

დინჯათ დაშვობი გუნდი

ი - ა და ვარ - დო თა - მა - რო, ი - ა

და ვარ - დო თა - მა - რო, ვა - ლა - ლო ვა - რი ვა - ლა - ლო

შენა ხარ მზე და მთვარე,
შენა ხარ შუქურ-ფარსკლავი,
ცის შენ ვაუღე კარია.

სულ დავიარე ხმელეთი,—
ფრანგეთ, მისრეთის მზარე,
ვერაგინ ვნახე სიტურფით
შენი ბადალი ქალია.

აღმოსავლეთის კეკლუკო,
ლერწამს მიგრავს ტანია,
ცისა და ქვეყნის ჯადო ხარ,
თურმე გყოლია ქმარია.

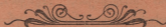
ნეტარო, თამარ ღამაზო,
სურნელოვანო იაო,

სიტურფე და სილამაზე
შისივან გადგილიაო

მალა მთის ნაზო ყვავილო,
ელემს დარგულო იაო,
მათ გამგზავს სურნელობით,
გული შენ წავილიაო.

ციხე ხარ, კოშკი მაღალი,
საძირკველი გაქვს რკინისა,
უკვდავების წყარო ხარ,
მდინარე ოქროს შილითა,

ნეტავი შენსა მქვეტელსა,
ყოველთვის მინატრიაო,
ცხრა-გზით ვეწამე მე შენთვის,
ღირსება დამთმობიაო.

შენი მათარიის ვენითა

მკვირცხლად
ღამწყობი

შ. რ. ხუნდაძის დამუშავება

მე - ნი თათ-ნი-რის ე - ნი - თა შე-ვი-ფნ-და-ყო-ვე-ლ-ში დელოცხანი-ნა

მა-შა დღლა

ღი - ლა ვი - რი - ჩა რა - შე - და დი - ლა ვი - რი - ჩა რა - შე - და დი - ლა ვი - რი - ჩა რა - შე - და დი - ლა ვი - რი - ჩა რა - შე - და

აგდებ და წაველ არაბეთს
ხმალ-და-ხმალ ჩაიღულეები;
ფრანგული ავაღმისე,
მტერსა დამართე წყლულეები,
ციხე-ქალაქი ცეცხლს მივეც,
პიტალოს აგებულეები;
ტყვეები ბევრი მოგართვი,
ხელი-ხელს ვადაბმულეები,
თავი ცოცხალი რათ მიწდა,
თუ ჩემათ არ მეგულეები.

შთაში ვაეკაცი გაჰკივის,
დაქრილს წყლულეები სტკიოდა,
მოეკლა სამოცი ლეკი, —
უფაეკაცობას სჩიოდა.

საშუალო სიღინჯით დამწეობი გუნდი

რე - ბა, რე - ბა, რე - ი - ე - - ბა

და მალ-ლა. მთის მო - ნა - დი - რე ხარ, რე - ბა, ჰო.

ბოლო გიხდება ბმლისაო,
ყველასთვის საყვარელი ხარ,
მოკეთისა და მტრისაო.

☞☞☞☞

კარგი დედ-მამის შვილი ხარ.
დაენანები ყველასა,
ერი და თემი გიტორებს,
ძაძის ჩააცვამს კერასა.

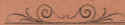
☞☞☞☞

ქირში და ლხინში ნუგეშო,
ძმაო, ძმობილო სანატრო,
გინდოდეს, — შემოშთივალე,
სიცოცხლე შენთვის დავადნო.

☞☞☞☞

მთიულეგარ, მთურად ნახარდი,
მტერო, არ შეგიშინდები,
შვიდს ვარჩევე, შვიდჯერ სიკვდილსა,
ხელში არ ჩაგივარდები.

☞☞☞☞

ვათვაპალო ღრუბელი

საშუალო სიღინჯით
დამწყობი

ვა - ლა - - ლა - ლო ა - მო - მა - ვა - ლო ღრუ - ბე - ლო,

გუნდი

ა - მო - მა - ვა - ლო ღრუ - ბე - ლო, ვარ - ხი - ვა - რა - ლა - ლო ში

გადამიტანე თანაო,
სად არის ჩემი მოკეთე,
მიმაგდე იმასთანაო.

თქვენი მშობის სიყვარული
გუნებაში ჩამიგდია,
ქორი ბევრი ვაგიგონე,
მაგრამ ყური არ მიგდია.

ბიჭებო, თქვენი ქირიმეთ,
რომ გიღიღინებთ ყელია,
ვაგიძლიერდეთ მოკეთე,
დაგიმონავდეთ მტერია.

აზნაურობა მიყვარდა,
ფეხი წამოგეარ ახოსა,
აქეთ-იქით მოვიხებდე,
არაფინ დამინახოსა.

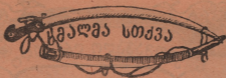

ალარ გვეყავს შეფე ტრეკლე,
შთაში ვაქეცო მყივანო,
ბარათ ჩამოდექ ფარ-ხმალით,
გზაში არ დაიგვიანო.

სად, ვინ გადინა მკერდს სისხლი,
შვილო, თავ შეუდგებარო,
დაჭრილო და დაკაფულო,
შე წამალ დაუდებარო.

მხედრული ნაბიჯით
მთქმელი

ხმა-ლა-მა სთქვა ტრან-გიტის ნა-ჭედ-მა ნა-ნი-ნა

გუნლი

ნა-ნი-ნა-ნა ნა-ნი-ნა-ნა ნა-ნა-ო ნა-ნა ნა-ნა ჩე-მო ბა-ტო-ნო.

ფრანგეთში ფრანგმა გამკედა,
ჩემმა მომკემდმა მკედელმა
ზედ სამი სიტყვა დამწერა:
ნეტამც ისეთს ყმას შემეყარა,
რომ ომში სისხლში გამფერა,
ამის, — ამოვამღერა,
ჩამავის, — ჯვარი დამწერა.

✻✻✻✻

ხმალმა სთქვა: პირი დამფანგდა,
ჯიბანმა ვინმემ ჩამიგო,
ნეტავი ვაფ-კაცს შემეყარა, —
პირიდან სისხლი ამილო;
მეღვარებდეს მტრის კარსი,
ქარქაშით გარე გამილო,
მაჯა მგებობდეს ბექთარით, *)
პირი ვადამდენ ჩამილო.

✻✻✻✻

*) ბექთარი — წერილი ჯავახიზან მოქიოილი ხელთათმინია, რომელსაც იცემენ მეომრები შოაში.

დიდი სიღინჯით

მადმუღა

ი - ავ ნა - ნა ვარ - ღო

ნა - ნა ი - ავ ნა - ნა - ნა - ნა

აქ ბატონები მობრძანდნენ,
 მობრძანდნენ და მოეფინენ;
 ბატონების შამიღისა
 ქვეშ გვეუშლი ხალიჩისა;
 ვაჟის შამა შინ არ არის,
 ქალაქს არის სავაჭროთა,
 წითელ ფარჩას და ტყბილ შაქარს
 იქ უყიდის ავადმყოფსა;
 სულ ჩვენ ბატონებს მიგართმევთ,
 გული გაინაგარდოსა.

იმა მთაგელა

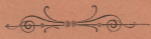
სრული სიღინჯით
დაწეობი

გუნდი

ი - მა მთა-ზე - ღა ვა - ლა - ლო ი - მა მთა-ზე-ღა -

ო ი - მა მთა-ზე - ღა ვა - ლა - ლო თევ-ლი-ან-ზე-ღა - ო.

ია დავთესე, ვარდი მოსულა,
 ია კოქამდის, ვარდი მუხლამდის;
 ირმისა ჯოგი შემოჩვეულა;
 ნეტამც ეძოვნათ, არ გაექეღათ;
 სიმე-სიმამრი მთას წამოსულან;
 სტეორცნა სსსიძომ, მოკლა ირემი,
 სტეორცნა სიმამრმა, მოკლა სსსიძო...

დინჯათ

მთქმელი

ვთოხ-ნით და ვთოხით სი-მინდი

მეხ-მე ყა - ნის მყე მი-ვა - ი

მეოხე მთქმელი

გუნდი

შა - ჩა - ლა - ღი შა - ჩა - ლო და შა - ჩი - ლა - ლე და შაი - აჩა - ლო - ში

ვახედე, ლექსო. ხოდაბუნს,
ხედავ როგორ მოღვლდაო.

ჩავეარდი საგონებელსა,
ვით რომ ვამეჩი მორევსა,
ვიწევ და ველარ ამოველ,
დახედე ჩემსა ღონესა!

ქალსა ვარდი მოეკრიფა
და მზის გულზედ გაეფინა.

აკრიფე, ქალო, დანამავს,
ცას ღრუბელი მოეფინა.

მთაში ვაე-ქაცი ვაჰკივის,
ბაიდან ესმის ხმანია,
ფრანგულმა წაიტყულია,
დაიდო ცოდო ბრალია.

ასწიე შიმე-შიმესა,
სუბუქი რალა მეტია!

ბიჭო ვისი ხარ მაღსაგი

დინჯათ

გუნდი

გუნდი.

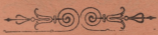
ნა-ნი-ნა ნა-ნა-ო ნა-ნი-ნა ნა-ნა-ო

ზღერის ერთი

ბი - ჭო, ვი - სი ხარ მაღ - სა - გი ნა - ნი - ნა და - ურ - ჩი დე - და - შენ - სა - თ ნა - ნი - ნა

ნა - ნა ნა - ნა ნა - ნა ნა - ნა ნა - ნა ნა - ნა ნა - ნა - თ

საქმე რომ არა გქონდეს რა,
ჩამოირბენდე ჩვენსაო,
გაგიშლი პატარა წიგნსა,
მეც მოგიჯდები გვერდსაო,
გასწავლი წერა-კითხვასა,
არაკებს გეტყვი ბევრსაო,
ვიმღერებ და შენც გაიმღერებ,
ლექებსაც გეტყვი ბევრსაო.

ომში მივლივარ

ღამურული ნაზიჯით

ომ - ში მივ-ლი - ვარ ომ-ში მივ-ლი - ვარ ომ-ში მივ-ლი-ვარ

მივ-ლი-ვარ ზე-ში ძმე-ნი - თა - ომ-ში მივ-ლი-ვარ მივ-ლი-ვარ ზე-ში ძმე - ნი - თა.

ღეღე, ნუ სტირი, ისევ მოგივალ.
 ღეღე, მიტირე, ვეღარ მოგივალ:
 მომკლეს თურქებმა ცხელის ტყევითა.
 ომში მივლივარ ჩემი ძმებითა;
 ღეღე, ნუ სტირი, ისევ მოგივალ.

ქალსა ვისმე ერქვა შრუშანა

სამუდარი სიჩქარით
მთქვადი

ბუნდი

ქალ-სა ვის - შე ქალ-სა ვის - შე ერ - ქვა შრუ - შა - ნა

და ზე - ფე - რის ხმა ზე - ფე - რის ხმა ჰქონ - და მას - თა - ნა.

სიმთ აედერდა, გულსა აკენესდა,
იგალობდა დღეც და ღამეცა,
და იმ სახით მომღიმარითა
ტყბილი იყო, ვითა ქვეყანა.

საშუალო სიღინჯით
მთქმელი

ღმერთმა ი - ცის ჩე - ში გავრ - და მე - ზობ - ლღვ - საც გა - უ - ხარ - დათ

გუნდი

ვა - ლი ვაჩ - ხა - ლა - ლო მე - ზობ - ლღვ - საც გა - უ - ხარ - დათ ჰო . .

კირნი არ დამვიწყებია
იმ ჩემი ობლობისათ:
პატარა ვიყავ, ობოლი,
გამოვყე ქარაიანსაო,
ურმისა ბოლოს ვიჯექი,
ვასხამდი ქლამანდსაო,
კოპსა უკუღმა ვუვრიდი,
დახეთ ბეჩაობასაო.

მთავარ-ანგელოზს რომ გეცხარ,
მიღგებ-მოდგები თაროსა,
ვგ შენი გულის სიკეთე
ნეტა რას შეედაროსა.
სიბრძნე, სიუხვე დაეითის

მუდამ შენთან ატაროსა,
მზეს და მთვარეს შეგხაროდე,
დელა-შენმაც იხაროსა.

მიღლა მთას თუ ში მყოლოდა
ტახტრევიან გალოვიანზედა,
ორასი ლეკი მოეკლა,
ზედ დაეწერა ფარზედა.

პატარა კახი აღარ გვეყვის,
ვაეკაცო, მთაში მყივანო,
აისხი თოფი და ხმალი,
გზაში არ დაიგვიანო.

ვერა მითხარ, გენაცვალე

ცოცხლად.

პირველი მეტედი

მანათიამეცა მეოხე

ვე - რე მით - ხარ გე - ნა - ცვა - ლე ვე - რე მით - ხარ გე - ნა - ცვა - ლე

გუნდი

ვე - რე მით - ხარ, გე - ნა - ცვა - ლე. ვე - რე ვა - მი - ნელ - ლე გუ - ლი ჰი.

სულ შენზედა გადავადე
ის ოხერი თეთრი ფული.

ჯაერს ნუ მიუშვებ გულზედა,
გულს ჯაერი მოეკიდება;
ჯაერის მიშყოლსა ვაე-კაცსა
რა კარგი წაეკიდება?

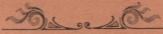

ტილოო, საგონებელო,
სულ მუდამ საღონებელო!

ეხლა ველარსად შეგზვდები
ირემსა ქორ-ბუღიანსა,
ფერდასა მისსა ნაწოლსა,
ფოთლიან-ბაღაბიანსა;
ველარა ეხმარობთ თოფებსა,
თანვი შეგვივამს ტილისა!

ვერა, ვერ ენახე მყარსა
ენგიან-ტალახიანსა!
გაეფერაე, ჩაეყრი წამალსა,
დავადებ რგვალსა ტყეიასა,
მაშინ ხომ გამომადგების
გზას როცა წაეღ მტრინასა.
წინ წაეიმძღვარებ სიღბიზღეს
ლომისა და ვეფხვისასა.
მტერი რას მიზამს ცხადათა?
თუ მალვით მიზამს ზიანსა!
მალვით ვინც მტერი მტერს მოჰკლავს,
ის ქალს ვითა სჯობს თმიანსა?
მტერი ვერ დასწონს პირდაპირ
მუზარად-მახვილიანსა.
პირდაპირ ომი შეჰფერის
ვაეკაცსა ლაზითიანსა.

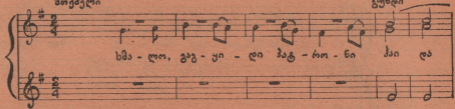

ხმალთ, გაგუილი კატონი

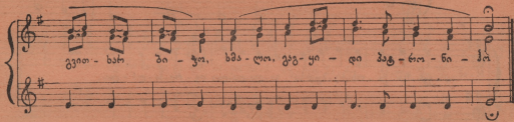
დინჯათ

მთქმელი

გუნდი

ხმა - ლო, გაგ - უი - დი ჰატ - რო - ნი ქაი და

გვით - ხახ ბი - ჟო, ხმა - ლო, გაგ - უი - დი ჰატ - რო - ნი - ქაი

ვაქარი ამიჩენია!
—რაზედ გაჰყიდი, პატრონო?
რა ცული შეგიმჩნევია?
მომიკლავს შენი მომკვლედი,
სხვა რა დამიშეგებია!

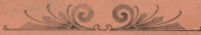
ბერი კაცი ვარ, ნუ მსაგრაე,
ყველა დაგიწყებს გმობასა,
გაგწირავს მთელი ქვეყანა,
არავინ გიზამს მშობასა.

ბულბული ბუღობს ბაღშია,
გარს ახვევია ხილები,

რაღ შენ მოგშორდი, მშობილო,
იღარ მინახავს ღბინები.

ტარიასებულ ვაე-კაცობ,
განა გეძრახვის გმობობა!
ნასროლს არ აცდენ მტრისასა,
შენატროს შენი შვილობა.

ტარიასებულ ვაე-კაცობ,
ნეტავი შენსა დედსა,
ენა-წყლიანი მელტეჟე
ვერ იტყვის შენსა ქებასა.

გმცა წყალოვად ნუბეზად *

სამუალო სიჩქარით

ზე - ცა წყა - ლო - შად ნუ - ვე - შად ვა - ლა - ლო

ო - ვე - სა გა - თხ - ხე - ბუღ - სა ვა - ლა - ლა - ლო ივ - ბი - სა - ლა - ლო .

მეფედ მოუვლენს დავისა,
 ზეგარდმო ნიჭით ცხებულსა.
 მხედართ-მთავარსა უძლეველს,
 გულ-მოწყალესა მსაჯულსა,
 ზემთაგონებით განსწავლულს,
 ენა მღინარე მტყველსა.

მოდინაქლაქა შვილო

ცოცხლად
შთქმული

მოდინაქლაქა შვილო

შო - დი აქ და-ჯეჭ, შვი-ლო, შო - დი აქ და-ჯეჭ, შვი-ლო,

შა - რი შუ-ბრ-შა-ხი ქა-ლო მა-ქი-ში-ა შუ-ქუბ მა-ქი ქა-ლო შუ-შა-ნა-ო

კარგათ დამიგდენ ყური:
ჯერ ხომა ხარ ყმაწვილი
შენი ურჩი ბედისა;
როცა გახდენ ვაჟკაცი,
შეიტყო რამ ქვეყნისა,
მაშინ მოიგონებდენ
რჩევას შენი ბებრისას.
შვილო, ასე ამბობენ,
ამ ქვეყნად ურჩ მთავალსო
არა სწყალობს უფალი
და სულ მარტო დაეალსო.
შვილი ვაჟ-კაცობით,

ყველასთან გულით ქრელი,
პირში ბინძურათ მლიქვნი,
ზურგთ უკან კი მძრახველი.
შეინდენ, შეიყვარენ
ყველა შენი მოკეთენ,
ერიდენ ავკაცობას,
თუ რომ ვსურს სენო სიკეთენ.
ასე, შვილო, გახსოვდეს
რჩევა შენი ბებრისა,
როცა გახდენ ვაჟ-კაცი,
შეიტყო რამ ქვეყნისა.

საღვთისმშობლის პატივსაცემი ღამე

სა - დაც ვში ბილ-ვახ გუხი - დილ-ვახ და მის - რი-ლი-ა ი -

- სა-რი სარ მა - მა - მა-მა შე - ზღა ვის ი - მა - თი კუ - მის ფი - ცა-რი სა - დაც

სიხ-შით-ვე ვრე-ულ-ვახ, ჩე - ში სამ-შობ-ლო ის ა - ჩის სა დაც სიხ-შით-ვე ვრე-

ულ-ვახ ჩე - ში სამ-შობ-ლო ის ა - ჩის; არ ვეცუ-ლი სარ-სა კლდე-ფ-სა უჯ-ღა

ვე-ბი - სა ხე - შე - და არ ვეცუ-ლი შე ჩემს სამ-შობ-ლოს სხვა ევე-რს სა ში-ხე - შიდ.

სადაც ვშობილვარ, გავზრდილვარ და მისროლია ისარი,
სად მამა-პაპა მეგულვის, იმათი კუბოს ფიცარი,
სადაც სიყრმითვე ვჩვეულვარ, ჩემი სამშობლოც ის არის;
არ გავცელი სალსა კლდეებსა უკვდავებისა ხეზედა,
არ გავცელი მე ჩემს სამშობლოს სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა.
სხვაგან რომ მომცე დიდება, ქონება უთვალავია,
სასაბლე ოქროს ტახტითა, ჯარი და ზღვაზედ ნავია,
არა ვინდომო ვგენი, არ მოკედეს ჩემი თავია.
არ გავცელი სალსა კლდეებსა უკვდავებისა ხეზედა,
არ გავცელი მე ჩემს სამშობლოს სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა.
სამშობლო, დედის ძუძუტ, ერთია ქვეყანაზედა,
ორივ ტბილია, მშობილო, მირჩვენის ორთავ თვალზედა,
როგორც უფალი, სამშობლოც ერთია ქვეყანაზედა.
არ გავცელი სალსა კლდეებსა უკვდავებისა ხეზედა,
არ გავცელი მე ჩემს სამშობლოს სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა.

ტირინან თუშის ქალები

საშუალო სიშიშით
მეორედი

ტი-რი-ან თუ-შის ქა-ლე-ბი ახ მო-გვი-ვიდ-ნენ ქვა-რე-ბი

გუნდი

ქო - დი - ლა ნა - ნა დი - ლა დი - ლა ო - დე - ლა

ნეტავე შეგვატყობინა,
დასკრა თუ ვინმემ თავები!
ქალნო, თრიალეთს თქვენ ქმრებსა
ლექები დაჰხვედრიანო,
თითოს მოუკლავს შვიდ-შვიდი,
ბიჭობაც ამას ჰქვიანო.

ხმალო, სიმოკლე რას გიშლის,
ფეხი წადგი და წაგებებს;
ვატაკო, სიმდაბალი
ომშიგან გამოგადგების.

ახნაურობა მიყვარდა,
გვერდზე დახურვა ქუდისა,

ავლა-ჩამოვლა ბაზარში,
გადაკიდება ჩხუბისა.

ახნაურობის ყმობითა
ფქვილი ვერ დავდგი გოდრითა,
ვერცა შევავი გულთან,
ვერც კალო ვლევწე მოზურითა.

სადაური ხარ, სად მიხვალ?
სახელი შენი მითხარო?
მათხოვე ბარი, ნიჩაბი,
სამარე ამოვითხარო.

ვაჟკაცსა გული რკინისა

მხედრული ნაბრჯით

დამწყობი გუნდი

ვაჟ-კაც-სა გუ-ლი რკი-ნი-სა ჰოი ჰოი ო-ლი-ლა

დე-ლი დე-ლი დე-ლი დე-ლა დელ დე-ლა ნა-ნი-ნა

(ფოსტაჰერაზმილიძეან)

აბჯარი უნდა ხისაო,
თვალნი ქორებლივ მხედანნი,
მუხლები შევიარდნისაო.

თარგმანი

ვისაც მოუკლავს, ის მოჰკლავს
ნადირსა შვის ტყისასა,
ეინც დახვდა, იგივე დახვდება
ურიცხვსა რაზმსა მტრისასა.

თარგმანი

ხმაღს ნუ უყურებ, ვეჟ-კაცო,
ხმალი მშვიერი მგელია;

ვაგიკრის, წავიხადისებს,
ბოლოს საფლავის შობრელია.

თარგმანი

მგელი არ იშლის მგლობსა,
კარგი ემა მამაკობსა,
არწივი, — არწივობსა,
შთის ყურეს ნადირობსა.

თარგმანი

ეგრე უნდა, გულო, მტერსა
მოჰქერ თივი, მიეც ხელსა.

ღინჯათ ჰინველი მხაზე

თანდათანობით სიჩქარით

ჰეი ვი-სი-ბ, ვი-სი-ბ ქა - ლი ლა-მა-ზი

იმავე სიტყვებს
მეორე მხარე

ჰო ჰეი ვი-სი-ბ, ვი-სი-ბ ქა - ლი ლა-მა-ზი ჰო

ღიდის სიჩქარით

ჰეი ახ - ლა ვი შე - მო-უ - ა-როთ ჰი ჰი

მეორე მხარე ჩამოხტევი იმეორეს
იმავე ჯილვის და სიტყვებს.

მას უკეს თვალ-წარბი და ქცევა ნაზი,
დაღალი კავები, წამწამ-არვაზი,
ტუჩი (და) საღიმოთ გამოწამზადი,
კბილი (და) აღმასით გამოწათალი,
ხოხობის (და) ყელი ბჭეთ მონახაზი,
საროსა (და) ტანი ვერხვით ნახარდი,
გული, (და) რა გული, მკერდ-ბუმბერაზი,
ედემსა (და) რგული, ვით ია ნაზი;
ვისია, ვისია ქალი ლამაზი?
ჩვენია, ჩვენია ქალი ლამაზი;
ცას ვეტყვი მის ქებას ენა-ფაქიზი,
ხმელეთს (და) გავუშლი, ვით ფიანდაზი.
ეხლა კი შემოვუაროთ,
დავაგუგუნოთ ლხინია,
ქალი ბევრი ვათამაშოთ,—
მარიამი და თინია.

+ ფერხულის შემდეგ სათამაშო +

შვირცხლად
ღაწყობი

ბა-ნი მით-ხა - რითბი - ვე-ბო ვა - ლა - ლა - ლო

გუნდი

ბა - რუ - ლა - ლო ვა - რი-ვა - რა - ლო ჰო

თავიდანვე.

ბანი მითხართ, ბიჭებო,
თარხალალო ვსთქვათ ხმინი.

დაწყობი

აქედან გორი შორი,
თვილ-მარგალიტი ბროლია,
თქვენ სანახავად მოვსულვარ,
სხვა საქმე არა მქონია.

თარხალი

აქედანა და შენამდინ
ვარდი მასხია ენამდინ
თუ ვინმე გამომიშვებდეს,
სირბილით მოვალ შენამდინ.

დაწყობი

ნისლს დაუბურავს მთა-ბარი,
ერეკლე მეფეს მგლოვობსა.

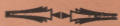
სულ დაითალხა ქართლ-კახი,
აღარგინ არა ომობსა.

დაწყობი

ყმა უმღერალი არ ვარგა,
ვაე-კაცი უბელგბელი,
ვაე-კაცსა უბელგბელსა
ქალი სჯობს უბსენგბელი.

თარხალი

ნეტა რავექნა, როგორა ვქნა:
აგი დედამთილი ხარო,
არასა ვქამ,— უქმელი ხარ,
ვქამ და,— ასე სვაფი ხარო;
ნელა დავალ,— ზანტს შეძახის,
გავიქცევი,— ქაჯი ხარო,
ძირსა ვზივარ,— კუტს შეძახის,
ზეზე ვღგვეარ—სარი ხარო.

ქანტატი

მუს. ი. პარპრაძისა

სიღინჯით.

მთქმელი

სიღინჯით.

გუნდი

პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ
 პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ
 პი. - პუნა პი. - პუნა პი. - პუნა

სიტყვა რამ ცოდვილისა ა. შე. ნე. ზა და ღოვლათი ამ თქვენი ოჯა. ხი. სი. ო

პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ
 პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ პი. - პუნპიპუნ
 პი. - პუნა პი. - პუნა პი. - პუნა

ან. ვკლდის თაღლი და დღეცა მთვითსაო

პი - ჰუნ ჰიპუნ პი - ჰუნ ჰიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ პიპიპუნ

პი - ჰუნ ჰიპუნ პი - ჰუნ ჰიპუნ პი - ჰუნ ჰიპუნ პი - ჰუნ ჰიპუნ პი - ჰუნ ჰიპუნ

პი - ჰუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ

პი - ჰუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ

პი - ჰუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ პი - ჰუნ პიპიპუნ პიპუნ

კაცი გაუფრთხილებილნი ათერაკს წაეცილება,
მტერი მოიგდებს ხელშია, მოსისხლედ შეეჭიდება,
უგრძნობსა მაშინ არ არგებს მეთი სიმძლაერე, დიდება.
მეომარი უგრძნობელი სიკვდილს ზურგს აეკიდება,
ფაჟ-კაცად იგი მიქია, ვინც მტერსა გაუფრთხილებია
უგუნურს კაცსა, ლაჩარსა სიკეთე დაუშვირდება,
ვით ვირსა მკლესა, უსუსურს საბაღნე დაუშვირდება.

დასრულდა

მტკეთას სდგას ოქროს აკვანი, შიგ ნათობს კელაპტარიი,
შიგა წვეს მეფე ერეკლე, ბაგრატიონთა გვარია;
გმირს დაუხუჟაეს თვალები, მაგრამ არ არის მკვდარია;
შვილებს ვადუგლო ბექთარი, ფბა-სისხლიანი ხმალია:
სანამდინ ვიყავ, კარგ ვიყავ, მიმდარ-მოვდარი ზღვანია,
ესლა თქვენთ ჩამბარებავ ქართველთ მთა და ტაძარია.

ნანი-ნანი

Piano *P*

Musical notation for the first system, piano accompaniment. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and the time signature is common time (C). The music begins with a piano (*P*) dynamic marking.

Musical notation for the second system, piano accompaniment. It consists of two staves. The key signature and time signature remain the same. The music includes a *rit.* (ritardando) marking and ends with a fermata and a star symbol (*).

ნანი-ნანი ნანი-ნანი-ნანი-ნანი, ნანი-ნანი

Musical notation for the third system, vocal line. It consists of a single treble clef staff. The lyrics are written below the notes. The music includes a *rit.* marking and a ** simile sempre* instruction.

სიმღერა შესრულება დანჯაოთ.

ნა.ნა.ნა.ნა. - ო. ნა.ნა. შვი ლოგე. ნაცვა - ღო,

The first system of the musical score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written in a treble clef with a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and a 3/4 time signature. It contains five measures of music with lyrics underneath. The piano accompaniment is written in a grand staff (treble and bass clefs) and consists of five measures, each corresponding to a measure of the vocal line. The piano part features a steady accompaniment of eighth notes in the right hand and quarter notes in the bass line.

ღედა სხვა ზედას გასცვა - ღო, ნა.ნი.ნა ნა.ნა.ნა.ნა.

The second system of the musical score continues the vocal line and piano accompaniment. The vocal line has five measures with lyrics. The piano accompaniment continues with five measures, maintaining the same rhythmic and harmonic structure as the first system.

ო. შვილო,ნა - ნა,ღა. ი.ი.ი. ნე, ღელის ნა.

The third system of the musical score concludes the vocal line and piano accompaniment. The vocal line has five measures with lyrics. The piano accompaniment continues with five measures, ending the piece.

ნაგოგონე, როცაუ. უკაცობაღე

დღისსიტ. ყვამოგონე; ნანი. ნა ნა. ნა. ნა. ნა.

ო, შეიღონა, გენაცვალო.

rit. **ppp**

rit. * *rit.*

მუზნას

მ. შ. კარბაჩოვლის

I ♯ მხა. *Andante sostenuto.*

Andante sostenuto. უნაზ - რე - მის ცის - ჯა -

Piano. *p*

რა ხარ ძელო - ნა - - რა მა. ნა - თობლათ აღ. მომ.

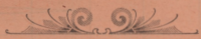
ხდა - ზი სი - (2) სი ცოც - ხლე.
ციც - ხლე.

rit. (2) გულნა - რა.
სი-ციც - ხლე.

კა კა გულ - ნა - რა,
სი - ციც - ხლე.

col canto

შენ ვარდი ხარ ედემს რგული,
არშეისა წელი მდაგი;
პირველ გიქვბ გიშრის თვალებს,
ზედ გადართხმულ შვილდებრ წარბებს.

ორთა ხანობდროს

ყრბოთათვის

მუს. ი. სკვანავაძის

სიმღერა *Allegro grazioso.*

Piano *Allegro grazioso.*
p

მე პა. წი. ა მერცხა-ლი ვარ

მოქი-ქი-ვი. ში-ა- ღებ- სე.

The first system of music consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major, with lyrics 'მოქი-ქი-ვი. ში-ა- ღებ- სე.' written below it. The middle staff is the right-hand piano accompaniment, and the bottom staff is the left-hand piano accompaniment. The music is in a simple, homophonic style.

ნეტ- ვი-რა დავი-შა- ვე

The second system of music consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major, with lyrics 'ნეტ- ვი-რა დავი-შა- ვე' written below it. The middle staff is the right-hand piano accompaniment, and the bottom staff is the left-hand piano accompaniment. The music continues in the same homophonic style.

ქვეს-რო მესვრი ში-ქო სე- სე!

The third system of music consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major, with lyrics 'ქვეს-რო მესვრი ში-ქო სე- სე!' written below it. The middle staff is the right-hand piano accompaniment, and the bottom staff is the left-hand piano accompaniment. The system concludes with a double bar line.

ქვე-ბსრო მე-სე-რი ბიჭო-სე... სე?

ri tar dan do

სიყვარულით, სიხარულით
 მთები, ზღვები გადმოვლესე,
 სანამ შენთან მოვიდოდი,
 ერთხელაც არ დავიკენესე.
 შორით თვალებს ვიკოცნიდი,
 ცის ლაქვარდში ვსრიალებდი,
 ვკოკიკობდი, შეგამკობდი,
 სულ შენ შემოგტრფივალბდი.
 ცხრა-მთა გზიდან მომხეილი,
 მოღალუღი, მოქანცული,
 დაბლა-დაბლა ვეშვებოდი,
 შენ გეჭებდა ჩემი გული.
 აი მოველ, დაგინახე,
 გულში ია-ვარდი ვთესე,
 ავკიკიკიკი უფრო ტბილიათ,
 ხმები გავიუკეთესე.
 გეფიკები და-მომბასა,
 გზაში ერთხელ დავიკენესე,
 არ გრცხენიან, უმიზეზოთ
 ქვებს რომ მესერი, ბიჭო, სესე?!

მუსიკა

ჩემო პატარა მკობველებო, თქვენ ბევრჯერ გაგიგონიათ სიტყვა „მუსიკა“; აი, თუნდ სოფლად პატარა გოგონებისგან ხომ შემოგსმენიათ: ნათელა, თეკლე, გულნარა, წადით, ღაირა და ბუზიკა გამოიტანეთ, ლხინი გაეჩინოთო! ან აი, ქუჩაში როცა მიდიოდით, დააკვირდით ბოძებზედ ან კედლებზედ აკრულ ქალაღღებს; ამ ქალაღღებზედ დაწერილ სტრიკონებ შორის ხშირად შეგხვდებათ: მუზიკა ზ. ფალიაშვილისა, მუზიკა დ. არაყიშვილისა, მუზიკა ვაგნერისა, მუზიკა ბეთჰოვენისა, შოპენისა, გუნოსი და სხვა. აბა, იქნებ თქვენგანმა ვინმე იცოდეს და გვიამბოს: — სადაურია და რას ნიშნავს ეს სიტყვა? არაეინ არ იცის განა? მაშ დამიგდეთ ყური, მე ვიპოვებთ სადაურია და საიდან წარმოსდგა სიტყვა „მუზიკა“.

სანამ ამ სიტყვაზედ რამე თქმულებას ვიამბობდეთ, გეტყვით, რომ მუზიკა წარმოსდგა სიტყვა მუზა-საგან; მუზა კი ბერძნული სიტყვაა და ქართულად რომ გადმოთარგმნათ: მუზა—უბილავი, ფართლი, კეთილი სული, ანგელოზი.

ვის უწოდებდნენ ბერძნები მუზებს?

ძველებურ დროს, ძველს სამბერძნეთში ხალხსა სწამდა, რომ ყველა კაცს რამე ნიჭი ამშვენებს, ავირგვინებსო, ასე ესთქვათ, ასხივოსნებს მის არსებასო, რამე ნიჭში გამოიხატება ადამიანის სულის სიფაქიზე, სიმშვენიერე, უმწიკველლობაო. გეტყვით მაგალითებით: აი, ჩვენი შალიკო კარგი, კვიანი ბიჭია, კარგათაცა სწავლობს, ძალიან უყვარს ანგარიში, ქართული ხალხის ისტორია, მაგრამ ხატვა ყველაზედ ძალიან უყვარს; წარმოიდგინეთ, ისე მშვენივრად აზავებს ერთმანეთში სხვადასხვა საღებავებს და ისე აფერადებს, რომ მისწავლებელიც და ამხანაგებიც აღტაცებაში მოჰყავს. მაშ-სადამე, შალიკო ნიჭიერი ბიჭი ყოფილა, მაგრამ ხატვის ნიჭით კი ერთი-ორად ყოფილა დაჯილდოვებული.

ხომ იცით, ჩვენი ტატე რა მშვენიერ ლექსებსა სწერს! ვახსოვთ, აი, იმ დღეს რომ კლასში წაგვიკითხა თავის გამოთქმული ლექსი „სამშობლოს თავისუფლება“. ისე გვასიამოვნა და გავიტაცა, რომ გგონებოდათ ჩვენ ყველანი ავტო ერთი დროშის ქვეშ ვდგევართ და ვემზადებით ჩვენი ხალხისა და სამშობლოს მტრებთან სამკედრო-სასიკოცხოლო ომი, ბრძოლა ავტებოთო. რასაკვირველია, სხვებიცა სწერენ პაწია ლექსებსა, მაგრამ ჩვენი ტატე უფრო გრძნობიერათა სწერს და ეტერებება კიდევ ლექსების გამოთქმა, აზნარად, ტატეს ლექსების წერის ნიჭი ჰქონია.

აი, ავიღოთ თუნდა ოთარი; ხომ იცით, რომ ჩვენ სკოლაში ბევრი სწავლობს, და უკრავს კიდევც, კიანურზედ; ხოლო ოთარი რომ დაუკრავს ხოლომე, გვგონებთ სიმები ტირინო,—ისე ტკბილათ და ლმობიერათ უკრავს ეს დალოცვილის შვილი. და არამც თუ კიანურზედ უნდა მოუსმინოთ, რა მშვენიერათ უკრავს თურმე, როიალზედ; მე ვნახე; ამ ერთი კვირის წინათ ჩვენი ღარიბი ამხანაგის სსარგებლობათ რომ საღამო გამართეს, იქ შეასრულა ზოგიერთი ქართული სიმღერა და უნდა გამოგიტყდეთ, პირველი მე მივედი და მადლობა გამოვუტყადე იმ სიამოვნებისათვის, რაც მე იმ სიმღერების მოსმენით ვიგრძენ, მაშასადამე, ოთარს მუსიკის ნიჭი ჰქონია.

ძველს საბერძნეთში ხალხსა სწამდა და, ამაზედ მათი ფილოსოფოსები ბევრსა; სწარ-
დნენ, რომ ადამიანის არსებას ცხრა ნიჭი ავირგვივნებს, ეს ცხრა კეთილი ნიჭი ჩვენი
მას ხელმოწიფედ ხილული ქვეყნიერებისა, ამ ცხრა ნიჭით იგი უპირატესობს და ანგელო-
სხვა ცხოველთა შორისა; ამასთანვე ხალხსა სწამდა, რომ თითო ამ ნიჭთაგანს თავ-თა-
ვისი ანგელოზი დაჰფრთხვს, რომელიც ამ სიკეთეს შეფარველობს; აი, ამ უხილავ ძალეგს,
რომელნიც ამ კეთილ ცხრა უმთავრეს ღირსებას ღირსეულობას უწევდნენ, ბერძ-
ნები უწოდებდნენ მუზეებს. ამ ნაირათ, ეს ცხრა ანგელოზი, ანუ ცხრა და, ძველ
ბერძენთა აზრით, უხილავ კეთილ, ერთად შეტკობილ არსებას წარმოადგენდნენ.

ეს ყველაფერი კარგი, მაგრამ როგორ წარმოსდგა მუზისაგან მუზიკა, ამაზედ ჯერ
არაფერი გვითქვამს.

ერთ მშვენიერ დღესაო, გვეუბნება გარდმოცემა, როცა ხალხმა არ იცოდა და არც
მოესმინა ტკბილი, მწყობრი დაკვრა-სიმღერა. საიდგანდაც მოფრინდნენ ეს ანგელოზები
და დაიწყეს სოფლად და ქალაქად სიმღერაო, ხალხს, რომელსაც ჯერ არ გაეგონა ტკ-
ბილი სიმღერა, სმენად გარდქეცა და აღტაცებაში მოდიოდა; ამ ცხრა და მუზეებს კი
სხვა საქმე არა გააჩნდათარა და მღეროდნენ განუწყვეტლად დღით, საღამოთი, ღრუც
და ღამეცა; ერთის სიტყვით, მათ საქმიანობას სიმღერა შეადგენდა; რასაკვირველია, ხალ-
ხმაც მიჰბაძა მუზეებს და იმანაც დაიწყა სიმღერა; მთელს საბერძნეთს მოედო ეს საქმი-
ანობა; მღეროდა ხალხი, მაგრამ ერთი რამ აფიქრებდა: ქვეყნიერობაზედ ყველა საგანი,
თუ მოგლენა თავის საკუთარ სახელს ატარებს, ხოლო ამ ანგელოზების საქმიანობას კი
სახელი არა აქვს, უსახელოა, რა დაარქვას, რითი მონათლოს კაცმა ანგელოზების საქმი-
ანობა. ბევრი ფიქრისა და რკვევის შემდეგ საბერძნეთში ამ საქმიანობას უწოდეს ანგე-
ლოზებისაგან სახელი; ერთის სიტყვით, უფრო მკაფიოდ რომ ვსთქვათ, ხალხმა ანგელო-
ზების მიერ მოტანილი საქმიანობა მონათლა და სახელად დაარქვა მათივე სახელი. აი ამ-
ნაირად მუზა ვადაკეთდა მუზიკად და სიტყვა მუზიკა აქედან იწყებს თავის არსებობასაც.

ურმული „ქალიაღაღა“.

ემაწვილებო, გაგიგონიათ სოფლად ურმული? ვის არ გაუგონია, რომელ ქართველ
კაცს არ სმენია მისი გულწაბრობილი, ჩამაფიქრებელი, სიმწარით აღსავსე ჰანგი? მარ-
თლილი გითხრათ, არა-რა ქართული სიმღერა არ ადაფრთხვებს ქართველი კაცის სმენას ისე
დასაწველად და სალოცავად, როგორც ურმული. ჩემო მეგობრებო, თქვენ ხომ მღერით
ქართულ სიმღერებს? დამეთანხმებით, რომ ყველა ქართულ სიმღერას რაღაც სიმწუხრის
იერი, ტირილის ბინდი მოსდევს; სიმღერა ჩვენი ხალხის მრავალტანჯული ცხოვრების ფურ-
ცელია, ხოლო ურმული ქართველი ერის წამებული ცხოვრებიდან გაღმთვარდნილი მღუ-
ლარე ცრემლია და ამ სიმღერას ქართველი კაცი მაშინ მღერის, როდესაც მისდა შეუ-
მწნევლად, მისდა უნებურათ მისი ცხოვრება ესე ნათლად, ესე მკაფიოდ შეეძარება აწ
მის თვალწინ მიმდინარე მომენტს.

ეხლავე დავინახეთ, რომ ეს ესეც უნდა იყოს; როდის მღერის ქართველი ამ სიმღე-
რას? ამ სიმღერას იტყვიან მაშინ, როდესაც პირუტყვი თავის მადლიანი ქედით მძიმე
ტვირთს ეზიდება. ქართველი კაცი უნებლიეთ, რაღაც უხილავის ძალით გრძნობს სი-
ნრცესივანეს იმ სიმწიფისას, რასაც პირუტყვი განიცდის ამ ტვირთის ზიდვაში და აი,
ქართველი ამ სიმწიფეს აფრქევებს იმ მღუღარე ცრემლს, რითაც მოიტრია მან ოდესღაც
ადამიანის უმაღლესი ტანჯვის განცდა.

ურმულში შეამჩნევდით, რომ მეორემ სიმღერას იწყებს სიტყვით: ჰალიალალო; ამ სიტყვას მოჰყვება ლექსი და სიმღერას დაათავებს ჰალიალალოთივე. საიდან სიტყვა ჩვენში შემოტანილი და რას გვეტყვის იგი,—მე მინდა ამაზე გემსჯინებოდით. გითხრათ ის საეგებო აზრი და დასკვნანი, რომელიც მე გამოვიტანე ამ სიტყვაზედ შრავალი ფიქრისა და შესწავლის შემდეგ.

ჩემო მეგობრებო, ქართული ჰალიალალო უნდა უდრიდეს ბერძნული სიმღერების ჰალიონეს; ჰალიონე ანუ ჰელონე ეწოდებოდა ბერძნულ სამწიგნრო სიმღერებს, იგი იმ სიმღერებს, ჩვენ რომ ვუწოდებთ მოთქმას, ზარს. იქნებ თქვენ იცოდეთ, ჩვენი სამშობლოს რომელ კუთხეში იციან მოთქმა-ზარა და რა დროს იტყვიან ამ სიმღერას?

დღესაც მოთქმა-ზარით ტირილი ფრიად გავრცელებულია მთაში ჩვენ მოძმეთა შორის; აქ მოთქმა დაკავშირებულია აღმიანის სიკვდილთან. ესთქვათ; გარდაცვალა რომელიმე წვერი ოჯახისა; შემოკრებიანი ნათესაინი და ნაცნობნი მიცვალებულის გარშემო, ამისთანა შემთხვევებში გამოკვლინი პირნი წამოდგებიან წინ, დეყუდებიან ზოგი ჯოხს, ზოგი კუბოს, ზოგი დგას გულხელ-დაკრფილი და იწყებს ერთი მთავანი ლექსობას, რომელიც შეაქებენ და აღნიშნავენ მიცვალებულის სხვადასხვა მხარეს: მის გულკეთილობას, გულუხვობას, სიამაყეს, დარბაისლობას, სტუმართმოყვარეობას, დავრდომილ-დაწარულთა შებრალებას, მფარველობას, გამკითხველობას და სხვა. იგი, ამისთანა ტირილს მთაში ეწოდება მოთქმა, ანუ ზარი.

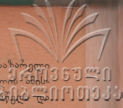
ბევრს ძველებურს ზალს ჰქონდა ჩვეულებად მიცვალებულის ანაირად ტირილი; საბერძნეთში ხომ იგი ფრიად გავრცელებული იყო და აქ, საბერძნეთში, როგორც ვითხარია, ამისთანა ჩვეულებით ტირილს უწოდებდნენ „ელიონე“—„ჰალიონე“. ხოლო თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ საბერძნეთი ფრიად კულტურული, განვითარებული და დაწინაურებული ქვეყანა იყო, უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს ჩვეულება სხვა ხალხებმა იქიდან ვადიდეს; ეს აზრი კი ერთი-ორად მართლდება მაშინ, როდესაც გვეცნობით ბერძნული მუსიკის ისტორიის ერთ გარდმოცემას, რომელიც სარჩულად დაედო ზარის თქმის ჩვეულებას მიცვალებულზედ.

აი ეს თქმულება:

უხსოვარ დროს საბერძნეთში მბრძანებლობდა ხელმწიფე, რომელსაც ჰყავდა ერთი ვაჟი. ამ ვაჟს ერქვა ლინოსი. ერთ მშვენიერ დღეს ეს ხელმწიფის პატარა ვაჟი უზარ-მზარ სასახლის ბაღში დასეირნობდა; ბავშვის უზრადება ბუნების სიმშვენიერემ მთლად დამოწაფა, ჩაულაბა და ისე ღრმად შეეცურა ვართობის ტალღებში, რომ სასახლეს კარგა მანძილით დაშორდა; ბოლოს ისე აერია და დადგა გზა, რომ ხელმწიფის შეიღობა, სახლის მავიერი, ტრიპოლ მინდორში ამოჰყო თავი. აქ მეცხვარეები ცხვარს ამოეებდნენ; ნახეს გზა დაბნეული, მომტირალი ბავშვი, შეებრალოთ, მიიყვანეს თავისთან, დალოლი-დაქანცულ ბავშვს ასვეს, აქამეს, მისცეს ბინა; სხვანაირათ ან კი როგორ შეეძლოთ ეშველათ მეცხვარეებს ამ ბავშვისთვის! ბევრს ეკითხებოდნენ მწყემსები ვინაობას, მაგრამ ბავშვი მარტო ცრემლით უპასუხებდა მათ. ასე მიდიოდა დღე, ღამე, წლები; ბავშვი სცხოვრობდა მეცხვარეებთან და იტანდა მათთან ერთად სიცივეს, სიშინელს, შიმშილს, წყურვილს.

ბედმა ხელმწიფის შვილს ეს ტანჯვა არ აკმაბრა.

ერთ მშვენიერ დღეს, როდესაც თვალგადუწვდენელ ტრიპოლ მინდორზედ ცხვრის ფარა წყნარათა სძოვდა, ცხვრის უზარ-მზარი კოფაკი ძაღლები უცბათ რაღახვდაც წაიკიდნენ, ეტყენენ ერთმანეთსა და, დახე უბედურობასა, გააღმასებულმა ძაღლებმა ეს პატარი ბავშვი ფეხქმე წაიგდეს. დინახეს ეს მეცხვარეებმა, გამოეშურნენ აქეთ-იქედან კომბლებით და ძაღლები ძლივს გააშველეს; მაგრამ დახე, აქ მაშინელი სურათი ნახეს: გა-

აფთრებულ ძაღლებს ბავშვი ზედ შუაზედ გაეგლიჯათ. რასაკვირველია, ეს სახარველი ამბავი სოფლებსა და მთლიად თვის ელვის სისწრაფით მოედო; ხელმწიფის შვილი — მისი თანა მკაცრი, უპატრონო და უღმობელი სიკვდილი ხალხის გულს ღრმად ჩააქაჩა და მისი თანაგრძობა და შებრძობა გამოიწვია. და იგი, ხალხსაც მისი თაობაზედ ააწყო მრავალი თქმულება: ერთში მოსთქვამდნენ იმაზედ, თუ როგორ იტანდა ბავშვი ობლობას, როგორ იგონებდა იგი თავის მშობლებს, რა სიტყვებით სტიროდა იგი დედის და-შორებას, როგორ, რა სიტყვებით შეამკობდა იგი დედის ნაწას, აღერს; მეორე თქმულებაში ხალხი მოსთქვამდა იმას, თუ ბავშვი როგორ იტანდა სიმშლის, სიტყვებს, სიცივეს; მესამე ჯურის თქმულებებში ხელმწიფე და მისი ცოლი სტირიან და აკარგულ შვილს, მინდორსა და კლდე-ღრვში უპატრონოდ დაქრილ-დაკაფულს და სხვა და სხვა.

კილო ამ ლექსთაწყობილებისა იყო ფრიალ დამაღონებელი, სამწუხრო; ავაჯა მისი ითქოდა თავსა და ბოლოს „ეილინე“ს წართქმით და ხალხმაც ამნაირ ლექსთა წყობილებას დაარქვა ბავშვის — ხელმწიფის შვილის სახელი „ეილინე“.

ამნაირად, ჩვენის აზრით, ბერძნული „ეილინე“ არის „პალიალოლო“. სიტყვები რომ დაეანაწილოთ, მივიღებთ შემდეგს: ბერძნული „ეი“ უდრის ქართულ „ო ს“; „ლი“ იქაც და აქაც წარმოადგენს შემოკლებით, თქმულებაში გმირი ბავშვის სახელს — ლინოს-ლი; „ნე“ უდრის „ალოლოს“. ამნაირად, პალიალოლო-ში (ხანდახან ქართლში იტყვიან „ვალიალოლო“ ესე იგი ვაი — ლი — ალოლო) ჩატანებულია შემდეგი ზინაარსი: ვაი, ან პაი, ლინოს ალოლო, მართალო, უდნაშაულოდ ალაღად დასჯილო დღუპულო ვაი შენ, სობრალო, უდნაშაულოდ ალაღადდასჯილო ლინოს-ო.

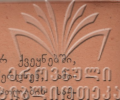
პაწიებო, მამ რა დასკენა შეიძლება აქედან გამოვიყვანოთ? ის რომ, 1) ქართული ყრბულის პალიალოლო, ანუ ვალიალოლო მანქანებელია ამ სიმღერის სიძველისა. 2) ქართული ერი, როგორცაღაც მატარებელი ამ სიმღერისა, უნდა ეკუთნოდეს უძველეს ხალხთა ჯგუფს. 3) ამას გარდა შეიძლება ვიგულისხმოთ, რომ ყოფილა უხსოვარი დრო, როდესაც ჩვენი წინაპარი ისე დაახლოვებულნი ყოფილან ბერძნებთან და სხვა აღმოსავლეთის ერებთან, მათ ამ ხალხებს ჰქონიათ ერთი მასაზრდოებელი წყარო, პაუზი, საიდანაც იგინი იღებდნენ მასალას ამა თუ იმ თქმულება-სიმღერებისათვის.

ამნაირად სრული ქვეყნობა მცენიერებას აზრი, როდესაც ამბობენ, რომ ესა თუ ის სიმღერა, ანუ თქმულება არის ისტორიულ-არქეოლოგიური საშუალო ხალხის სულიერი ცხოვრებისა ამა თუ იმ ეპოქაშიო.

და რადგანაც სიმღერას, თქმულებას მცენიერებაში ამისთანა მნიშვნელობა ჰქონია, ამიტომ, ჩემო მეგობრებო, განათლებულ ქვეყნებში ხშირად, ძალიან ხშირად, ისტორიის და არქეოლოგიის მკვლევარი გულმოდგინეთ შეისწავლიან მუსიკას და მის ისტორიას და ბევრ შემთხვევაში ეს მცენიერის მუსიკის დიდი მკვლევნიც არიან ხოლმე.

თქმულება მეჩხრეყრეხედ.

პატარა მკითხველებო, კარგათ დამიგდეთ ყური; ეხლი მე მინდა გიამბოთ ერთი საწყალი, ღარიბი მჭონდურეს თავგადასავალი, რომელმაც თავისი მშვენიერი სიმღერითა და ჩონგურზედ დაკრით აატარა და გაუღვიძა გულში პატრონსური გრძნობები კაცის სისხლის მიმდის; მაგრამ სანამ ამაზედ რამეს გეტყვოდეთ, ვფიქრობ, მომეტებული არ იქნება ვითხარათ ორიოდ სიტყვა, იმაზედ, თუ როგორ უყურებდნენ ძველ დროს ესა თუ ის ხალხი სიმღერა — მუსიკობას და რა მნიშვნელობას აწერდნენ იგინი ამ ხელოვნებას.

საბერძნეთში, საქართველოში, ეგვიპტეს, ინდოეთსა და სხვა ძველებურ ქვეყნებში, ჩემო მეგობრებო, სიმღერა-მუსიკობას დიდ მნიშვნელობასა და ძალას აწესებდა. აქ ამ საშუალებას სახელმწიფოებრივი დანიშნულება ჰქონდა. სწავლა-განათლებლის საქმეში სიმღერას თანაბარი ადგილი ეკუთვნის სხვა საგნებთან ერთად. მაგალითად, საბერძნეთში კეთილშობილი შთაბრძნავლობის ვაჟი ვალდებული იყო სკოლაში შეესწავლა სიმღერა, ან დაკვრა სილამურზედ, ქნარზედ, ებანზედ, ბარბოზედ, ხუთძალზედ, ათაძალზედ და სხვა. კარგ მომღერლებს და დამკვრელებს სახელმწიფოში მფარველობას უწევდნენ, სი-
 ცოცხლეში აღმერთებდნენ, არა ჩვეულებრივ ადამიანს შვილითა სთვლიდნენ, ხოლო სი-
 კვდილის შემდეგ მათ სასაფლაოზედ შესანიშნავ ძველებს აშენებდნენ და ზედ ლოცუ-
 ლობდნენ. ისტორიის გარდმოცემით, საბერძნეთში ისეთი დიდებული მომღერლები ჰყავ-
 დათ, რომ მათი ტკბილი სიმღერა მკვდარსაც კი ანიჭებდა სიციხეს, ჯოჯოხეთში ტარ-
 ტაროვებს იმონებდა და ატკობდაო. მაგალითად ორფეოსი, — ეს დიდებული მომღერალი,
 — შთავიდა ჯოჯოხეთში, თავისი ტკბილი სიმღერით მოხიზლა აქ ტარტაროვები; მათ
 ორფეოსს საჩუქრად დაუბრუნეს ცოლის გვამი, რომელსაც იგი დაიძებდა. აქ, ნახა ჩა
 ტარტაროვებისაგან მოტაცებული უსულო გვამი, ორფეოსი ისე ტკბილათ იწყებს სიმ-
 ღერას, რომ მკვდარი გაიცოცხლება და წამოიყვანს ცოლს. ზოგი მომღერალი თვით
 ღმერთებსაც კი უჯიბრდებოდა სიმღერაში; აი მუზეიოსი, იგი იმდენათ გაკანდიერდაო,
 რომ სიმღერაში ღმერთებსაც კი შეეჯობა და ამ შეჯიბრებიდან იგი გამარჯვებული გა-
 მოვიდა; რასაკვირველია, ღმერთებმა ეს ვერ მოითმინეს, თავებდს მომღერალს დასთხარეს
 თვალები და ისე გაუშვესო, გვეუბნება გარდმოცემა. ეს კიდევ არაფერი, საბერძნეთის
 მომღერება სიმღერა-მუსიკაზედ უფრო შორს მიიღოდა; ძნელად შეგვხვდებით საბერძნეთის
 მწერალს, რომელსაც მუსიკისათვის გზა აეჭიოს და მისთვის ერთი თხუზულება მაინც არ
 ეძღვნას; მათი მეცნიერ-ფილოსოფოსნი ჰქადაგებდნენ თავიანთ ფილოსოფიურ თხუზულე-
 ბებში, რომ სიმღერა დეითური საქმეა, რომ სიმღერას შეუძლიან ცაში ღრუბლები გამო-
 იწვიოს და წვიმა მოავლინოსო; სიმღერას შეუძლიან დაამშვიდოს გააღმასებული და გა-
 აფთრებული ლომიო, ააქრებლოს და აამეტყველოს უსულო საგნებში და სხვა და სხვა.

ამნაირი შეხედულება იყო გამეფებული საბერძნეთისა და საერთოდ მთელი აღმო-
 საველეთის მწერლობაში და რადგანაც აღმოსავლეთის კულტურას, სწავლა-განათლებლას
 დიდი გავლენა ჰქონდა სხვა ერებზედ, ეკვი არ უნდა გეკონდეს, რომ ამნაირი შეხედუ-
 ლება ამ ხელოვნებაზედ სხვა ერების შემეცნებასა და მწერლობაშიაც მოიკრებდა ფეხსა.
 აი, ჩვენს მწერლობაშიც იზიარებდნენ პოეტნი ამისთანა აზრს სიმღერაზედ და უნდა ვი-
 ფიქროთ, რომ ეს პირდაპირი გავლენა იყო აღმოსავლეთის და კერძოთ საბერძნეთის მწერ-
 ლობისა. მაგალითად, — ხომ გავგონიათ შოთა რუსთაველი, ხომ იცით რაც დასწერა ამ
 დიდებულმა მწერალმა? ჰო და, როცა წაიკითხავთ მის ვეფხისტყაოსანსა, იქ შეგზვდებათ
 ამისთანა მშვენიერი ადგილი:

მიმღერდის ხმისა ტკბილსა, არ გასწყვეტდის ცრემლთა რუსა,
 მისსა ხმისა თანა ხმაცა ბუღბუღლისა ჰგვანდის ბუსა,
 რა ესმოდის მღერა ყმისა სქნად მხეცნი მოვიდინა;
 მისვე ხმისა სიტკბოსაგან წყლით ქვანაცა გამოსხდინა;
 მისენდინა, ვაჰკვირდინა, რა ატირდინა, ატირდინა;
 იმღერს ლექსითა საბრალოთა, ღვიარისებრ ცრემლნი სდინა.

ეს სიტყვები ამ გენიოს პოეტისა ნათლად ამტკიცებენ, რომ სიმღერის დიად მნიშ-
 ვნელობას ჩვენს მწერლებიც იზიარებდნენ და ამისთანა აზრს მუშუკა-სიმღერაზედ ჩვენმა
 სიამაყემ შოთამაც თავის გენიოსური ლექსით აი აქ აღნიშნა. რასაკვირველია, ამისთანა

აზრი სიმღერა-დაკვრახედ ხალხშიაც ვრცელდებოდა და ქართველი ერის სიმღერის ამისთანა ძალას გამოჰხატავდა ამა თუ იმ თქმულებაში. აი, დღეს-დღეობით შინა გვერდითი ხალხური თქმულება მერონგურგედ, სადაც გატარებულია ჩვენი ერის მერონგურგე ხსენებული აზრი სიმღერა მუხიჯახედ.

ერთ ქალაქში, იტყვის ხალხი, სცხოვრობდა ერთი ხელმწიფე, მას ჰყავდა ერთადერთი ქალი, რომელიც სიღამაშით მშენსა და მთვარეს ექიშებოდა; მის სიღამაზეხედ მთელს დღეამიწა მოუბნობდა. აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ხელმწიფეები უზგავნიდნენ ქალის მამას მოციქულებს,—შენი ქალი ჩვენ ვაგს მოათხოვეო. ქალიც და მამაც მთხოვენელებს უთვლიდნენ: ამა და ამ ადგილას, ამა და ამ ბაღში იზრდება უკვდავების ვაშლი, ვინც იმ ვაშლს მოიტანს, ცოლიდ იმას წაუკვებოო. ყველა მიდიოდა ამ ვაშლის საქებნელად, მაგრამ მომსვლელი აღარაგინ იყო: რა ემართებოდათ იქ ამ ქალის მთხოვენელებს,—ეს არაგინ იცოდა.

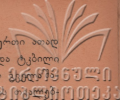
მავე ქალაქში სცხოვრობდა ერთი მომღერალ-დამკვრელი მერონგურგე; ამ მერონგურგესაც მოსწონდა ხელმწიფის ქალი და აი, ერთ მშენიერ დღეს ეს მერონგურგე მივიდა ხელმწიფის სასახლეში და ხელმწიფის ქალს ხელი სთხოვა. რასაკვირველია, ხელმწიფემაც და ქალმაც მერონგურგეს იგივე წინადადება მისცეს, რაც ხელმწიფის შვილებს,—მოეტანა ქალისთვის უკვდავების ვაშლი. დაუკრა თავი მერონგურგემ ხელმწიფის ქალს და წამოვიდა სასახლიდან.

მეორე დღესვე ადგა ეს მერონგურგე, აიღო თავისი ჩონგური და გაუდგა შორეულ გზასა. იარა, იარა, ბევრი იარა თუ ცოტა იარა, გადიარა ცხრა მთა; აქ იგი მიადგა ერთ მშენიერ ბაღს, რომელიც იმისთანა უზარ-მაზარი მარმარილოს კედლებით იყო შემოვლენბული, რომ ჩიტი ვერ გადაფრინდებოდა.

იკითხავთ,—ეს რა ბაღი იყო?

ეს ის ბაღი იყო, სადაც უკვდავების ვაშლი იზრდებოდა; ბევრი სისხლი იღვრებოდა ამ ბაღის კედლების გარშემო, ბევრს გმირს, ბევრს ხელმწიფის შვილს გაურღვევია ეს კედლები მძლავრი ლაშქრით, ბევრნი შესულან შიგ, მაგრამ გამოსვლელი და გამოსული კი არაგინ ყოფილა და არც უნახავთ. მერონგურგემაც ბევრი უარა მარმარილოს კედლებს გარშემო, ბევრი ათვლიერა, მაგრამ ბაღს კარები ვერსად უბოვა. უვლის მერონგურგე ამ ბაღს გარშემო, უკრავს ჩონგურს და დამღერის ისე გატაცებული, ისე ტკბილათ, რომ გარეშო შიდაშომ და ხის ფოთოლთ შეწყვიტეს სუნთქვა, შეაჩერეს შრალი და სულგანაბით დაუურსებულნი მიიგდებდნენ ყურს ამ ცით მონაბერ დაკვარა-სიმღერას; ცაში თავისუფლად მონავარდე ფრთოსანნი ეშვებოდნენ ბაღში დაბურულ ხის ტოტებზედ ამ ხმების მოსასმენად; სუბუქის ფრთებით ფოთოლთა შორის მოაღერს-მონავარდე ნიაიცი შეჩერდა და მიუვლო ყური უცხო ხმებს. უკრავდა მერონგურგე თავის ჩონგურს, იტყოდა ტკბილი რაკაკით გულსაკლავ სიტყვებს და უვლიდა ამ ბაღს გარშემო.

მოსდა სასწაული: მოულოდნელად მერონგურის წინ უცბათ გაირღვა ბაღის მარმარილოს კედლები და მის წინ გადიშალა ვარდის წყლით მონაბული და სურნელოვანი ყვავილებით მოფენილი ბაღში მიმავალი გზა. მერონგურგემაც შედგა ფეხი ბაღში; ნელის ნაბიჯით მიდის მერონგურგე საშოთხესავით შემკული ბაღის ბეივანში და დამღერის გულსაკლავ სიმღერას. აი, შორს, ბაღის სიერცემში გამოჩნდა შესაზარი, უზარ-მაზარი გველა-შაბი, რომელსაც ტყეობაში ჰყავდა ოქროს ცხრაფეროვანი უკვდავების ვაშლები. ესმის გველაშაპს უტხო ხმები, დრდინავს, შფოთავს და ამბობს: ვინ არის ეს თავებედი და ვინ გაბედა ამ გზის ამორჩევაო. მერონგურგეც მღერის, გაემოსდის ცრემლები და ნელის ნაბიჯით მიიწევს წინ; მიდის მერონგურგე, მიდის და ისე აჯენებს სიმებს, რომ მისი მშენელი ქვა-გული ღნება. აი, ნაბიჯიც და მერონგურგე წაადგა კიდევ გველაშაპს თავზედ.

ლიდხანს უფლო ყური გველაშაპმა მერონგურეს, ჩონგურის სიმები კი ერთი ათად ჰკენესდნენ, ხმებმა იმატეს გრძობათა დღევა; გველაშაპი დაითრო, დაიბნიდა ტპილი ხმებით; ველარ გაუძლო ზვიადმა გულმა და სიამოვნების მორევში შეტურებულ მგონვეს პის თვალებს გადმოსკდა ცრემლები. გველაშაპმა არ იცის, რა ცრემლებია მტკნარად ზედ მორეული, ვისთვის, რისთვის, ან რაზედ აკენესდა ეს ზვიადი გული, რომელსაც მის დღეში არ უგრძენია სიყვარული, სიკეთე და ადამიანის შებრალება.

გულმა ველარ გაუძლო, გველაშაპმა გადმოჰხედა აცრემლებული თვალებით და ნახა, რომ მის წინ მდგომი ადამიანი ცრემლებით იღვრება, იმღვრება. უჯანსკნელად ჩამოკრა მერონგურემ, დასწყდა ჩონგურის სიმები, ამოიწურა გულის უფსკრულიდან მითროღარე სულმოპობავი გრძობაც, მისწყდა მკენესარე ხმებიც; სდგას თავდახრილი მერონგურე გველაშაპის წინ და გადმოსდის ცრემლები. აცრემლებული გველაშაპი უკურებს მერონგურეს.

გამოერკვია, მოვიდა გონს გველაშაპი, აილო შალა თავი, მოსწყვიტა უკვდავების ოქროს ეაშლი, მიაწოდა მერონგურეს, ნიშნად მადლობისა დაუკონა ფეხები და უთხრა: ჩემს სიცოცხლეში ამ ყურს არ სმენია მგნაირი ხმა, არ უგრძენია, არცინ არ მოსულა და არ დალაპარაკებია ამ გულს მგნაირი ვინთ; წადი, წაიდე ეს ვაშლი და გეფიცები და გაძღვე სიტყვას, რომ ამიერიდგან არ დავედრო შენი მგზავსი ადამიანის სისხლი, რომელსაც პირველად მაგრამობინა სიყვარული, შებრალება და სათნოება და მატარებელი ყოფილა მგნაირი ვინთაო.

გველაშაპმა უჯანსკნელად ერთი კიდე დაუკონა ფეხები მერონგურეს და თვალზედ ცრემლ მორეულმა გადილო თავი უკვდავების ვაშლისკენ.

აი, აშნაირად იმოქმედა კარგმა სიმღერაში და დაკვარ ამ ცხოველზედ, რომლის გულზევიადობამაც თავის დღეში ადამიანის გაუკეთხოებისა და სისხლის მსმელობის მტერი არა იცოდარა.

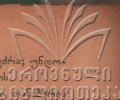
რეგორ აწყუა პითაგორმა ვაშმა.

პატრა მომღერლებო, ზემოთ დაგპირდით მეამბო თქვენთვის, როგორ აწყუა პითაგორმა ვაშმა. როგორც ვითხარით, პითაგორი საბერძნეთის გამოჩენილი ფილოსოფოს-მათემატიკოსი იყო და სტოკორობდა მეხუთე საუკუნეში ქრისტეს დაბადებამდე. ამ ფილოსოფოს-მათემატიკოსმა აწყუა ის რიგი ხმებისა, რომელნიც განსაზღვრული სიშორით არიან ერთმანეთს დაშორებულნი და ეწოდება ვაშმა.

აი რა გარემოებამ, რა შემთხვევამ მიავდო პითაგორი ამ აზრზედ:

ერთხელ ეს ფილოსოფოსი მიდიოდა ათინის ქუჩაზედ; გაიარა ერთ სამკედლოს წინ და შედგა; დაუგდო კარგათ ყური, სამკედლოდან მის სასიამოვნო ხმები ესმოდა და ამ ხმებმა მიიპყრეს ფილოსოფოსის ყურადღება. პითაგორმა ბევრი არ დააყოვნა,—დალუნა თავი და პირდაპირ სამკედლოში შევიდა. ამ სახელოსნოში მან შემდეგი სურათი ნახა: გავარვარებული რკინის ნაჭერი ერთს კაცს უჭირავს გრძელი მარწრულით ზინდანზედ; ზინდანს გარშემო სდგანან რამდენიმე კაცი, უჭირავთ ხელში სხვა და სხვა სიდიდის კვერები—ჩაფრასტი, ნარკი და სხვა და რიგრიგობით სცემენ ამ გახურებულ რკინას; აი ამ კვერების დარტყმიდან გამოიკვეთებოდა ის მშვენიერი ხმები, რომელთაც პითაგორის ყურადღება მიიპყრეს.

რასაკვირველია, ჩემო მეგობრებო, ქკვიანი, მეცნიერი კაცი საყურადღებო მოვლენასა თუ საგანს გზას არ აუხვევს; იგი აკვირდება და შეისწავლის მის ბუნებას; ამ

მშვენიერი ხმების წყრილმაც პითაგორი დაფიქრა და ცნობის მოყვარება აუძრა; უნდა და გავგო, თუ რა დამოკიდებულება იყო ხმებსა და ჩაქუჩების სიღრის შორის.

შინ რომ დაბრუნდა, ხანი აღარ ახანა: იღო რამდენიმე ცალი კანაფა სიგრიძისა, ერთი ბოლო კანაფებისა მიიბა მ:ლა გადებულს უღელს, კანაფების მეორე ბოლოზედ დაჰკიდა სხვა და სხვა სიდიდის სიმძიმე; რასაკვირველია, სიმძიმეებმა კანაფები დაჰმეს; გამოკრა პითაგორმა თითი ერთს კანაფს, მეორეს, მესამეს, მეოთხეს და შემოესმა, რომ კანაფები სხვა და სხვა სიმაღლის ხმას გამოსცემდნენ; შემდეგ ამისა კანაფები იმ რიგზედ დაჰკიდა, რა რიგზედაც სიმძიმეების თან და თანობა მოსდევდა; აი ახლა უფრო ნათლად დაინახა პითაგორმა, რომ რამდენიც ძალიან იყო კანაფი დაჰკიმული, იმდენათ იგი უფრო მაღალ ხმას გამოსცემდა; და როგორ გგონიათ, პაწიებო, დიდი სიმძიმის ქვები უფრო დასკიმავეს კანაფსა, თუ პატარა სიმძიმისა?

რასაკვირველია, დიდი სიმძიმე უფრო დასწევს და დასკიმავეს სიმს.

ამნაირად პითაგორი დაიწმუნდა, რომ რამდენიც მძიმე იყო ჭეა, იმდენათ ძალუმათ იყო კანაფი დაჰკიმული და ფილოსოფოსმაც ააწყო ხმები იმ თან-და-თანობის სიმაღლით, რა თან-და-თანობის სიმძიმეებიც იყო კანაფებზედ დაკიდებული.

თი ამ ერთმანეთს განსაზღვრულ სიშორებზედ მოკოლებზედ ხმებს, რომლებიც დიდის მზრუნველობითა და დაკვირვებით იყო აწყობილი, პითაგორმა დაარქვა გამმა, რომელიც როგორცა ესთქვით, ქართულად ნიშნავს კიბეს ანუ კლდე-ს.

„იავ, ნანა, ვარდა, ნანა“.

ყმაწვილებო! თი ჩვენ ვისწავლეთ სიმღერა „იავ ნანა, ვარდა ნანა“; იქნებ გეინტერესებთ იცოდეთ, რა არის ეს „იავ, ნანა“. ეს სიმღერა ისე გავრცელებულია ჩვენს სამშობლოში, რომ თითქმის ყველა ოჯახში მღერიან და არც წარმომიღგენის ქართული კაცი, რომელსაც ამ სიმღერით თავისი დედის ტუბილი აღერსი არ აგონდებოდეს.

სოფლად ხალხში იქნება გაგიგიათ ამისთანა სიტყვები ან დედისაგან, მაისაგან, ან რომელიმე მეზობლისგან: „ჩემი მზარველი ანგელოზო მწყალობდეს, თორემ, ეგ მე ვერას დამიკლებსო“, ან კიდევ: „ღმერთო, ჩემო მზარველო ანგელოზო, შენა ხარ ჩემი მხსნელიო“ და სხვა; ან კიდევ: „მზე კი გაგიკრესო“, „ჩემმა მზემ“, „შენმა მზემ“. ისიც გაგიგონებთ სოფლად.—ვარსკვლავი რომ მოსწყვდება და შთაინთქება ცის სივრცეში, იტყვიან ზოლმე: „თი, ეხლა ვიღაც მოკვდაო“; ან კიდევ: „ყველა კაცს თავისი მანათობელი ვარსკვლავი ჰყავსო“, ბევრი ამისთანა ცრუ-მორწმუნეობა გავრცელებული სოფლად ხალხში; ეს ცრუ-მორწმუნეობა დარჩენილია ჩვენში კვბა-თავანისძემელობის ხანიდან, ესე იგი იმ დროიდან, როდესაც ჩვენს წინაპრებს ღმერთი არ სწამდათ და კვრბ-თავანისძემეობის იყვნენ. „იავ, ნანა“-შიც უნდა იგულისხმებოდეს ღმერთი, რომელიც მოველია და ავათ გახადა ბავშვი ან ყვავილით, ან წითელით, ან ქუნთარუშით და სხვა. ისა და ვარდზედ მშვენიერი და საამო ყვავილი კიდევ არის რამე? და თი, ამ სიმღერაშიც ის იგულისხმება, რომ ისა და ვარდს მოგართმევთ, გაამებთ, ქვეშ ხალიჩას გაგიშლით, ოღონდ ჩვენს ავადმყოფს არა დაუშაოთ რაო. ხალხში ხომ ამოზენ: ჩვენ გივლას, თერას ბატონები იყვდა, ვენაცვალე იმათ სახელსაო. ჰო და თი, ამ ბატონ ანგელოზების სახელი უნდა იყოს „ნანა“, რომელსაც სიმღერაში შეაქებენ და ლექსის სიტყვებს მოაბამენ ხოლმე მომღერლები. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ „იავ ნანა, ვარდა ნანა“ უნდა იყოს ძველ-თა-ძველი ქართული სიმღერა, დაშენილი ჩვენი წინაპრების მიერ უხსოვარ დროიდან.

თქმულება ჩანგზედ.

მართალი უნდა ითქვას, ცოტა რამ ვიცით ჩვენ სიმღერებზედ, ჩვენს დასაკრავსა: ხიარულო იარაღებზედ და, თუ ვიცით რამე, ფრიად სასიამოვნო და ყურადსაღები ცნობებია. აი აქ მინდა გიაშობოთ მშვენიერი თქმულება ჩანგზედ, რომელიც ძალიან გაერკლეულია ზემო სვანეთში. (მასწავლებელი უხატავს დაფაზედ ჩანგს, რომ მოწაფეებმა იქონიონ წარმოდგენა ამ დასაკრავისა) დაშიგდეთ ყური: ყოფილა ვინმე მოხუცი გლეხიკაცი; მას ჰყავდა ერთი ვაჟი, რომლის სახელიც მთასა და ბარში იყო გაფარდნილი და მისი ვაჟკაცობით შთელი თემი ამაყობდა, მას ლოკულობდნენ, მახედ მოუბნობდა კაცი და ქალი; ყველა სიკვდილის შვილები ვართ; ერთ მშვენიერ დღეს ეს ვაჟი-კაციც ავად გახდა და ცოტახნის ავადმყოფობის შემდეგ თქვენი ქირი წაიღო. მიუღმა თემმა შავი ძაბა ჩაიცვა; რასაკვირველია, მოხუცი მამის მწუხარებასაც საზღვარი არა ჰქონდა, გლოვობდა ერთადერთ შვილს, იმედს, რომელზედაც ამოსდიოდა მზეც და მთვარეც, მოვიდა დრო დასაფლავებისა; მამა ვერ იმეტებდა შვილს, ვერ წარმოედგინა, რომ შავი მიწა შესჭამდა ვაჟკაცის მშვენიერ სახეს, ლომივით რკინის მარჯვენას, ფეხვად ნახარდ გულმკერდს და ოქროს ქოჩორს. მეტი ღონე არ იყო,—ხომ გაგიგიათ,—მიწა ხარ და მიწად იქცეო—მიწა მიწას უნდა მიჰბარებოდა. მაგრამ მამის სიყვარულიც დიდი იყო; ისე როგორ გაჰყარდა შვილს, რომ მისი მოგონებაც აღარა ყოფილიყო რა. უკანასკნელს ეამს, ამბობს გარდმოცემა, ადგაო მოხუცი, აპჯრა შვილის გეამს მარჯვენა კლავი, მოლუნა სამკუთხად ნიდაყვეში, სიმებათ გააბა ვაჟის ოქროს ქოჩორის თმები და ხმებათ ზედ დაადინა თავის მწუხარებისა და მოთქმის ცრემლები. ამ ნაირად, ამბობს თქმულება, ჩანგის ტანი-მკლავია იმ ვაჟი-კაცისა, სიმები—ოქროს თმები ქოჩორისა და ჩანგის მიბნედილი, მწუხარე ხმები კი ვაჟკაცის მამის გლოვის ცრემლებით.

იგივე თქმულება კახეთში.

ამავე თქმულებას ცოტა სხვა ელფერით იტყვიან კახეთში. ყოფილა დედის-ერთა, მშვენიერი სილამაზის ქალი; ამ მზეთ უნახავ ქალს დაუბირეს დედ-მამამ ძალით, მისდა დაუკითხავად ვათხოვება; ქალმა ეს ძალადობა ვერ მოითმინა; ერთ მშვენიერ ღამეს მოთმინება დაკარგულმა ოთახში თავისი დღალაი კავები შემოიხეცა ყელზედ, გადინა მარჯვენა მკლავზედ და ისე მაგრა ვასწია ნაწინავებს, რომ ქალმა სული დალია; და აი, აქ, კახეთში ამბობენ: ტანი ჩანგისა—მკლავია დედის ერთა ღამაში ქალისა, სიმები—მისი აბრეშუმის თმები და მკვენსარე ხმები ჩანგისა—ამ ტურფა ქალის ცრემლებით.

თქმულება სვტირზედ.

უმწივლებო, თუ არა ვცდები, სტირი ყველა თქვენგანს გაუკეთებია; ზოგს ასკილისგან, ზოგს ლელისგან, ლერწამისგან, ყანის ღეროსგან, დუღგულისგან და სხვა. ხომ გინახავთ ჯარს, ლაშქარს რომ მუსიკა მიუძღვის ხოლმე წინა; ჰო და აი, ამ მუსიკაში სხვადასხვაწაირი საკრავებია: ზოგი მხარზედ აქეთ გადადებულნი, ზოგი იღლიაში უჭირავთ, ზოგი მოკლეა, ზოგი გრძელი, ზოგი შავია, ზოგიც სამოცრის ფერი, ზოგს სპილენძისგან აკეთებენ, ზოგს შავი ხისაგან; ერთობ კი ყველანი სტირისაგან მომდინარეობენ

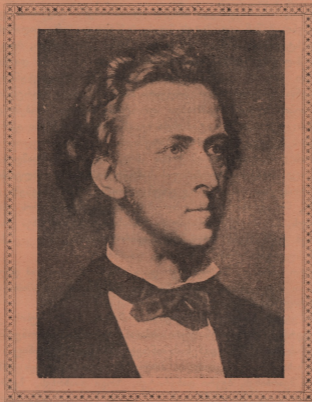

და სტვირი რომ არა ყოფილიყო გამოგონილი, შეიძლება არც ეს საკრებები ყოფილიყვნენ; აი, მე მინდა გაიზხოთ, როგორ გამოგონეს სტვირი. ხომ იცით, ჩინეთში არის? მართალია, აღმოსავლეთისკენ არის. ისიც იცით, აქ ვინა სტხოვრობენ? აქ სტხოვრობენ ჩინელები. იქნება ვინმე იცის, ჩვენ, ქართველებს რა გადმოგვცა ჩინელებისგან და რა არის დღესაც გავრცელებული ხალხში, ოჯახებში? თუ არ გავონდებით, მე მოგაგონებთ; განა არ გავივით: ჩინური კურქელი, ჩინური ჯამბი? რომელ ოჯახში არ აქვთ ჩინური კურქელი? ან ვის ვენახში არა სდგას გვირეილი ჩინური ყურძენი? ჩემის აზრით, ჩინური კურქელიც და ჩინური ყურძენიც სწორედ ჩინეთიდან უნდა იყოს ჩვენში შემოტანილი და აი, სწორედ ამ ჩინეთში მოგონეს პირველად სტვირიც.

უხსოვარ დროს, ამბობს გარდმოცემა, რამდენიმე ათასის წლის წინათ ჭრისტეს დაბადებამდე, ჩინეთში სტხოვრობდა ერთი მეფე; ერთ მშვენიერ დღეს დაიბარა მზრძანებელმა თავის სასახლეში ნახირ-ვეზირი, ნასწავლი ხალხი და უბრძანა: ისეთი რამე უნდა გამოიგონოთ, რის მინაგვარიც ჯერ არა იყოს რა ჩემს სახელმწიფოში და მისი ნახეთ და მოსმენით ჩემი ქვეშევრდომი აღივებოდეს ყოველივე სიკეთით და სიამოვნებით. ნახირ-ვეზირმა და ნასწაველმა ხალხმა დაუკრა თავი მზრძანებელს და დაბრუნდნენ თავ-თავიანთ სახლებში; ამა, უწინდელ დროში მეფის ბრძანება ხუმრობა საქმე არ იყო; ვინ დაუშვებდა მის სიტყვას ძირს! ესენიც შეუდგნენ იმ ფიქრს, თუ ნეტა რა იქნება ისეთი, რომლის მინაგვარიც ჯერ არა იყოს-რა, რომლის მოგონებითაც ვაამებთ ხელმწიფესაც, ხალხსაცაო. თქმულბა გარდმოგვეცხს, რომ მათ შორის ერთმა შეცნირბა, რომელსაც ერქვა ლინგლუნი, მინაგა თავი სახლს, კარს, ცოლს, შვილს და დასახლდა ერთ ადგილას, სადაც ადამიანი იშვიათად ხელბოლდა; საუცხოვო სანახაობას წარმოადგენდა ეს ადგილი; ეს არე-მარე მნახველს ხელაქებაში მოიყვანდა; აი პატარა ნორჩი ტუთი შემოსილი მთა, აგერ კამკამი წყარო, აი მდინარეც, რომელიც ათასნაირად შემკული სურნელოვანი ბალახ-ყვავილებით მზანდა და აღვიძებდა არე-მარეს; გაიკეთა ლინგლუნმაც აქ პატარა ქოხი და შეუდგა მეფის ბრძანების ასრულებას.

ერთ მშვენიერ დღეს ფიქრებში გართულმა ლინგლუნმა შეამჩნია, რომ დროგამოშვებით, დილა-საღამოს, მოფრინდებოდნენ ორი საუცხოვო პატარა ფრინველი, შემოსხდებოდნენ ხოლმე მის ქოხის შორი-ახლო ბუჩქზედ და ისე ტკბილად დაიწყებდნენ გალობას, რომ ლინგლუნი სმენად იქცეოდა ხოლმე და ავიწყებოდა მეფეც და მის ბრძანებაც. მაგარამ, ეს საუცხოვო ჩიტებიც ხომ სულ იქ არ იხსდნენ, გაფრინდებოდნენ ან მარცხლის ასაკეკაო, ან შვილების სანახაოდ ბუდეში; და რა წამსაც ლინგლუნს სიმღერა აღარ ესმოდა, მაშინათვე ეს ნასწავლი კაციც ფიქრსა და ვარაზს მიეცემოდა. ამ მდგომარეობაში მყოფმა ლინგლუნმა ბევრჯერ ინატრა ჩიტების ხმა მის სმენასთან გავსურელი ყოფილიყო; მაგარამ როგორ და რა გზით?

ადგაო, გვეუბნება თქმულბა, ლინგლუნი, გამოსჭრა იქვე წყლის პირას ლელი, ააჭრაო ერთი თელი, ჩაებრა და ამოადებინა ხმაო. ვაოცებული ნასწავლი კაცი დიდხანს იდგა გაშტერებული; ვერ წარმოედგინა, თუ უსულო სვანმა როგორ ამოიღო ხმა; ამოაჭრა მეორე თელი დღისს აფაღუს, ამოიღო მეორე ხმა, მეორეს მესამე მოჰყვა, მესამეს მეოთხე და ამნაირად ლინგლუნმა გააკეთა სტვირი, რომლითაც ის ერთბოლად და ივიწყებდა ქირ-ვარაზს; ლინგლუნმა იგრძნო, რომ რაღაც მანუგეშებელი იარაღი უჭირავს ეხლა ხელში, რომელიც მას ერთნაირ საშახურს უწევდა; ბევრი აღარ ახანა, დგა და ეს გამოგონება მიაჩთვა თავის მზრძანებელს; ნახა ხელმწიფემ, სხვამაც ვრავალმა, — ძლიერ მოეწონათ ახალი გამოგონება; ამის შემდეგ გავრცელდა ქვეყანაზედ სტვირი და აი, ჩვენამდისაც მოაღწია ამ საკრავმა.

ვინ იყო შაპენი?

ყმაწვილებო, იქნება გაგიგონიათ პოლონეთი, პოლონელები, აი „პალიაკებს“ რომ ეძახიან. დამიდეთ ყურა: ისინიც ჩვენსავით დამონებული ხალხი იყო, ისინიც განიცდიდნენ რუსეთის თვითმპყრობელობის შიშიმ უღელს, რუსეთის ძალმომრეობას; პოლონელებიც ჩვენსავით დიდი ხანი გმინავდნენ რუსების ფეხ-ქვეშ. მიუხედავად იმისა რომ პოლონელები ჩვენსავით პატარა ხალხია, სამაგიეროდ ფრიალ განათლებულნი არიან და თავისი სამშობლო თავდავიწყებამდის უყვართ; ბევრი სახელოვანი მამულიშვილი ჰყავთ, ბევრმა დასდო თავის სამშობლოსათვის თავი, ბევრი მათგანი ეწამა და შესწირა თავის მამულს სიცოცხლე. აი სწორედ ერთი ამ თავდადებულთაგანი, მამულისათვის წამებულთაგანი, რომელმაც თავისი სიცოცხლე სამშობლოს საკურთხეველად წმინდა სანთელსავით დააღწო და დასწვა თავის ხალხის სადღერძქელოთ, იყო შაპენი, ბედნიერია, ყმაწვილებო, ის ერი, ქვეყანა, ვისაც ამისთანა მამულიშვილები მოეპოვება!

ეს სახელოვანი პოლონელი დაიბადა 1 მარტს 1809 წ. ფრედერიკი ხელობით მუსიკოსი იყო; ზომ ოცით, ვინ არიან მუსიკოსები. აი, სიმღერებს რომ სწერენ, ჭიანჭრის-

თვის, საღამურისთვის დასაყრად სიმღერებს რომ სწერენ,— აი იმათ ეძახიან მუსიკოსებს; ჩვენც აკი გვეყვანან, თუ გავგივათ, ფალიაშვილი, არაყიშვილი, აი სწორედ ქართველ ხელობის ხალხს ეძახიან მუსიკოსებს. ბავშობითვე ფრედერიკმა დიდი ნიჭი გამოავლინა ფორტეპიანოზედ ისე მშვენიერად უკრავდა, რომ მთელი ვანათლებლრი ქვეყნები ალტაცებაში მოჰყავდა. ერთს საკვირველ მაგალითს ამბობენ შოპენის დაჯერისასა და შინდა ის გიმნოზთ: შოპენი მაშინ თორმეტის წლისა იქნებოდა; ერთ საღამოს შოპენის შობა-ღმინა წაენობებმა სტუმრად გაიწვიეს და თავისი პაწია სამი ბავშვი, როგორც უფროსს,— შოპენს ჩააბარეს. მალე ბავშვებმა იმისთანა ტირილი და ცელქობა დაიწყეს, რომ შოპენმა არ იცოდა, თავისი პატარა დაძმანი რითი დაეჭუმებინა და დაეწინარებინა. მოთმინება დაკარგულმა შოპენმა ძლიერ-ძლიოზით მოუყარა ბავშვებს თავი ფორტეპიანოსთან და დაპირდა ის მათ,— შობის ზღაპარს უამბობდა ფორტეპიანოზედ. შოპენი დაჯდა საკრავთან და მიეცა ოცნებას; უკრავდა და ატირებდა იგი საკრავს; ბავშვები გაინაბნენ, ყურს უგებდნენ ძმის ხმების შეტყვევებას; მათ ეხატებოდათ თეთრი თოვლით დაბურული ტყე; აგერ ქობიცი; შობის ღამეს გაიღო ამ ქობის კარი, შედის მეკრედიმდის თეთრის წვეთის შემოსილი ბერი კაცი; შეაქვს ობლებისთვის საჩუქრები, ხოლო ობლების დედასთან ვაჟი-კაცის მოკითხვა, რომელსაც იმ ქვეყნად დაუმეკიდრებია; მამა ეხვეწება დედას, მოუაროს მის თვალის ჩინებს, ნუ აგრძნობინებს ობლობას; ის იქ კარგათ არის და აკეთებს თავის გერიტებისთვის ბაღს, საცა ისინი მომავალში დასახლდებიან და სხვა და სხვა. სტიროდ-ნენ შოპენის თითებ ქვეშ ხმები ობლობას, სიღარიბეს, ტანჯვას, ვიებას; სტიროდა შოპენი, სტიროდნენ სულ-განაბული მისი პაწია და-ძმანიც.

ამ დროს გაიღო კარი და შემოვიდნენ დედ-მამა, რომლებიც ამ დიდებული სურათის მოწმენი გახდნენ. აი ასეთი დიდი ხელოვანი იყო შოპენი, მაგრამ ამითი არ გვირგვინდება ამ მამულიშვილის სიღაღც.

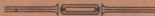
პოლონელები ვეღარ ითმენდნენ რუსეთის მონობას, იგინი რუსის ყაზახის თავაშვე-ბულობას რამდენჯერმე აუჯანყდნენ. ერთი ამისთანა აჯანყება პოლონეთში მოხდა 1830 წ. ამ ხალხის აღელვებას სათავეში უდგნენ მაშინდელი მამულის-შვილინი; მათ შორის შოპენიც. რუსის მთარახი ძლიერი გამოდგა. პოლონეთი განადგურეს ყაზახებმა, აიკლეს, ქალს ნამუსი აღარ შეარჩინეს, ბევრი დახერიტეს, ზოგი დაახრჩეს, ბევრი ციხეში დააღ-ბეს, ბევრს შორეულ ციხეს ციმბირში უკრეს თავი და ბევრიც სამშობლოდან სამუდამით გააძევეს, ისე რომ თავიანთ შობილეთან, ნათესავებთან, სწორთან და მეგობართან თვალის დახუჭვაკ კი არ ეღრისათ უკანასკნელ ჟამს. სწორედ ამისთანა ბედი ეწია შოპენსაც. იგი რუსის მთავრობამ სამშობლოდან გააძევა სამუდამით; რამდენიმე წელიწადი შოპენს ენატრებოდა თავისი სამშობლოს, ხალხის, დების-ძმების ნახვა; ის ცხოვრობდა პარიზში, ლონდონში, უვლიდა თავის სამშობლოს გარშემო, შორიდან მას ეტრფოდა, ხოლო მის შესვლას კი მთავრობა სასტიკად თვალს ადევნებდა. აქ სწერდა თავის საუკეთესო თხზუ-ლებებს, რომლებიც, როგორც ამბობენ მისი ნაწარმოების მკოდნენი, ტირილია სამშო-ლოს დაძარხული თავისუფლებისა, ტირილია ხალხის ტანჯვისა და ვიებისა.

ნ ოქტომბერს 1849 წ. შოპენი პარიზში გარდაიცვალა; უკანასკნელ ჟამს მრავალ-ტანჯულმა შოპენმა მოიხმო ნაცნობნი და უთხრა: „ჩემს მითრთოლვარე გულს ანდერძად ჩემს სამშობლოს ვუტოვებო“. რასაკვირველია, რუსეთის თვითმპყრობელობამ არც ახლა მისცა ნება, რომ შოპენი სამშობლოში მოესვენებინათ და აქ დაეკრძალათ; ხოლო დიდი დევი-დარა-ბის შემდეგ მის თაყვანისმცემლებს და მეგობრებს დართეს ნება, თანახმად შოპენის ან-დერძისა, მოესვენებინათ მისი გული და დაეკრძალათ ქ. ვარშავაში, წმ. ჯვრის ეკლეს-სიაში. აქ მის გულს მადლიერმა მამულიშვილებმა ეკლესიის კედელში აუგეს მარმარი-ლოს ძვირფასი სივანე და ჩაასვენეს შიგ ხალხის თაყვანის საცემად. შოპენის გვამი კი

დაკმაღეს დიდის პატივით პირისში ზერ-ლაშეს სასაფლაოზედ, იქ, სადაც განისვენებენ დიდებულნი მუსიკოსნი ქერუბინი და ბელლინი; ამ ორი კაცის შუა განისვენებს მისი ნიკ, მის სასაფლაოს ამშვენებს ძეგლი მარმარილოს მომტირალი ანგელოზისა, ხელში უჭირავს სიმებაჩაწყვეტილი ქნარ. და ადენს ზედ ცრემლებს.

შოპენის მთრთოლვარე გულს, რომელიც მან ტანჯულ სამშობლოს უანდერძა, ბედმა სხვა წამება არგუნა. მეფის მონა რუსები ამ უკანასკნელი ომიანობის დროს ისე გაბრაზებულნი, ისე ცოდ-მორთულნი ანებებდნენ პოლონეთს თავს, რომ სადაც გავილიდნენ, ქვას ქვაზედ აღარ უშვებდნენ, ცეცხლითა და მახვილით არე-მარეს ჰპუგავდნენ; ძეგლებსა და ხალხის წმინდათა წმინდას არ ინდობდნენ და ანგრევდნენ. და აი, ამბობენ, ერთ მშვენიერ დღეს, როდესაც გერმანიის უძღვეელი ჯარი მოაწეა რუსის ლაშქარს და ამათაც იგრძნეს, რომ ეს უკანასკნელი საათი იყო ვარშავეში მათის ყოფნისა, მივიდნენ ვიღაც ავაზაკნი, გასტეხეს წმ. ჯვრის ეკლესიის კარი და პოლონელების წმინდათა-წმინდა, შოპენის მთრთოლვარე გული ამოგლიჯეს და წამოიღესო. ვინ იყვნენ ეს ავაზაკნი, სად წაიღეს და სად არის ეხლა ამ დიდებული მამულიშვილის მთრთოლვარე გული, ამის ჰასუხს ჯერ ვერ მოგვცემს ქაოსად ქცეული, კუპრის აღში გახვეული ზნელი რუსეთი.

ასეთი იყო ცხოვრება და ბედი ამ დიდებული მამულიშვილისა.

ვინ დასწერა „მარსელიეზა“

კმაწილებო, თქვენ ხომ მოგისმენიათ სიმღერა, აი, „მარსელიეზას“ რომ ეძახიან? მოგისმენიათ და ბევრი თქვენგანი კიდევაც მღერის, — აი ეს სიმღერაა „მარსელიეზა“. და-მიგდეთ ყური, — მი გეტყით იგი ვინ დასწერა, როდის და რათ ეძახიან ამ სიმღერას „მარსელიეზას“.

„მარსელიეზა“ დაწერილია 1792 წელში. ამის დამწერი იყო ერთი ახალგაზრდა ოფიცერი, რუჟე დე-ლილი. რუჟე ინგენერი იყო, ამასთანავე ცოტა პოეტიც და მუსიკოსიც, იგი მსახურობდა სტრასბურგის გარნიზონში; ამ დროს პარიზში მშრომელი ხალხი ღელავდა და თხოულობდა უფლებებს, საფრანგეთის ყველა ქალაქებიდან პარიზისკენ მიეშურებოდნენ მებრძოლთა მომხრენი.

წინა დღით, როდესაც სტრასბურგიდანაც ჯარი უნდა წასულიყო პარიზისაკენ ამხანაგების მისაშველებლად, სტრასბურგის ქალაქის თავმა, დიტიჩმა ჯარსა და ოფიცრობას გაუმართა გამოსაფხოვი სალაშქო; ამ ზეიმის დროს ქალაქის თავმა წინააღმდეგობა მიჰპართა იქ მყოფ შვედებულ ოფიცრობას, დაწერა ვისმე მოხალისეებისათვის მომენტის შესა. ფერი სამხედრო სიმღერა. ახალგაზრდა ოფიცერმა რუჟე დე-ლილიმ თამამად აღუთქვა ქალაქის თავს, რომ იგი შეასრულებდა თხოვნას. რუჟე დე-ლილი ამ საღამოდან პირდაპირ ყაზარმენში გაემართა. აქ მან დიდებული სანახაობა ნახა. ლაშქარი დიდს სამზადისში იყო; იგი საბრძოლველად ემზადებოდა და ამისთვის მთელი დღე-ღამე თოფ-იარაღსა სწმინდადნენ და აწყობდნენ სამხედრო მასალას. ახალგაზრდა რუჟემ მთელი ღამე ყაზარმეში თოფ-ზარბაზნებს შორის დაჰყო. იგი უმზერდა ჯარის კაცებს და მოხალისეებს, როგორ გატაცებით და თავდავიწყებით უვლიდნენ და ეალერსებოდნენ თოფ-იარაღს. ამ სურათით აღზნებული რუჟე მეორე დღით აღრე მოვიდა შინ, დააფლო ხელი ვიოლონჩელს და ააყენესა აღმა-

ფრენი ხმებით სიმები; უკრავდა იგი იმ სიმღერას, რომელიც თქვენ ვაგიგონიათ, და ამას თანავე უწერდა სიტყვებსა და მუსიკას. მეორე დღესვე დილა ადრიათ რუქე ამ სიმღერით ქალაქის თავთან; დღიერი იმ დროს ბაღში დასეირნობდა. შევედრე ბაღში, ღიმილით მიესალმა ქალაქის თავს და მოწიწებით მიაწოდა დაპირებული სიმღერა; ქალაქის თავმა რუქე სახლში მიიწვია; გააღვიძა თავის ოჯახი და აქვე როიალზედ მოისმინეს სიმღერა.

თითონ რუქე მღერის თავის სიმღერას.

ქალაქის თავი და მთელი ოჯახობა აღტაცებაში მოვიდნენ ახალი სიმღერით; იგი მოწონებული იყო. მეორე დღესვე დაინიშნა საჯაროთ სიმღერის მოსმენა. ჯარი და აუარებელი ხალხის თანადასწრებით რუქეს სიმღერა ქალაქის მოედანზედ შეასრულეს; მსმენელთ სიმღერა ისე მოეწონათ, რომ მათ აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა. სიმღერა ყველას პირზედ ეყრა, აქვე ხალხმა, ჯარმა და მოხალისეებმა სიმღერა რამდენჯერმე გაიმეორეს. ამავე წელს, თიბათევში, ეს სიმღერა შეასრულეს ქ. მარსელში; აქაც მსმენელებზედ სიმღერამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა; ამ ქალაქიდან ამ სიმღერის ყოინით დაიძრა პირველად ხუთასი კაცი მოხალისე პარიზისკენ, სადაც ამ დროს ქუჩებსა და ბარაკებზედ მშრომელი ხალხის სისხლი იღვრებოდა; მარსელელები ამ სიმღერის გნისით მიადგნენ პარიზს და რა კუთხეშიაიკი განდებოდნენ, მათი სიმღერის გუგუნი და თავგანწირვა თავზარსა სცემდა მთავრობის მომხრეებს. იმ, ამ დღიდან დაეკეა ამ სიმღერას „მარსელიეზა“, იმ ხუთასი მარსელელი კაცის სასახლოდ და სახსოვრად, რომელთაც თავი დასდეს თავისუფლებისათვის და ამ სიმღერის უკანასკნელი ხმებით დალიეს სული. „მარსელიეზა“ ყველგან დიდს შთაბეჭდილებას ახდენდა ჯარზედ; ასე გაშინჯეთ, ბევრი გენერალი თავის გამარჯვებას ამ სიმღერის ზეგავლენას აწერდა; ამისთვის იგინი დაბეჯითებით მოითხოვდნენ მთავრობისგან მის დაბეჭდვას და ოფიციალურად ნაიკონალოურ ჰიმნად მიღებას. მთავრობამ ხალხის თხოვნა ასრულა.

ებლა მარსელიეზა საფრანგეთის ეროვნული ჰიმნი.

ლუდვიგ ვან-ბეთჰოვენი.

იმ ხელოვნებას, რომელზედაც ჩვენ ამ სახელმძღვანელოში ცოტა რამ ცნობები მივიღეთ, დიდი წარმომადგენლები ჰყავდა. ამ წარმომადგენლების მოღვაწეობამ ეს ხელოვნება, ხელოვნება, ასე რომ ვსთქვათ, მესამე ხარისხოვანი, კაცობრიობის წინსვლის პროცესში პირველ რიგში ჩააყენეს, ამა თუ იმ ხალხის კულტურული ცხოვრების ისტორიაში მის განსაკუთრებული ფურცელი გაღმალეს და შეგნებულ, განვითარებულ საზოგადოებას მისი სიგანი და დანიშნულება აღუნიშნეს. ამ ხელოვნების ერთ-ერთ უდიდეს წარმომადგენლად ითვლება აი ეს მუსიკოსი, რომლის სურათსაც ეხლა თქვენ უმზერთ.

ლუდვიგ ვან-ბეთჰოვენი დაიბადა 17 დეკემბერს 1770 წ. ქ. ბონაში (ავსტრია);^{*)} მამა მისი, იოჰან ვან ბეთჰოვენი, მუსიკოსი და მომღერალი, სხვა შეილებთან ერთად, ლუდვიგსაც ასწავლიდა მუსიკას და დაკრას ფორტეპიანოზე; მამა გულმოდგენით ეკიდებოდა შვილის სწავლას, ამიტომ მის ბავშვი ასე თუ ისე საუკეთესო მუსიკოსებთან მიჰყავდა სამეცადინოთ. ალბათ სწორეთ ამ მოსახრებით თუ, ლუდვიგი სწავლობდა ჯერ პეიფერთან, შემდეგ ვანდერ-ელენთან და ბოლოს ნეეფერთან. ანაირათ პატარა ლუდვიგი 1785 წ. ერთი მასწავლებლიდგან მეორე მასწავლებელთან გადადიოდა. 1785 წ. ლუდვიგმა უკვე დაიწყო სამსახური სასახლის კაპელაში; იგი აქ ორგანისტად ირიცხებოდა. თხუთმეტის წლის ბეთჰოვენი ამან ვერ დააკმაყოფილა; გენიოსობის ტალღა ლუდვიგს სხვა სიე-

^{*)} ბეთჰოვენი კი თავის დაბადების წელიდ სთვლიდა 1772 წ.

რეში უხმობდა, სხვა ადგილს უჩვენებდა საასპარეზოდ 1786 წ. მან შიატოვა ორგანოს-ტობა და გაემართა ვენისკენ. ავსტრიის სატახტო ქალაქი, ვენა იმ დროს ერთ-ერთ უდიდეს სამუსიკო ცენტრად ითვლებოდა მაშინდელ განათლებულ ევროპაში; აქ მოეყარა უდიდეს მუსიკოსებს; აქ იყვნენ იმ დროს მარშლად წოდებულნი ამ ხელოვნებისა: ჯამ-ლერი, ჰუმმელი, ზეიდრიცი, კრეციერი, ვეილი, გიროვეცი, ვიორფელი, გენსბახერი და სხვა; ყველა ამით სათავეში უდგნენ და ამშვენებდნენ თვით მოცარტი და ჰაიდნი. აქ ბეთხოვენმა მიღე მიიქცა ყურადღება მუსიკოსებისა, მოცარტი ხომ მას აღტაცებაში მოჰყავდა თავის ვასაოკარი და არვისგან გავონილი ორგანოზედ იმპროვიზაციით. ჯერ

ამ მოზარდისგან კაცობრიობამ გასოცარი რამ უნდა მოსმინოს!

კიდევ აქ უწინასწარმეტყველა მოცარტმა თავის ამხანაგებს: „ამ მოზარდისგან ქვეყანამ გასაოკარი რამ უნდა მოსმინოსო“ აღბათ მოცარტის გენიოსობა ჰგონობდა სილუეტებში ბეთხოვენის გენიოსობის გამოკართომას, ბეთხოვენმა ვენა ამოირჩია საშულამო საცხოვრებლად. ეს ვადაწყვეტილება მას ბევრს რასმე უქადა; მარტო ის, რომ აქვე სცხოვრობდა სახელ განთქმული ჰაიდნი, — ეს რათმე ღირდა, ბოთხოვენს კი ეს გარემოება სიხარულით გულს უვსებდა, ვინაიდან მის ხელმძღვანელობით მუსიკის შესწავლაზედ იგი ცხადლივ თუ სიზმარში ოცნებობდა. ნატვრაც აუსრულდა. სიამოვნებით კი არა, გატაცებული მუშაობდა და სწავლობდა ბეთხოვენი მუსიკას ჰაიდნის ხელმძღვანელობით. ესე გაგრძელდა მუშაობა, სანამ ჰაიდნმა არ იგონა, რომ იგი ველარაფერს მისცემდა თავის მოწაფეს, და მოწაფემ, რომ იგი ველარას მიიღებდა თავის მასწავლებლისგან; ჰაიდნი იბნოდა მოწაფის ნამუშავეარში, ბეთხოვენი კიდევ უკმაყოფილო იყო მოწაფის ნამუშავეართ მასწავლებლის აღტაცებაზედ; მეტი გზა არ იყო: სახელ-განთქმული მასწავლებელი და გენიოსი მოწაფე უნდა ვაყრილიყვნენ. ესეც მოხდა: ჰაიდნი გაემგზავრა ლონდონში, სადაც მას ქება-დიდებათ მოსილს სიკვდილამდე შეფურც ცხოვრება თან სდევდა, ბეთხოვენი დარჩა ვენაში, სადაც იგი ცხოვრებამ აწამა. დიახ, ამ გენიოსის ცხოვრება ნამდვილი წამება იყო, — არც მეტი, არც ნაკლები. თუ რათ იყო მისი სიკაცსლე ესე შავ-ბნელი, რომელმაც სიხარული დაუხშო ლუღვიგს, ამას ეხლავ დაინახავთ.

ბეთხოვენმა 1795 წ. დაიწყო მოღვაწეობა, თუმცა ამაზედ წინათაც, როგორც ამბობენ, სწერდა იგი სამუსიკო თხზულებებს. ამ წელში დაიბეჭდა მისი შესანიშნავი სამი „ტრიო“, რომელსაც თავის ძვირფასს მასწავლებელს, ჰაიდნს უძღვნდა. მუსიკალური ცხოვრება ავსტრია-გერმანიისა ამ თხზულებამ შესძრა და ფეხზედ დააყენა. საუბედუროთ, ბეთხოვენს კი დიდი განსაცდელი მოელოდა.

დახლოვებით, ასე ოცდაათის წლისა რომ შეიქმნა მუსიკოსი, მას ყურთა სმენა მოაკლდა. ეს საშინელი ავადმყოფობა უფრო და უფრო იკიდებდა ფეხს ბეთჰოვენის განზი და ბოლოს ამ ავადმყოფობამ გენიალური ცხოვრება ამ კაცისა დასრულდებოდა უბედურებათ ვარდამტკი; ლუდვიგი იძულებული იყო ეგძინო ჯთავისი თავი მარტოდ, რომელსაც არავითარი კავშირი არ ჰქონდა ამ ქვეყნად; დაყრუებამ მოსწყვიტა იგი არამც თუ საზოგადოებას, არამედ დაუხშო ის სიამოვნების წყაროც კი, რაც შეადგენდა ზრის მისი სიცოცხლისას, რაც მისთვის ისევე საჭირო იყო, როგორც კაპერი, პური, წყალი ადამიანის სიცოცხლისათვის; ისე დაყრუედა ეს გენიოსი მუსიკოსი, რომ არამც თუ თავის ნაწარმოებების მოსმენა, მასთან უბრალო ლაპარაკიც კი შეუძლებელი გახდა; სიტყვიერი მოკითხვა და სხვა მასთან მხოლოდ ქალღმრთელ წერით შეიძლებოდა. მუსიკოსი და ისიც ყრუ? მუსიკოსისთვის ამაზედ დიდი უბედურობა განა სხვა რა იქნება! ეს უბედურება კი მით უფრო აუტანელი ხდებოდა, რომ ძმები და ნათესავნი ძალიან ცოტას თანაუგრძობდნენ ლუდვიგს.

ლუდვიგ ბეთჰოვენი სიცოცხლითვე ხმათა სამეფოში გადასახლდა; მოწყვეტილი ამ ქვეყანას, იგი გულის სიღრმიდან აბამდა ძაფებს ხან მკვდრისაგან, ხან მოწყირალე, შორაკრაკე ხმებთან. ეკლთ, რომ სწორეთ ამ ხანაში დასწერა მან თავისი შეანიშნავი თხზულებები, რასაც მუსიკოსები განცვიფრებაში მოჰყავს; ბევრს ხომ არა სწამდა ბეთჰოვენისა არაფერი, რადგანაც არა ჩვეულებრივი მუსიკალური კომინაცია ხმებისა მათ ავადმყოფი და სულელი კაცის ბოღვად მიჩნდათ. ლუდვიგს მივლი თავის არსებით სძავდა ის მუსიკალური დილეტანტიზმი, რომელიც მარტანებლობდა და ჰქონდა საზოგადოების გემოვნებას. მისი თხზულებები დიდს გრეადარეგს იწვევდა; კონცერტებზედ ასრულების დროს, საზოგადოებას მათი არა ეყურებოდა-რა და უგულვლო ეკიდებოდა; ამიტომაც იყო, რომ ამ თხზულებებს გამომცემი არავინ ჰყავდა იმ დროს, როდესაც სხვა გვარი უშნო, ულახათო მუსიკალური ნაწარმოებნი ათასობით იბადებოდა და ვრცელდებოდა საზოგადოებაში.

ბეთჰოვენს ცხოვრების წყარო, გარდა თავის შრომისა, არსაით არა ვაიხნდა რა, ს.მუსიკო თხზულებების კი მას არაფერს აძლევდნენ, ამიტომ იგი დიდს გაჭირებას განიცდიდა; დაუმატეთ ამას ისიც, რომ ლუდვიგი თხოვნასა და ლაქუცობას მიჩვეული არ იყო, დიდებულების წყალობას ხომ იგი საქვეყნოდ ირონით იხსენიებდა. მთავრობასა და თვით გვირგვინოსნებსაც იგი მკაცრად იხსენიებდა იმ მფარველობისთვის, რასაც ისინი უწყევდნენ უნიკო ხელოვანთ; ან სწორედ ამისთანა მფარველობისთვის მან თავის მეგობარს, ჰუმმელს, ბაასის დროს, მოსწერებულათ უთხრა: „დღეღაფაღმა მუსიკას კი არ უნდა უსმინოს, დასწერე წიგნი მონაწივისა და მიაართვი მის უღმრთელობისთვის; ეს საუკეთესო საკითხავი და გასართობი იქნება მისთვისო“. რომ ბეთჰოვენს დიდებულნი ამა სოფლისა მაინცა და მაინც ძალიან არ ეპიტნავენოდნენ, ამას ერთი პატარა შემთხვევაც მოწმობს; ცნობილია, რომ ბეთჰოვენი დიდი მეგობარი იყო გეტესი; გეტე კიდევ ფრიად დაახლოვებული იყო მეფესთან. ერთხელ გეტე და ბეთჰოვენი ხელიხელს გაყრილნი დასეირნობდნენ სასახლის ბაღში; ამ დროს მათ შეამჩნიეს, რომ მოდის მეფე და გზა მათეკ უჭირავს; გამოსავალი არსათი იყო, მეფეს უნდა შეხებოდნენ და სალაში მიეცათ. გეტესთვის, როგორც სასახლესთან დაახლოვებული კაცისთვის, ამისთანა შეხვედრა და სალაში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, ხოლო ბეთჰოვენმა ვერ იგრძნო თავი თავის ქტრქში და იმ დროს, როდესაც გეტე უნდა გამოვიმულიყო და მიეცა სალაში მეფისთვის, ბეთჰოვენმა შეაკცია ზურგი მეფეს, დაიწყო უკან ხელები და განაგრძო თავისი გზა; შემდეგ გეტე მოაგონებდა ხოლმე მეგობარს იმ უბერხულობას, რაც მან მიაყენა მაშინ გეტეს, ხოლო ეს მოგონება ლუდვიგს სიცილად არა ჰყოფნიდა.

ყველა ამას იმიტომ მოგახსენებთ, რომ ბეთხოვენი დიდი შეუპოვარი კაცი იყო, გაკირებულმა ცხოვრებამ იგი ვერ მოდრიკა, მისი თავმოყვარეობა, პატიოსნურის აპპარტავენობით აღსავსე, მედიდურათ იღვა იმით წინაშეც კი, რომელთაც შეეძლოთ გაკირების მარყუშიდან ჩამოეხსნათ. ლუდიგმა საკაცობრიო ნაწარმოებები დაწერა მისი შეცბრე სიმფონია დღესაც ერთ უდიდეს გენიალურ ნაწარმოებთან ითვლება, რომლის მინაგავრიც ჯერ მუსიკის დარგში არც დაწერილი და არც მოუსმენია განათლებულ კაცობრიობას. იშვიათია შეგნებული ოჯახი, სადაც ფორტეპიანო იღვეს და ბეთხოვენის რამე ნაწარმოები არ მოესმინათ. იმ დროს, როდესაც მის თხზულებათა გამოცემა საზოგადოებებმა მილიონები შეიძინეს, როდესაც არა ერთი და ორი ფირმა გამდიდრდა ამ ნაწარმოებთა ვაჭრობით, ეს დიდებული კაცი სიმშოის განიცდიდა და, როგორც მისი ბიოგრაფი ამბობენ, უკანასკნელ ეპს წაშლისთვისაც კი არ მოეპოვებოდი მას რა?დენიმე გროშიო.

26 მარტს 1827 წ. გარდაიცვალა ბეთხოვენი, იგი დასაფლავეს ვენაში; დასაფლავებას დაესწრნენ მთელი ევროპის მუსიკოსნი; ასობით კი არა, ათასობით მისდევდა გულჩაწყვეტილი ხალხი მის კუბოს; ერთად ერთი სამკაული მისი კუბოსი იყო დაფნის გვირგვინი. როდესაც უხმოდ, უმუსიკოდ ჩაასვენეს კუბო სასაფლაოში, მაშინ მისმა შეგობარმა პუნქემლა, მუჟა მიწის მაგიერ, ჩააგდო დაფნის გვირგვინი, როგორათაც ერთად ერთი ნიშანი მადლობისა მიცვალებულის წინაშე. დაფნის გვირგვინს მოჰყვა წვიმასავით უამრავი გვირგვინები უთვალავი საზოგადოებებისგან, რომელთაც, მიწის მაგიერ, ამოავსეს სასაფლაო. დასაფლავების დროს არ იყო ნათქვამი არც სიტყვა, არც საგალობელი, ვინაიდან ებლა ყველა გრძობდა, ვინ დაჰკარგა მუსიკის ხელოვნებამ და მასთან მთელმა განათლე-ბულმა კაცობრიობამ.

ვოლფგანგ ამადეი მოცარტი.

ვოლფგანგ მოცარტი სამართლიანად ითვლება მუსიკის ფენომენად; ღირსეულად მიგვაჩნია მაზედ ორიოდ სიტყვა ითქვას; და რომ მართლაც მოცარტი გასაოცარი რამ პიროვნება იყო, როგორც მუსიკოსი, ამაში ეხლავე დაგრწმუნდებით.

ვოლფგანგ ამადეი მოცარტი დაიბადა 27 იანვარს 1756 წ. ქალაქ ზალცბურგში. პატარაობიდანვე მამა ასწავლიდა მუსიკას თავის შვილს; სწავლის საქმე კარგათ მიდიოდა; ვოლფგანგი გასაოცარის სისწრაფით ითვისებდა ყველაფერს. მამაც, ამის მნახველი, აორკეცებდა თავის ზრუნვასა და მუყაითობას შვედისადმი. ვოლფგანგი შვიდის წლისა რომ შესრულდა, მამამ იგი წაიყვანა სხვა და სხვა ქალაქებში კონცერტების გასამართავად. ვენა, პარიზი, მიუნქენი, პავა, ამსტერდამი, ლონდონი შემოიარეს მამა-შვილმა, აქ ისინი კონცერტებს მართავდნენ, ყველგან პაწია ბიჭს მსმენელი აღტაცებაში მოჰყავდა, ძლიერნი ამა სოფლისანი

ბენედიკტო სოვლიდენი თავის თავს ენახათ და ელაპარაკნათ გასაოცარ მუსიკოსთან. მისთვის ყველას კარები ღია იყო, ყველასათვის სანატრელი სტუმარი; გვირგვინოსანი მუსიკოსების სასახლეში ვატივებოდნენ, დედოფლები მუხლებზედ ისევამდნენ, ხელში იყვანდნენ ყალბებით ავსებდნენ.

ბავშვი რვა წლისა არ იყო, როდესაც დაიბეჭდა პირველად მისი ნაწარმოები; ეს კი არაჩვეულებრივი მოვლენა იყო ხელოვნების ისტორიაში. 1768 წ., ესე იგი, თორმეტის წლის ბავშვმა დასწერა პირველი სამ-მოქმედებიანი ოპერა „ლა სემპლიცე“; თუმცა ეს ოპერა თვით მეფის შეკვეთით დასწერა ვოლფგანგმა, მაგრამ ერთი მიზეზის გამო, იგი არ დაიდგა სცენაზედ. არტისტებმა იუკადრისეს ვიღაც თორმეტის წლის ბავშვის ნაწარმოების შესრულება სცენაზედ. მალე ამ ოპერას მოჰყვა მეორე ოპერა „ბასტიენ უნდ ბასტიენ“ რომელიც დაიდგა თვით მოცარტის ლოტბარობით ვენაში; ოპერა საზოგადოებ.ს მოეწონა და სახელი მისი ერთი ორათ გაიზარდა. 1768 წ. ვოლფგანგის ლოტბარობით ვენაში შესრულებულ იქნა მის მიერ დაწერილი მესხა; ეს მესხა დაიდგა ვენაში ობლენისათვის თავშესაფარის კურთხევის დღეს. მესხას მოსამწენად მოვიდა მთელი ქალაქი; აქ იყვნენ თვით მეფე-დედოფალიც. 1770 წელს ვოლფგანგი თოთხმეტის წლისა რომ შესრულდა, მიიწვიეს ლოტბარათ ზალცბურგში. 1769 წ. მოცარტმა იმოგზაურა იტალიაში. აქ, ბოლონიაში მან კარგა ხანი დაჰყო და სწავლობდა მუსიკას სახელ-განთქმული მარტინის ხელმძღვანელობით. მარტინიმ მოცარტს ისეთი მოწმობა მისცა, რომ ბოლონიის სამუსიკო აკადემიამ იგი აირჩია თავის ნამდვილ წევრად.

1770 წ. მილანში დაიდგა მოცარტის ოპერა „მიტრიდატი“, ოპერას ისეთი წარჩივნება ჰქონდა, რომ საზოგადოება აღტაცებაში მოიყვანა; მილანელებმა მადლობის ნიშნად

14 წ. მოცარტი.

მოცარტს უწოდეს Cavaliere filarmonico. 1771 წ. ვერონის ფილარმონიულმა აკადემიამ მოცარტს მიათვია დიპლომი, რომლითაც იგი აკადემიის ლოტბარათ და საპატიო წევრად ირიცხებოდა; ერთის წლის შემდეგ მოცარტმა მილანის სამუსიკო შეჯიბრებაში გაიმარჯვა; ამ გამარჯვებამ ავისტრიას, გერმანიასა და იტალიაში განუმტკიცა მის სახელი დიდი კომპონისტისა და პიანისტისა. ამ დროს იგი 16 წლისა იყო. 1771 წ. მოცარტმა დასწე-

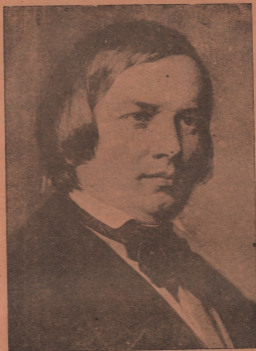
რა ოპერა ზალცბურგისთვის, კიდევ ორის წლის შემდეგ დასწერა ორი ოპერა: „უკანასკნელი წარმოებები დიდს ინტერესსა და აღტაცებას იწვევდა საზოგადოებაში; ამის შემდეგ მუსიკოსები შეშფოთებული ამბობდნენ: „ეს უკანასკნელი მალე ჩვენ თავს დაიფიცებს საზოგადოებასა“. ვოლფგანგი დაულაღავათ მუშაობდა; შემდეგ ში დასწერა კიდევ „ილომენე“, „დონ-ეუანი“ და „ჯადოსანა ფლიტა“.

იტალიაში ყონდის დროს მან თავის მეხსიერებით ერთი სასწაული ჩაიდინა, რომელმაც ალაპარაკა მთელი ევროპა. საქმე იმაშია, რომ რომში, პეტრე-პაულეს ტაძარში, მიღებული იყო ძველებური საგალობლების შესრულება. ეს საგალობლები ერთ კრებულში იყო მოთავსებული, წმინდა ტრაპეზზედ ჯაჭვით იყო მიხმული; და ამნაირათ მუსიკოსების თვალისთვის ეს ხელთნაწერი მიუწოდებელი იყო. ამბობენ, მოცარტმა ერთს წირვას მოუსმინა ამ ეკლესიაში, როდესაც ამ ხელთნაწერიდგან საგალობლებს ასრულებდნენ; წირვიდან დაბრუნდა შინ მოცარტი და ჩაუჯდა მოსმენილი საგალობლების წერას. ერთის მოსმენით მთელი წირვის წესი დასწერა, გაიღო ნოტებზედ და ამ ნაირათ ეს ძველებური საგალობლები გავრცელდა და დაიწყეს მათი ასრულება სხვა ეკლესიებშიც.

უკანასკნელი მისი თხზულება იყო „რეკვიემი“—ქართულათ ანდერძის წესი. ეს თხზულება დასწერა მან ერთი მღვდარი კაცის შეკვეთით; იგი ამ მუშაობის დროს გახდა ავად და იგრძნო კიდევ უკანასკნელი წამები. მან მოიხმო თავისი მეგობარი მომღერლები და მათი შესრულებით მოისმინა ეს ღიღებული თხზულება. ამნაირათ თავის და სახელისწეროთ მღვდარი კაცისთვის კი არა, თავისთვის დაიწერა. მოცარტის შესიერება გასაოცარი იყო; მისი ნაყოფიერება, როგორც კომპონისტისა, ერთიორად გასაოცარი; სწერდა შინაც, გარეთაც, თეატრში, გზაში და სხვაგან, ერთის სიტყვით, სადაც მოადგებოდა რამე სამუსიკო მეთოდია, ამისთვის იგი აღვიდის არ არჩევდა. მიუხედავათ მისი დაუღალავი შრომისა დანაყოფიერებისა, იგი დიდს მატერიალურ გაჭირებას განიცდიდა; ამისთანა ბუნწმა ცხოვრებამ დიდი ნიქის კაცი გასტება, დააუძლურა და მიიყვანა უდროვოთ უღმებელი სიკვდილის კარამდის. ჯერ 36 წლისა არ იყო, მოცარტი გარდაიცვალა 7 დეკ 1791 წ. და დაასაფლავეს ღიღის ამბით ვენაში.

ს ა ბ ე რ ტ შ ი შ ა ნ ი .

მუსიკის ხელოვნებას ბევრი მადლიანი ქურუმი ჰყავდა, რომელთაც კაცობრიობას მრავალი საამო და საამაყო ნაშრომი დაუტოვეს. შარავანდელით არიან მოსილნი ბეთ-პოენი, მოკარტი, ვაგნერი, შოპენი; მაგრამ ამ სახელებით არ თავდება რიგი მუსიკაში მომუშავე გამოჩენილი კომპონისტებისა; იქ, სადაც იხსენიება შოპენი, ლისტე, ვაგნერი, მოკარტი, სამართლიანობა მოითხოვს კოტაოდენი ესთქვათ რამე შუმანზედაც. რობერტ შუმანი დაიბადა 1810 წ. 8 ივნისს ქ. ცვიკაუში (საქსონია). მამა მისი ცნობილი იყო, როგორც წიგნების გამომცემი და მოვაჭრე; როგორც შეძლებული კაცი, იგი სდილობდა შვილისთვის კარგი განათლება მიეცა; თუმცა მამას აზრათაც არა ჰქონდა შვილი მუსიკოსათ გამოეყენა, მაგრამ სხვა ხანებთან ერთად რობერტს მუსიკასაც ასწავლიდა. რადგანაც ბავშვი მუსიკის შესწავლაში არა ჩვეულებრივ ნიქს იჩენდა, ამიტომ მამამ გადასწყიტა შვილისთვის საუკეთესო მასწავლებელი გამოეჩა და მით ბავშვის მუსიკალური განათლება სიმძლო პირის ხელში ყოფილიყო. მასწავლებელიც გამონახეს; რობერტი მიაბარეს ვებერს და ბავშვიც სწავლობდა მუსიკას, როგორ სპეციალისტი. რობერტს ბედმა უმტყუნა. ვებერი მოკვდა და დარჩა თექვსმეტის წლის შუმანი უმასწავლებლოთ. რობერტი რყევაში იყო, არ იცოდა, რა გზა ამოერჩია, მკენიერება, თუ ხელოვნება. თუმცა შუმანის სულსა და გულს ხელოვნება უფრო იზიდავდა, მაგრამ თანახმად დღის სურვილისა და რჩევისა, იგი შევიდა ლეიპციგის უნივერსიტეტში და აქ სწავლობდა იური-

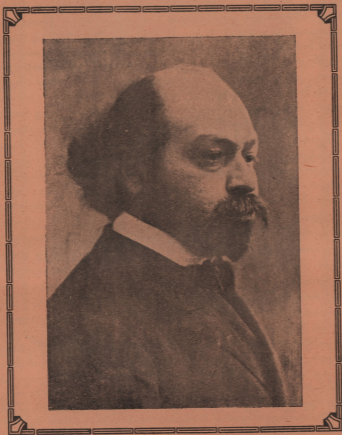

ღილ მუცნიერებას. ბეჯითათ სწავლობდა შუმანი უნივერსიტეტში და ამასთანავე დაიწყო ლინობდა მუსიკაშიაც. დღეა ატყობდა, რომ ყმაწვილი კაცი მუსიკისთვის იწოდებოდა და დართო ნება შეიღს,—დასდგომოდა მუსიკის გზას. რობერტსაც ეს უნდოდა. შუმანი შეუდგა უფრო ღიღის ენერგიით მუსიკის შესწავლას. ამ დროს მთელი ევროპა მოუხანობდა მოზღვლესზედ, ლისტზე, შოპენზედ; შუმანი ოცნებობდა ლისტის სახელი მოეხებევა; სწავლობდა, სწავლობდა დღე და ღამ როიალზედ; ოცის წლის იყო, პედიდებერგში შუმანმა პირველით მიიღო მონაწილეობა კონცერტში; შუმანის დაკვრა როიალზედ კველს მოეწონა; შუმანი ამას არ სჯერდებოდა, ის ფიქრობდა თითებისა და მაჯების სისწრაფეზედ, ტენიკისათვის, ამიტომ იგი იგონებდა სხვა და სხვა სიავარჯიშოს ხელნებისათვის. სამუხაროდ, ვ.დამეტებულმა მეცადინეობამ სარგებლობის მაგიერ მწუხარება მოუტანა. საქმე იმაშია, რომ ნამეტანი მუშაობით მაჯა და თითები კი არ განუვითარდა, მთლიად მოუღუნდა; თითებისა და მაჯების სიდაბლედ დღითი დღე სავარწმინელი ხდებოდა, ასე რომ შუმანი პიანისტობის კარიერას უნდა გამოსთხოვებოდა; ზოგი კირი მარგებელია, შუმანიც შეუდგა მუსიკის თეორიულად შესწავლას, რამაც უშედეგოთ არ ჩიარა; მან დასწერა მრავალი სამუსიკო თხზულება, რომელნიც დღესაც ამშვენებენ სიმფონიური კონცერტების პროგრამებს და დიდის ინტერესით უსმენს საზოგადოება.

შუმანის სიმფონიური ნაწარმოები აღბეჭდილია ნამდვილი ნიჭით; იგი გულწაბობილი, კეთილშობილი პოეტია, ეს პატიოსნური ხმათა კომბინაცია მსმენელის ყურს ადვირშებს ხან სალოცველად, ხან დასაწყველად. შუმანი სწერდა მომეტებულად სიმღერების ფორმით. მან ეს ფორმა, შეუბერტის შემდეგ, გააშვენიერა და უმაღლეს წერტილამდის აიყვანა. მთელი განათლებული ევროპა დღესაც მღერის და კიდევ დიდ ხანს იმღერებს ამისთანა სიმღერებს, როგორცაღ მისი „ახ, კაეზნის ხმანა“, „გრენადერები“, „ლოტოსი“, „არა, მე არ ვსჯავრობ“, „სიზმრად ვაფრქვევი ცრემლებს“, „მომეცე ხელი“ და სხვა. იშვიათია სეზონი, რომ თბილისის საზოგადოებამ შუმანის „ოცნებანი“ სიმფონიურ კონცერტზედ არ მოისმინოს. შუმანი შესანიშნავად ეტერბება მუსიკით მოთხრობა ლექსის შინაარსსა; ამ შხრივ მას მეტოქე არ ჰყავდა.

შუმანი მარტო კომპონისტობით არ არის დიდებული მუსიკოსი; იგი იყო დიდებული კრიტიკოსიც; მთელი ევროპა მის ნაწერებს დიდის ყურადღებით იხიარებდა. მისი ნიჭიერი, ცოდნით სასვე და დასაბუთებული წერილები დიდს შთაბეჭდილებას ახდენდნენ. 1834 წ. დაარდა სამუსიკო ჟურნალი, და მთელი წლის განმავლობაში იგი იყო ამ ჟურნალის უმთავრესი რედაქტორიც, თანამშრომელიც. იმდენათ შესანიშნავი კრიტიკული ნაწერები აქვს შუმანს, რომ იგა ცალკე წიგნებათ არის გამოცემული რამდენსამე ტომათ.

შუმანმა შექქნა მთელი სკოლა თავის მიმდევრებისა კრიტიკულ წერაშიც და კომპონისტის დარგშიც. იქამდის დიდ გაულენა ჰქონდა მას თავის მიმდევრებზედ, რომ იგონი ფიქრობდნენ და სწერდნენ ისე, როგორც შუმანი. 1850 წ. შუმანმა საშინელი ავადმყოფობა იგრძნო; იქ, საცაღა ტენის სიღრმეში, უკრავდა ერთი ხმა და ეს წკრაილი მოეხმოდა დღეც, ღამეც; შეუბრალდელი იყო ეს ხმა, მოსვენებას არ აძლევდა შუმანს. მუშაობაზედ ლაპარაკი მომეტებულ იყო, მან დაჰკარა ძლიერი, მთელი კვირაობით მისმა თვალებმა ილოლი არ იცოდა, იყო მომენტები, როდესაც ამ საშინელ ხმას შუმანი ქუჩის შემლამდის მიუყვანია; წამოვარდებოდა იგი ღამე გაშმაგებული და მაშინ ავადმყოფი ვიქსლა ჰგვანდა. ავადმყოფობამ შუმანი თავის მოკვლამდისაც კინაღამ მიიყვანა. მოთმინება დაკარგული, 7 თებერვალს 1854 წ., შუმანი საბოლოან გამოვიდა, ევროან გაერთობოდა ქუჩაში. რეინდენ რომ გადიოდა, შუა ხიდიღან მიეშევა და ვიდვარდა წყალში, მაგრამ აქვე მყოფმა მენაეე-მთევრებმა კომპონისტი გადაარჩინეს. რა გამოვიდა? მას სიცოცხლის მაგიერ, ტანჯვად დაუბრუნეს. ეხლა იგი ერთ ხმას კი არა, განუწყვეტოვ უსმენდა ქარიშხალს მთელი ხმებისს. ამ საშინელ ტანჯვაში კიდევ იცოცხლია მან ორი წელი; გარდაიცვალა იგი 29 იელისს 1856 წ. და დაკრძალეს ქ. ბონანში.

დimitრი ივ-ძე არაყიშვილი.

ყველა ჩვენგანი მოწამეა ქართული მუსიკის აღორძინებისა. რასაკვირველია, ეს თვალსაჩინო ნაბიჯი ამ დარგში უნდა მიეწეროს იმ მოღვაწეთ, რომელნიც მამულის სიყვარულით იღვსილნი, დაულალავათ მუშაობენ ამ ასპარეზზედ. ერთ ამისთანა მუშაკად უნდა ჩაითვალოს ჩენი თანამემამულე დ. არაყიშვილი. იგი დაიბადა ქ. ვლადიკავკაშში, სწავლობდა რეალურ სსსწავლებელში. მუსიკალური განათლება მიიღო მოსკოვში, სადაც გაათავა უმაღლესი სამუსიკო სსსწავლებელი მოსკოვის ფილარმონიული საზოგადოებისა; არაყიშვილი ამით არა კმაყოფილდება; იგი შედის მოსკოვის არქეოლოგიურ ინსტიტუტში და ბეჯითად სწავლობს მეცნიერებას; ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ, აღკურვლი ზელოვნებისა და მეცნიერების ცოდნით, არაყიშვილი შეუდგა გულ-მხურვალედ ქართული მუ-

სიკის შესწავლას. ამ დარგში მისი გამოკვლევანი თვალსაჩინო ადგილს დაიკვირენ. იგი დიღს მონაწილეობას იღებდა მოსკოვის ეთნოგრაფიული საზოგადოების მუშაობაში და ორჯელაც იყო საზოგადოების მიერ წარმოგზავნილი საქართველოში გამოკვლევითი ზალხური მუსიკის შესასწავლად. არაყიშვილმა აქ შექპირბა დიდი მისალი, როგორც სიმღერებით, ისე სამუსიკო საკრავებზედ; ეს გამოკვლევანი ჯერ იბექდებოდა ხსენებული საზოგადოების გამოცემებში, შემდეგ გამოვიდა ცალკე წიგნებათ. არაყიშვილის თვალსაჩინო მუშაობა უფრო კომპონისტობაშია; მას აქვს დაწერილი მრავალი ქართული რომანი და, როგორც ქართველი კაცი, ამ რომანსებს სარჩულად უღებდა ქართულ ჰანგებს. ქართველი საზოგადოება ბევრჯელ დამტბარა აგრეთვე ორკესტრის მუსიკალური ესკიზებით; ამ მუსიკის ნაწარმოებში ნათლად სჩანს კეთილშობილური შემოქმედება განათლებული და დიდათ დახლოვებული მუსიკოსისა. ქართული საოპერო ლიტერატურის რიერაზედ მისი „თქმულება შოთა რუსთაველზედ“ უნდა ჩითვალოს საუკეთესო ოპერად, რომელიც საფუძელიანად არის აშენებული ქართულ ნიდაგზედ. ეს ოპერა სხელმწიფო თეატრის სცენაზედ მრავალჯერ დიდგა და მსმენელზედ სასიამოვნო შთაბეჭდილება იქონია. არაყიშვილს ბევრი უმუშავნია აგრეთვე პრესაში ამ რამდენიმე წლის წინად მოსკოვში გამოდიოდა ჟურნალი „მუსიკალური ცხოვრება“. სანამ სამშობლოში დაბრუნდებოდა, იგი ამ ჟურნალის რედაქტორიც იყო და თანამშრომელიც; ამ ჟურნალში იგი ათავსებდა საყურადღებო წერილებს ქართულ მუსიკაზედ. ერთბო ეს ნიკიერი და კეთილშობილი მუსიკოსი წერილებით, კონცერტებით და ლექციებით დიდს პროპაგანდას ეწეოდა ქართულ მუსიკაზედ.

არაყიშვილი ამ ეამად გამგვა ქართული სამუსიკო სკოლისა და თავმჯდომარე სამუსიკო კოლეგისა; იგი ჯერ ყვაწვილი კაცია, ქართული მუსიკის საკეთილდღეოდ დაუღალავად განაგრძობს მუშაობას. მისგან ჯერ კიდევ ბევრს მოელის საზოგადოება და აი, აქ მოთავსებული მშვენიერი სიმღერაც მან უძღვნა ქართველ მოზარდ თაობას.

ნენა - მუსიკა
ერაყიშვილიძე

Adagio

ნა - ნა, შვი - ლო,

riten.

ნა - ნა - ნა! ნე - ტა ნამ შვი - ნა - ში -

a tempo

ნა? ნა-ნა-ნა შვი-ლი - თი შვი - ლა - ნი

a tempo

p

Handwritten musical score for the song "Nena" by Irakli Erashvili. The score is in G major and 2/4 time. It consists of three systems of music. The first system includes a vocal line and piano accompaniment. The second system features a vocal line with lyrics and piano accompaniment, marked with a *riten.* (ritardando) instruction. The third system continues the vocal and piano parts, marked with *a tempo* and *p* (piano) dynamics.

ქართული
ლიბრეტო

rit.

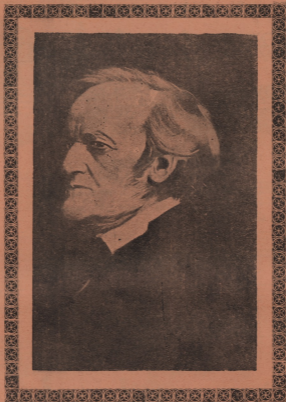
რის-თვის ში - ში - ყან თვალ - ნი?

rit.

The musical score consists of three systems. The first system is a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature. It contains the lyrics 'რის-თვის ში - ში - ყან თვალ - ნი?'. Above the first measure is the tempo marking 'rit.'. The second system is a piano accompaniment in grand staff (treble and bass clefs). It features chords and arpeggiated figures. Above the second measure of the piano part is another 'rit.' marking. The third system continues the piano accompaniment with sustained chords.

ჯერედ ხომ შენი ბედი,
გრძნობა წინა-მორბედი,
არ უხატავს შიგ შენ თვალს
ქართველთაღმი ღვთიურს ვალს!

რიხარდ ვაგნერი.

სწორედ რომ საინტერესოა კაცი გაეცნოს ვაგნერის ცხოვრებას. კითხულობ იმის თავგადასავალს და განცვიფრებაში მოდისარ, ნუ-თუა დამიანი ამ ზომამდის ყოფილა ენერგიით ბუნებისგან დაჯილდოვებული! შეიძლება ესეც იყოს, შეიძლება, აი, ყველა ჩვენგანიც იყოს ამოდენა ნებაყოფლობის მატარებელი, მაგრამ ისიც კი მართალი უნდა იყოს, რომ ყველაფერი იმაზეა დამოკიდებული, თუ ვინ როგორ მოუვლის, ვინ როგორ გამოიჩენს და რაში გამოიყენებს ამ ენერგიას. გარდა იმისა, რომ ვაგნერი ერთი უდიდესი მუსიკოსია მთელ დედამიწის ზურგზედ, მისი ცხოვრება ბევრი რ. სამე მაჩვენებელი და მასწავლებელიც არის ჩვენთვის. განა საჭიროა მომეტებული ვილაპარაკოთ ვაგნერზედ, როგორც მუსიკოსზედ? ხოლო როგორც ეს შესანიშნავი მუსიკოსი ეომა საზოგადოების უგულობას, ამაზედ კი უნდა ითქვას ორიოდ სიტყვა.

მართალია, ვაგნერს ყმაწვილობაში მუსიკა უყვარდა და ვებერს აღმერთებდა, მაგრამ იგი შექსპირს უფრო კარგათ იცნობდა, რადგანაც მისი ყოველდღიური საკითხავი წიგნები იყო შექსპირის დრამები. ან ვის ეგონა და ვინ მოიფიქრებდა, რომ ვაგნერი ბოლოს

და ბოლოს მუსიკით ალაპარაკებდა მთელს განათლებულ კაცობრიობას, როდესაც მას მუსიკა მიანცა და მიანც ძალიან ირ ინტერესებდა და, ასე გაზინჯეთ თქვენს მუსიკის მთელი მეტნიერებიდან ერთი ინტერვალის სახელიც კი არ იცოდა. მუსიკის მთელი მეტნიერებიდან ერთი ინტერვალის სახელიც კი არ იცოდა. ესე იყო, მაგრამ შემდეგში იგი გადაქცა მპყრობელად მთელი მიმართულებისა ამ დროში, მის მიუგებდნენ ყურის და ლამობდნენ, ცოტად მიანც მიახლოვებულიყვნენ და ყოფილიყვნენ გამომატველის მისი იდეალებისა. მუსიკის ისტორიას არ ახსოვს, რომ რომელსამე მუსიკოსის ისეთი ბედი ხელმოვლეს, როგორც ვაგნერს.

ვაგნერი აღრე დაბოლდა, მეორე მამაც მალე მოუკვდა, ვილა იფიკრებდა ყმაწვილის აღზრდისთვის? ამისთანა უპატრონობაში იგრძნო ვაგნერმა, რომ თავისი თავის შეგელა მართო თითონ შეეძლო. ვაგნერს ორი გზა ევო წინ, მწერლობა და მუსიკა მართალია, იყო დრო, როდესაც იგი მწერლობა კიდევ, მუსიკოსობა კიდევ, მაგრამ არც ერთი აძლევდა ლუქმა პურს, არც მეორე; ხოლო საკვირველი ეს არის, რომ ამ ორში, რომელიც უფრო მკაცრი იყო ვაგნერისთვის, რომელშია უფრო მეტად ეცარებოდა ხელი, იმას უტყუებდა იგი სამკვდრო სასიცოცხლო ომს და იმას უფრო გულმოდგინეთ სწავლობდა. მშვენიერ წერილებსა სწერდა ეურნალ-გახეთებში ხელოვნებაზედ, მუსიკაზედ, ებრებებოდა კიდევ წერა, ბერისაც მოსწონდა მისი წერილები, მაშასადამე შეეძლო ეურნალისტობის გზა ამოერჩია; მაგრამ ამ ხანაში მოხდა გაუგებარი გარდატეხა ვაგნერში; აი მიზეზი ამ გარდატეხისა: ოცის წლისა იყო ვაგნერი; მან დასწერა სიმფონია; დიდის ამბით შეასრულეს იგი ერთ-ერთ კონცერტზედ ლეიპციგში, მაგრამ ვაგნერს ბედმა არ გაუღიმა, სიმფონია არავის არ მოეწონა. საზოგადოების უგულობა ვაგნერს გულში ჩასწვდა, იგი სწერს თავის პატარა დღიურში: „მე მოვიყვან საზოგადოებას ჩემთან“. შემდეგში რამდენიც ძალიან უნდოდა ვაგნერს მიეყვანა თავისთან ეს საზოგადოება, იძენდი იგი მეტად გაურბოდა. 23 წლის ვაგნერმა დასწერა ოპერა „ფიფები“, ერთის წლის შემდეგ დადგეს ეს ოპერა მაგდებურგში, მაგრამ აქაც უარესი უგულობა ნახა საზოგადოებისა. ვაგნერმა მიატოვა მშობელი მხარე და დაიწყო უგზო უკვლოთ სიარული ერთი ქალაქიდან მეორეში; ამ ხეტიალის დროს რუსეთშიაც კი იყო. აქ, რიგაში მან დასწერა ოპერა „რიცნიცი“; დაიდგა ეს ოპერაც, მაგრამ ისე რადა, ვაგნერისა აღარავისა სწამდა არაფერი. რიგიდან გაიქცა პარიზს, ამ მოგზაურობის დროს ზღვაში კინაღამ დიღუპა. პარიზში ვაგნერმა დასწერა ლიბრეტო „მოხეტიალე მეზღვაური“, სადაც გამოყვანილია თავისი თავგადასავალი რიგიდან პარიზს მოგზაურობის დროს. ეს ლიბრეტო იმისთანა მშვენიერი მხატვრული ნაწარმოებები გამოდგა, რომ მკითხველები აღტაცებაში მოჰყავდა. თუ არა ესტდები, ეს ლიბრეტო ვაგნერმა გაყიდა; უჭირდა, მეტი რა ილაჯი ჰქონდა. პარიზშიაც ვერ მოინადირა საზოგადოების ყურადღება; „ტანჰეიზერი“ აქ არავის მოეწონა. ამობუნენ, „ტანჰეიზერს“ აქ ისე შეხედეს, როგორც გერმანელის ნაწარმოებსაო. ვაგნერმა პარიზიც მიატოვა და გამოემგზავრა სამშობლოში. აქ, ჰამბურგსა და ბერლინში დადგეს მისი „ტანჰეიზერი“, შემდეგ „ლოცვარინი“; საზოგადოებას ოპერები მოეწონა, თუმცა ვაგნერის მოწინააღმდეგე ბევრი იყო კიდევ. ვაგნერი მიანც დიდს დაჰკირებას განიცდიდა. ამ სიმშლიის დროს დასწერა „მეისტერზინგერი“. აქ ვაგნერს უშველა ერთმა გარემოებამ: იგი დაუმეგობრდა ფრანკ ლისტს; ლისტი თუმცა არ იცნობდა ვაგნერს, მაგრამ მისი თაყვანის მცემელი კი იყო შორიდან: ლისტი, როგორც მუსიკოსი, დიდათ აფასებდა ვაგნერს, მოსწონდა ის ახალი ელემენტო, რაც ვაგნერს შეჰქონდა თავის ოპერებში. ლისტი მაშინ უკვე სახელგანთქმული მუსიკოსი იყო და მის სიტყვას დიდს პატივით ეპყრობოდნენ საზოგადოებასა და მწერლობაში. ლისტმა დაიწყო პროპაგანდა ვაგნერის სასარგებლოთ; ასე გაზინჯეთ, მან ვაგნერზედ წიგნიც კი დაბეჭდა. ამის შემდეგ ვაგნერი ნელ-ნელა წელში გამარდა და საზოგადოების თვალ-

შიაკ გვიხარდა. ვაგნერის შემოქმედებაშიც ერთი ორათ გაშალა ფრთა, იგი სწერს „ნიმფ-
ლურგებს“, „ხოფრიდს“, „ველიკრის“; ეს ოპერები იდგმება დრეზდენსა და მიუნხენში.
აქ საზოგადოება აღტაცებაშია, პრესა ერთხმად აქებს ოპერებს. ამ წარჩინების შესწავლა
შამბურგმა, ლეიპციგმა და ბერლინშიც მოინდომეს ამ ოპერების მოსმენა. ამის შემდეგ
ვაგნერზედ დაიბარა იქ შესწყდა. იმ დროს გერმანიაში ყოფილ მოძრაობა იყო მეფის წინა-
აღმდეგ: საზოგადოთ გერმანელებს ამ უწყვართ თავის მოღვაწეზედ ცუდის რისმე ლაპა-
რაკი, მეტადრე თუ იგი ტახტის წინააღმდეგ მოქმედობს. იქ უმჯობესად სთვლიდნენ სულ
არაფერი ეთქვათ ამა თუ იმ მოღვაწეზედ, სანამ ემცნოთ ქვეყნისთვის მისი მეფის საწინა-
აღმდეგო მუშაობაზედ რამე. თუმცა ვაგნერის ბიოგრაფები ამაზედ არას ამბობენ, მაგრამ
ბევრმა კი იცოდა, რომ ვაგნერი რაღაშიაც იყო ჩართული და წინადადება მიეცა მას
მიეტოვებინა გერმანია, არცინ იცის გამოაძევეს ვაგნერი სამშობლოდან თუ არა, ხოლო
ეს კი ვიცით, რომ რამდენიმე წელიწადი მასე აღარაფერი ისმოდა. უტბოთ გაჩნდა ვაგ-
ნერი, ოპერებით კი არა, თხზულებებით ხელოვნებაზედ; მან დაბეჭდა ზედი-ზედ „ხე-
ლოვნება და რევოლიუცია“, ამას მოჰყვა „მხატვრული შემოქმედებანი მომავალში“ და
ბოლოს „ოპერა და დრამა“. ეს თხზულებები დიდის დაკვირვებით არის დაწერილი;
შეურყვეველი ფილოსოფიური აზრებია აქ გატარებული. დაუმტეთ ამას ვაგნერის მშვე-
ნიერი მხატვრული წერაც. ყველა ამან მკითხველებზედ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა
და ესეა ვაგნერზედ დაპარაკობდნენ არა როგორც მუსიკოსზედ მარტო, არამედ როგორც
ფილოსოფოსზედ და პირველ-ხარისხოვან მწერალზედაც. მართლდაც, მას ძალიან ჰშვე-
ლოდა ის ვარემოება, რომ თათონვე სწერდა ლიბრეტოს თავის ოპერებისთვის, მაშა-
სადავმე, ოპერის კონცეპციას, მოქმედების ხანას და მსგეულობას იგი აძლევდა იმ ფორ-
მას, რაც მას უნდოდა. სცენისა, ორკესტრისა და სიმღერის ტექნიკას იგი ანგარიშს არ
უწყევდა. სასცენო ტექნიკის დასახლებად ვაგნერმა გვირგვინოსანი ილიუდვიგ II-ს მფარვე-
ლობა იშოვნა, რომელმაც იგი ამოიყვანა გაქირბილად და უსოლოთ ხარჯავდა ფულს კომპო-
ნისტის ოპერების დასადგმელად. ლიუდვიგ II უხვად და სიამოვნებით ეწეოდა ამ
ხარჯს, ვაგნერიც აწყობდა სცენას თავის ოპერებისთვის ისე, როგორც თითონ უნდოდა.
ორკესტრისა და უფრო კი მომღერლების შოვნა ვაგნერის ოპერებისთვის მეტად ძნელი საქმე
იყო; ერთ დროს მთელი გერმანიის მომღერლების შეთქმულობა იყო, — არ ემღერათ ვაგნერის
ოპერებში. მიზეზი მუსიკოსებისათვის ცნობილია: ვაგნერის ოპერები დაწერილია საშინელი,
ერთობა არა კაცის ხმის ტესიტურაში, ამიტომ მათი ასრულება მომღერალს ჰლლის და ხმასაც
უფარავს; ცნობილია, რომ სპეციალურად ვაგნერის ოპერები რომ იმღეროს მომღერალმა,
ოთხ-ხუთს წელიწადში თავის ხმას უნდა გამოეთხოვოს, — ისეთი შეუძრალბელი სიმძლიოთ
არის დაწერილი ამ კომპონისტის ოპერები და რომელი მომღერალი დათანხმდება, ვაგნერ-
ის ოპერებისთვის ხმა დაჰკარგოს, ისიც ოა-ბ-ხუთ წელიწადში? ლიუდვიგმა აქაც უშვე-
ლა ვაგნერსა. გვირგვინოსანმა ვასცა ბრძანება, რომლითაც ყველა ანტრეპრენიორის ევა-
ლებოდათ წარეტვაენათ თავისი დასის საუკეთესო მომღერალი და მუსიკოსი ბაიერეიტში
ვაგნერის ოპერებში მონაწილეობის მისაღებად. ვაგნერმა დასწერა კიდევ „ტრისტანი“ და
ბოლოს „პარსიფალი“. ყველა ამ ოპერებმა განხორცილება ნახეს ბაიერეიტში. აქ, პა-
ტარა ქალაქში, მან მეფის დახმარებით აავო განსაკუთრებული თეატრი, — მხოლოდ თავის
ოპერებისთვის, — დღესაც იმართება ხოლმე ბაიერეიტში ზემიევი ვაგნერის ოპერებისა, სა-
დაც შორეულ ამერიკაიდანაც კი მოდის საზოგადოება არა ჩვეულებრივი ოპერების მოსას-
მენად. იკითხავთ, — რაშია მომავალდობელი ძალა ვაგნერის ოპერებისა? ჯერ ერთი იმაში,
რომ მუსიკა ის არის, რაც ჩვენ მოგვისმენია; ვაგნერს უყვარს აილოს პატარა მელიოდა,
თუნდაც ოთხ-ექვს-ტაქტიანი; ამ პატარა მელიოდის იგი ამაუშევებს ხან და ხან მთელი
აქტის სივრცეზედ ისე ოსტატურათ, ისეთის დიდის ხელოვნებით, რომ არ გრძნობთ ერ-

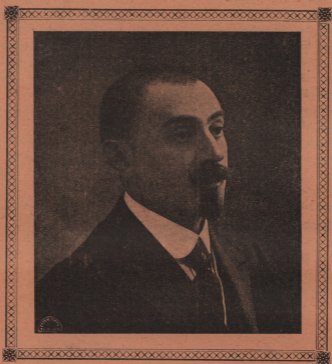
თისა და იმიტივე მოწყენას; იმის ღრმა სამუსიკო კომბინაცია, საუცხოოდ ორგანიზებული აწყობა ერთობ გასაოცარია; დაუმატეთ ამას გადიდებული ორკისტრიც; იქ, სილამაქე კომპონისტებს, მაგალითად, ბეთჰოვენს, ჰაიდნს, ბერლიოზს ორი ტრომბონი აქვთ შეტანილი ორკესტრში, ან ორი ჰობოი, ორი ფლეიტა, ორი აპისტონი და სხვა, ვაგნერს აქვს დაწერილი სამისთვის, ოთხისთვის და ზოგან ხუთისთვისაც; ეს გარემოება კი შედლების აძლევს ვაგნერს სადაც უნდა ერთი ხასიათის ინსტრუმენტებს ათქმევინოს მთელი სამუსიკო წინიდადებები. შესვენების ნიშნები ძალიან მაღ-მაღ აქვს ნახმარი; სხვა კომპონისტს ამ ნიშნების ხმარებას ნაკლები უთვლიან. ვაგნერს განზრახ აქვს სასულევები ნახმარი, ხოლო ყველა სასულეს თავისი მნიშვნელობა აქვს. ჩამოთვლა ყველა დადებითი მხარეებისა ვაგნერის ოპერებში შორს წაგვიყვანს, ამაზედ მთელი წიგნი დაიწერებოდა. ყველა ამას აგვირგვინებს ისიც, რომ ვაგნერი ოპერების შინაარსისთვის იღებდა ხალხურ თქმულებებს, რომელშიაც აღიბეჭდებოდა ესა თუ ის რწმენა გერმანელთა ერისა. ასეთი იყო ვაგნერი, მით ამაყობს გერმანია.

ვაგნერმა თავის მიზანს მიახწია. არვისგან ღირსეულად ცნობილმა მუსიკოსმა შეკყარა ყველანი ერთად: მხატვარი, მწერალი, მოქანდაკე, მუსიკოსი, ბრძენი, ნასწავლი, ძლიერნი ამა სოფლისა, გვირგვინოსანნი და აქ, ბაიერეთში, თავყვანი აქემინა იმ განზრახვითა განხორციელებისთვის, რასაც ისინი ერთ დროს სდევნიდნენ და უარს ჰკადნდნენ.

მთელმა ევროპამ იღვტასწავლა მისი 50 წლის იუბილე. ამ იუბილეზედ შესრულებულ იქმნა მისივე ლოტბარობით ის სიმფონია, რომელმაც ერთ დროს, კარიერის დაწყებისას, გააწითლა და შეარცხვინა ვაგნერი. ექლა ეს სიმფონია ყველას მოსწონდა.

გარდაიცვალა ვაგნერი 1883 წ. ვენეციაში, დასაფლავეს იქ, ბაიერეთში, სილაც მისმა გულის თქმათა წყებამ ხორცი შეისხა.

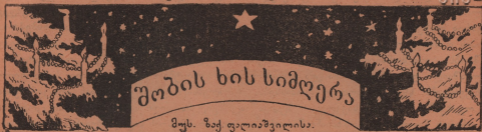

ზაკარია ფალიაშვილი.

ქართველ მუსიკოსთა შორის საპატიო ადგილი დაიჭირა ზაკარია ფალიაშვილმა. მისი მუშაობა ქართულ მუსიკის ასპარეზზე დიდი ხანია დაიწყო; ამ სტრიქონების დამწერს ახსოვს, როდესაც პატარა შაქრო თავის უფროსი ძმის აკომპანიმენტით ფისპარმონიაზედ ტკბილათ მღეროდა ქართულ სიმღერებს. პატარა შაქრო იმ თავითვე იყო აღბეჭრილი ღვთიური ნიჭით. ამ ნიქს კეთილი ნიადაგი უწყობდა ხელს განსავითარებლად. შამა ფალიაშვილისა, პეტრე, ფრიად პატიოსანი და სათნოანი კაცი, მიიმეტ იყო დატვირთული დიდი ოჯახით; პეტრე, მუდამ ტკბილი, მომღიმარე სახით, გულს არ იტეხავდა და შვილებს ყველას ასწავლიდა; სასწავლებლიდან რომ დაბრუნდებოდნენ, ყველა, ხუთივე ძმა და დე-ბი რიგ-რიგობით მეცადინობდნენ პიანინოზედ; ამნაირათ იმათ სახლში ორიდან ათ სა-ათამდის სიმღერა-მუსიკის ხმა გაისმოდა; შაქრო მუსიკის ნიჭით შამის უყურადღებას იტყე-ვდა. შაქრო მიიბარეს სამუსიკო სასწავლებელში; აქ მან ბრწყინვალედ დაამთავრა სწავლა; ამის შემდეგ ზაკარია გაემართა რუსეთისკენ მუსიკის შესასწავლად; იგი მოსკოვის კონ-სერვატორიაში გულმოდგინეთ შეუდგა მუსიკის შესწავლას და ეს უმაღლესი სამუსიკო

სასწავლებელიც ბრწყინვალედ დაამთავრა. მოსკოვიდან ზაქარია დაბრუნდა სამშობლოში და შეუდგა ქართული მუსიკის შესწავლას. მან რამდენჯერმე შემოიარა ჩვენი ქვეყანაში რიადრობამდის და შექრიფა აუარებელი მასალა ხალხური სიმღერების შესწავლისათვის. ფალიაშვილმა მხატვრულად დიმიტრევი და რამდენსამე რვეულით დასტამბა. ამის შემდეგ ზაქარია მიიწვიეს სამუსიკო სასწავლებელში თეორიის მასწავლებლათ, აქ მას ინსპექტორობის თანამდებობაც ჩააბარეს. თბილისში ყოფნის დროს ფალიაშვილი დაუღალავად მუშაობს; იგი მონაწილეობას იღებს თავის თხზულებებით სხვადასხვა კონცერტებში. ფალიაშვილი დიდის ცოდნითა და დაბეღლოვნებით ლოტბარობდა აგრეთვე სიმფონიურ კონცერტებს. სწერდა ქართულ რომანსებს, რომლებსაც დღესაც მღერიან კონცერტებსა და ოჯახებში. ზაქარიამ საეკლესიო მუსიკაშიაც შეიტანა დიდი საგანძური; მისი ცოდნისა და უნარის ნაყოფია ის ოთხ ხმიანი წირვისა და ცისკარ-მწუხრის საგლოზველნი, რომლებიც მან დიმიტრევი და რომელთაც დღესაც ისმენენ მორწმუნენი ეკლესიებში. ფალიაშვილი ქართულ ეთნოგრაფიული საზოგადოების დავალებით ერთხელ კიდევ იგზავნება სვანეთ-აფხაზეთში ხალხური სიმღერების ჩასაწერად; როგორც ნასწავლი მუსიკოსი, თავის აზრს ქართულ სიმღერებზედ იგი ჰმკვიდრავდა გაზეთებში. მუსიკოსის საყვარელ პირშია ფალიაშვილი ჩაითვალოს ოპერა „აბესალომ და ეთერი“. ამ ოპერას დიდი ადგილი უჭირავს სახელმწიფო თეატრის რეპერტუარში; იგი დამამშვენებელია ამ თეატრის სცენისა. „აბესალომ და ეთერი“ განუწყვეტლივ იდგმება და ხალხი დაუღალავად დაიარება მის წარმოდგენაზედ, ეტყობა, ამ ოპერამ უნდა აღზარდოს მთელი თაობა; ეს იქიდანაც სჩანს, რომ ამ ოპერიდან ზოგიერთი ადგილებს უკვე მღერიან ოჯახებში და კონცერტებზედ. ფალიაშვილი ჯერჯანით სავსე კაცია და იმისაგან, ვინც „აბესალომში“ დასწერა, ქართველი საზოგადოება სამართლიანად მოეღის კიდევ რამე მოისმინოს, უფრო საამაყო და ძვირფასი ყველა ქართველი კაცისთვის. სხვათაშორის მას აქვს დაწერილი მრავალი საბავშვო სიმღერა და აი აქ მოყვანილი სიმღერაც იმის მარჯვენამ მიუძღვნა იმ მომავალ თაობას, რომელთაც განუყრელად არის ჩვენი საუკეთესო ფიქრიც და განზრახვანიც, რომელმაც უნდა შექმნას და გამოჰქვედოს ბრწყინვალე მომავალი ჩვენი ძვირფასი მამულისა და ხალხისა.

შობის ხის სიმღერა

შუს. ზაქ ფალიაშვილისა.

Andantino con grazioso

I რ II ხმა

dolce
mf *rit*

მორველი ხმა

rit

შობის ხის ხარ-შე-შობ, გარ-შე-შობ, დავ-დი-ვახთ და
 შობის ხე ნათ-ლად ჰხუცი-ნავს, ნათ-ლად ჰხუცი-ნავს, ა-თას ფე-რე-

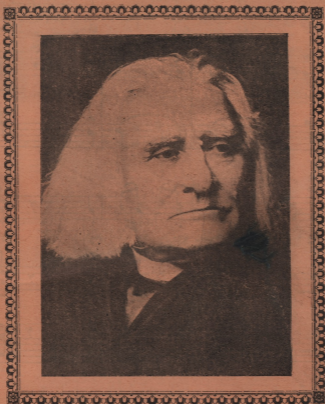

Handwritten musical score, first system. It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has lyrics in Georgian: "და - ვმლე - რით, და - ვმლე - რით." The piano part includes the instruction "cresc." and features a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

Handwritten musical score, second system. It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has lyrics: "შო - შის ხე ჩვენ ვა - რებს, ვა - ხა - რებს. შევს ხა - რედ-რებს." The piano part includes the instruction "mf" and features a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

Handwritten musical score, third system. It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has lyrics: "ვა - ვა - რებს, ვა - ვა - რებს." The piano part includes the instructions "cresc." and "rit." and features a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

ფრანც ლისტია.

მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში, 1811 წელს 10 ოქტ., ქ. ვეიმარში (ტიურინგენი) დაიბადა ეს სახელოვანი ადამიანი, რომლის სიტყვასაც მთელი საუკუნე განათლებული ევროპა მიუკლებდა ყურს მუსიკის დარგში. ფრანც ლისტია იყო არამც თუ ვირტუოზო-პიანისტი, რომელსაც მუსიკის ისტორიის სივრცეზედ მეტოქე არ მოეპოვება; არა, იგი იყო ამასთანავე შესანიშნავი პედაგოგი, კაპელმეისტერი (ლოტბარი) და შეუღარებელი მუსიკოსი. აი ამ შესანიშნავ მუსიკოსზედ გვინდა მოკლედ ორიოდ სიტყვა მოვახსენოთ.

ბავშობიდანვე ფრანც ლისტმა მუსიკაში დიდი ნიჭი გამოიჩინა; სწავლის დაწყებამდის პატარა ფრანცი უკვე გაეცნო მუსიკის ანბანს. იგი, სანამ მამა მისთან მეცადინეობას დაიწყებდა, პირდაპირ ფურცლიდან კითხულობდა სამუსიკო თხზულებებსა. შვილის წლიდანვე მამა მეცადინეობდა შვილთან; ცხრა წლისა იქნებოდა, როდესაც ლისტმა ვეიმარში ერთერთ კონცერტში მიიღო მონაწილეობა; ამ კონცერტზედ პატარა ფრანცმა როიალზედ

დაცრით საზოგადოება აღტაცებაში მოიყვანა; აქვე მყოფმა ლუდვიგ ბეთოვენმა ველარ მოითინა და, როდესაც პატარა კონცერტანტი როიალს უჯდა, აზვირთებული საზოგადოებრივი არღვია, ვიღა ამბიონზედ და ფრანსკ ფართე შუბლი მხურვალედ გაღუკუნა და ვულში მისი ხელები ჩაიკრა; ლისტი განაგრძობდა მეკაღინეობას, მამაც ხელს უწყობდა ზეიონს და დილს. ფრანცი გამომგზავრა ვენისკენ, სადაც მაშინ სახელოვანი მუსიკოსნი იმყოფებოდნენ; აქ ლისტი მეკაღინობდა გამოჩენილ ჩერჩისთან როიალზედ, სალიცრთან—თეორიას. ფრანცი ლისტი მალე გაეცრა დიღს ლიტერატურას. ლიტერატურას იგი ვამშებებელი ადვენებდა თვალყურს. ვიქტორ ჰუგო, ბალზაკი, ჰენე, ალფრედ დე—მიუსე, ჟორჟ ზანდი და სხვა, იი მწერლები, რომელთა თხზულებებიც დიდბუნებოვან ახალგაზრდაზედ წარუხოცველ შთაბეჭდილებას ახდენდნენ; ამ მწერლების იდეებმა მთლიად შეიპყრეს ფანცი ლისტი, —მხოლოდ მათმა ზეგავლენამ მუსიკოსის არსებაში გააღვიპა პატიოსნური მფარველობისა და გამოქომაგების გრანობა. სწორედ ამ მწერლების გავლენის შედეგი იყო, რომ შემდეგ მთელ თავის ცხოვრებაში ლისტი მფარველი იყო ყოველივე მისი, რაც ქიშობისა და მტრობას დაფრდილა, ხოლო პატივისა და ყურადღების ღირსი კი იყო. 1835 წ. ლისტმა დასტამა პარიზში მთელი რიგი წერილებისა „საფრანგეთის არტისტების მდგომარეობა!“ ამ წიგნმა დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა არამც თუ საფრანგეთში, არამედ გერმანიასა და ავსტრიაშიც. გრდემლივით მაგარი კილო, არა ჩვეულებრივი მსჯელობა მოულოდნელ კითხვებზედ საზოგადოებაში ყუმბარასავით გასკდა. ლისტი ბევრს სწერდა მუსიკაზედ, მის საზოგადოებრივ და სახელმწიფოებრივ დანიშნულებაზედ; ლისტზედ დიდი გავლენა ჰქონდა შოპენს, როგორც პიანისტს ვირტუოზს, ხოლო კომპონობაში იგი ბერლიოზის გავლენის ქვეშე იმყოფებოდა. ამიტომაც საუკეთესო სამუსიკო წერილები ლისტისა შოპენსა, ბერლიოზსა, ვაგნერსა, შუმანსა და შუბერტზედ იწერებოდა. მის წერას ბევრი დადებითი მხარე ჰქონდა; მისი დარბაისლური, დიჯი და ბრძნული მსჯელობა მუსიკაზედ ერთ მიმართულებას ჰქვნიდა, მის აზრს ამ დარგზედ რიხარდენდენ არამც თუ მუსიკოსნი, არამედ მთელი განათლებული ევროპა და მეცნიერების წარმომადგენელიც. თუმცა პარიზსა და ბერლიონს შორის მაშინაც არსებობდა ფარული სიძულვილი და უნდობლობა, რამაც ბოლოს და ბოლოს მაინც მიიყვანა ეს ორი მეზობელი სახელმწიფო საშინელი სისხლის ღვრამდის, მაგრამ მიუხედავად ამისა საფრანგეთის მუსიკოსნი და სხვა დარგის ხელოვანი ლისტს გულდასმით მიუვადებდნენ ყურს და, ასე გასინჯეთ, ლისტზედ, როგორც მუსიკოსზედ, კომპონისტზედ იქ, პარიზში, უფრო ბევრი იცოდნენ, სანამ ეენსა და ბერლიონში. 1839-1849 წ. წ. მთელი ევროპა მოუხებდა მასზედ, როგორათაც მუსიკის სათავეში მდგომ პირზედ. სახელოვანი პიანისტ-ვირტუოზის შარავანდელით მოსილოა ფრ. ლისტმა ზემო აღნიშნულ წლებში შემოიარა მთელი განათლებული ევროპა და არ დაუტოვებია ცოტად მოზრდილი ქალაქი, სადაც არ გაემართოს კონცერტი; ყველგან და ყველასგან ქება-დიდება ისმოდა ლისტისა, ყველა აღტაცებასა და გაოცებაში მოყავდა მის დაცრასა და არა ჩვეულებრივ ტენიკას. ამ კონცერტებმა ლისტს დიდი სიმიდრე შესჭინეს; ეხლა ლისტი ხელოვლით ქველმოქმედობდა. მან არა ერთი და ორი მუსიკოსი გამოიყვანა გაჭირებულგან, ერთ დროს კელსგან მიეწვებული და მოვალეებისგან დევნილი ვაგნერი ხომ მასთან კარგახანი სცხორობდა, —იქამდის, სანამ ტანჰეიზერსა და ლოენგრინს თავის ავტორიტეტით სახელი არ მოუხევექა, სანამ ბერლიონსა და ვენას ეს ოპერები არ მოასმენინა. დიდმა ქონებაზედ მისცა ლისტს საშალება გადედო დიდი თანხა ბეთოვენის ძეგლის ასაგებათ სონანში, რამაც ავსტრიავერმანის პატიოსნური განზრახვანი ვენიოს მამულიშვილისადმი სისწულეში მოიყვანა.

სამოკის წლისა იქნებოდა, როდესაც ლისტი რომში სამუდამოთ დასახლდა. ლისტის ამ გარდაწვეტილებაზედ ერთმა გარემოებამაც იქონია გავლენა. საქმე იმაშია, რომ ლისტი, როგორც კათოლიკი, დიდი მოაწუხუნე და ღვთის მოყვარე კაცი იყო. მშობლების სიკვდილის შემდეგ

ბომ ლისტის ლეთის მოყვარეობამ მთლად შეიპყრო; სწორედ ამითი აიხსნება, რომ რომში ცხოვრების დროს იგი აღიკვეცა და ირიცხებოდა ვატიკანის და პეტრესა და პავლეს ეკლესიის ღვთისმსახურთა შორის. ლისტი განაგრძობდა კომპონისტობას. ეხლა მის ნამუშევარს სხვა ელემენტები ედება, სხვა შინაარსისა იყო; სწერდა ეკლესიისთვის, ლეთისთვის; ამ ხანაში დაწერილი ორატორიები „წმ. ელისაბედი“ და „ჭირსტე“ წარმოადგენენ მუსიკის ამ ფორმის შედევრებს.

განათლებული ევროპა კითხულობდა მის ნაწერებს ვაგნერზედ, შოპენზედ, შუმანზედ, ბერლიოზედ, მუსიკის დანიშნულებაზედ, უსმენდა მის სიმფონიებს, რაფსოდებს, სიმფონიურ პოემებს, იკონებდა ფორტეპიანოზედ და მკვრელთა მეფეს და ვერ შერიგებოდა იმ აზრს, რომ გუშინდელი შესაიღუმლე, მუსიკის ხელოვნებისა. დღეს ესე უმიზნოთ, სიცოცხლითვე იმარხავდა და ისამარებდა თავსა. მთელმა განათლებულმა ევროპამ, რომ რითიმე დებებუნებინა საზოგადოებისთვის საყვარელი მუსიკოსი, იღღესასწაულა ლისტის სამოცდა თხუთმეტის წლის დაბადების დღე. ამის შემდეგ მუსიკოსს, რომელმაც თავისი მადლიანი და ნაყოფიერი სიცოცხლე ხალხთან გაატარა, ვეღარ გაუძლო გულმა და 1886 წ. უკანასკნელად შემოაიარა მთელი ევროპა და გაქაღარაეებულმა ერთხელ კიდევ იხანულა თავის საყვარელი და მადლიერი საზოგადოება. ხოლო ეს უკანასკნელი მოგზაურობა იყო ევროპასთან უკანასკნელი გამოთხოვების საღამოც. გარდაიცვალა ღრმად მოხუცებული მუსიკოსი 19 ივლ. 1889 წ. ფრ. ლისტმა საზოგადოებას დაუტოვა ექვსასზედ მეტი სხვადასხვა სამუსიკო თხზულება. ამ ნაწარმოებთა შორის მართლა რომ ღირსშესანიშნავია უკანასკნელი მისი თხზულება „მეფისტოფელი“ და სიმფონიური პოემა „აკენიდგან საფლავამდე“ შედევრია აგრეთვე მის მიერ ფორტეპიანოსათვის გადაღებული სახელგანთქმული მეკინაურე პავანინის „კაპრიჩიო“. ლისტის რაფსოდები, სიმფონიები და სხვა მრავალი საორკესტრო ნამუშევარნი დღესაც ყველგან ამშვენებენ კონცერტების პროგრამას. 19 ივლისით მთელი ევროპა დამწუხარებული იყო, ყველგან ლისტის სახსოვრად გაიმართა სამგლოვიარო კრებები. ბერლინი, ვენა, ლონდონი, პარიზი უკანასკნელ საღამს უძღვნიდნენ იმ ადამიანს, რომელიც მთელი თავისი სიცოცხლე დაუღალავად ემსახურა საზოგადოებას და მუსიკას, მუსიკას, რომელშიაც მან სთქვა თავისებური სიტყვა და აღნიშნა ახალი გზა ახალი პერსპექტივებით.

ი. პარპრათელის ნაშრომები:

- 236
1. კრებული სამღერების— გამოც. წ.-კ. სპ. სს. კუდილოა
 2. სამღერები და ლექსები. "
 3. Очерк истории грузинской музыки "

ქართული რომანები:

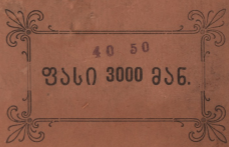
- 1236
- ა) შუენიერთა ხელმწიფე "
 - ბ) შვეძრობ ცრემლსა "
 - გ) შუეუვარდა კვ ხმა ტკბილი "
 - დ) აღმართ აღმართ შიედილი "

წარღმინილია დასაბეზღათ:

5. ქართული მუსიკის ისტორია.
6. კავშირი მუსიკასა და ცხოვრებას შორის.

რომანები:

7. ა) შეს რაღას იეიქრობ, არაჯევა?
- ბ) ვახსოვს, ტურნეუ?
- გ) თეორი ვარდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა